

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ,
МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

*збірник тез Міжнародної наукової конференції
«Одинадцяті осінні юридичні читання»
(м. Хмельницький, 23–24 листопада 2012 року)*

ЧАСТИНА ЧЕТВЕРТА:

*Кримінальне право
Кримінологія
Кримінально-виконавче право
Кримінальний процес
Криміналістика
Судова експертиза*

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
2012

УДК 34
ББК 67.0
А 43

А 43 **Актуальні проблеми юридичної науки:** збірник тез Міжнародної наукової конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23–24 листопада 2012 року) : у 4-х част. – Частина четверта. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2012. –120 с.

ISBN 978-966-8823-69-5(повне зібр.)
ISBN 978-966-8823-73-2(частина 4)

У збірнику представлені кращі тези доповідей, які були оприлюднені на Міжнародній науковій конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання», що відбулась у Хмельницькому університеті управління та права 23–24 листопада 2012 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: «Кримінальне право», «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право», «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Судова експертиза».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів, аспірантів та докторантів юридичного напрямку, практичних працівників і широкий читацький загал.

Організаційний комітет Міжнародної наукової конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» не завжди поділяє думку учасників конференції.

У збірнику максимально точно збережена орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

УДК 34
ББК 67.0
А 43

ISBN 978-966-8823-69-5
ISBN 978-966-8823-73-2

© Колектив авторів, 2012
© Хмельницький університет
управління та права, 2012

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

КРИМІНОЛОГІЯ

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

КРИМІНАЛІСТИКА

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА

CRIMINAL LAW

CRIMINOLOGY

CRIMINALLY EXECUTIVE LAW

CRIMINAL PROCEDURE

CRIMINALISTICS

LEGAL EXPERTISE

*Акімов Михайло Олександрович,
доцент кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук*

ВІДМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 257 ТА 260 КК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

У складі громадської безпеки як родового об'єкта кримінально-правової охорони можна (і слід) виокремити два видових об'єкти – загальну та спеціальну безпеку. Останнім поняттям охоплюються суспільні відносини у сфері захисту фізичних осіб, юридичних осіб і держави від злочинів, пов'язаних із незаконним поводженням із предметами, щодо яких встановлений особливий правовий режим (вогнепальна та холодна зброя, бойові припаси, вибухові пристрої, легкозаймисті та їдкі речовини, радіоактивні, хімічні, біологічні матеріали тощо). Загальна ж безпека визначається як сукупність суспільних відносин щодо захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів суспільства та держави в цілому від діяльності організованих злочинних угруповань.

Діяння, що посягають на загальну безпеку, передбачені ст.ст. 255–260 КК України (далі – КК). Особливе місце серед них посідають бандитизм (ст. 257) та створення не передбачених законодавством воєнізованих або збройних формувань (ст. 260), що криміналізують найнебезпечніші різновиди співучасті за вітчизняним кримінальним правом – вчинення злочинів спеціально створеними для цього організованими (а іноді – й ієрархічно побудованими) групами осіб, часто-густо спеціально підготовлених, попередньо навчених, оснащених зброєю та іншими небезпечними для життя і здоров'я предметами

Оскільки збройний напад організованої групи на фізичну особу, підприємство, установу чи організацію може містити ознаки як діяння, передбаченого ст. 257 КК, так і посягання, передбаченого чч. 4 чи 5 ст. 260 КК, постає питання щодо розмежування цих злочинів і критеріїв такого розмежування. Формально це можна зробити за об'єктивною стороною (наявність/відсутність зброї) та суб'єктивними ознаками (суб'єкт бандитизму – особа, яка досягла 14-річного віку, тоді як за створення не передбачених законодавством воєнізованих або збройних формувань відповідальність настає з 16 років; суб'єктивна сторона бандитизму характеризується наявністю мети злочину (вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб), водночас при посяганні, передбаченому ст. 260 КК, така мета відсутня).

Проте наголосимо: це лише формальні підстави для відмежування зазначених діянь. Статистичні дані свідчать про практичну відсутність серед притягнутих до кримінальної відповідальності за ст. 257 КК осіб у віці від 14 до 16 років. Мету як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони бандитизму не можна використати як критерій розмежування при кваліфікації безпосередньо нападу (адже така мета характеризує лише створення банди). Так само це стосується і ознаки озброєності – адже при нападі озброєної групи на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб зброєю може мати і банда, і збройне формування. Відтак для відмежування злочинів, передбачених ст. 257 КК та чч. 4 або 5 ст. 260 КК, слід звернутись до інших критеріїв.

Перш за все йдеться про чисельність банди та воєнізованого (збройного) формування. Якщо банда є різновидом організованої злочинної групи, тобто повинна нараховувати не менше трьох учасників, то термін «формування» (ст. 260 КК) носить військовий характер – ним може бути підрозділ, загін тощо. На нашу думку, цілком слушно припустити, що:

- доцільно вважати формування чисельно відповідним первинній воєнній одиниці (відділенню, розрахунку, екіпажу). В іншому випадку це поняття втратить власні характерні відмінності порівняно із іншими видами співучасті;
- формування як військова одиниця не існує без командира та підлеглих, а отже, не може розглядатись як співвиконавство. Воно має місце лише при таких формах співучасті як група осіб за попередньою змовою, організована злочинна група та злочинна організація.

Для правильного розуміння специфіки формування, про яке йдеться у ст. 260 КК, та для відмежування його від банди (за змістом ст. 257 КК) нам уявляється за доцільне унормувати характерну військову сутність такого формування, для чого вжити наступні заходи:

1. Змінити назву ст. 260 КК, виклавши її як «Незаконна парамілітарна діяльність». Поняття «парамілітарний» (лат. – «подібний до військового»), по-перше, максимально точно відображає характер такого формування, по-друге, охоплює як воєнізовані (неозброєні), так і збройні формування, і по-третє, надасть уможливить розмежування діянь, передбачених ст.ст. 257 та 260 КК, за ознаками чисельності (банда завжди має бути меншою за формування) та мети створення (при бандитизмі – вчинення нападів, при незаконній парамілітарній діяльності – ще і утримання контролю над захопленим об'єктом, і дестабілізація обстановки у певній місцевості, регіоні чи в державі в цілому і т.ін.).

2. Спростити зазначену кримінально-правову норму, об'єднавши її чч. 1 та 2 та виклавши диспозицію простого складу як «Створення не передбаченого чинним законодавством парамілітарного формування, а так само і участь у його діяльності...». Таким чином можна буде, по-перше, наголосити на підвищеній суспільній небезпеці як воєнізованого, так і збройного формування, по-друге, усунути невідповідність між назвою та диспозицією ч. 3 ст. 260 КК (адже «створення» і «керівництво», «фінансування» та «постачання» є різними видами діяльності).

3. Ч. 2 ст. 260 КК сформулювати як «Керівництво зазначеним у частині першій цієї статті формуванням, його фінансуванням, постачанням йому вогнепальної чи холодної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, бойової техніки...». Це більш точно відповідатиме сутності керівництва як діяльності та визначатиме категорії заборонених до постачання предметів.

4. У чч. 3, 4 та 5 ст. 260 КК передбачити відповідно кваліфікований («Участь у складі зазначеного у частині першій цієї статті формування у нападі на підприємство, установу, організацію чи фізичну особу...») і особливо кваліфікований склади даного злочину («Діяння, передбачене частиною третьою цієї статті, що спричинило загибель людини або інші тяжкі наслідки...»), а також заохочувальну норму («Особа звільняється від кримінальної відповідальності за діяння, передбачене частиною першою цієї статті, якщо вона добровільно вийшла з парамілітарного формування та повідомила про його існування органи державної влади»).

5. Примітку до ст. 260 КК викласти у такій редакції: «Під парамілітарним формуванням слід розуміти формування, що має організаційну структуру військового типу (тобто побудоване на засадах єдиноначальства, підпорядкованості та дотримання дисципліни), у якому проводиться військова, спеціальна, стройова чи фізична підготовка та яке може мати на озброєнні вогнепальну чи холодну зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої, бойову техніку».

Підсумовуючи викладене, варто наголосити, що проблема кваліфікації та розмежування діянь, передбачених ст.ст. 257 та 260 КК, носить комплексний характер і з огляду на її актуальність та на підвищену суспільну небезпеку цих злочинів потребує подальшого ґрунтовного дослідження.

ЗНАЧЕННЯ СУДИМОСТІ ТА ЇЇ ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Як відомо, політика держави у боротьбі зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких головну роль виконують заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного та культурно-виховного характеру. В системі цих заходів важливе місце займає і покарання. Оскільки саме воно є необхідним засобом охорони суспільства від злочинних посягань. Виконання цієї ролі здійснюється як за допомогою погрози покаранням, яка існує в санкції кожної кримінально-правової норми, так і шляхом його реалізації, тобто примусового впливу на осіб, що вже вчинили злочин.

Серед заходів державного реагування на вже вчинені злочини і осіб, що їх вчинили, покаранню надається дуже важливе значення. В ньому від імені держави виражається негативна оцінка вчиненого злочину і самого злочинця. Конституція України, кримінальне законодавство та практика його застосування переконують, що держава приділяє покаранню досить велике значення у виконанні свого обов'язку захищати суспільний лад, політичну та економічну системи, всі форми власності, права і свободи громадян, а так само правопорядок від злочинних посягань. Тісно з покаранням пов'язаний інститут судимості.

Серед дослідників інституту судимості можна назвати таких учених, як М. Бажанов, О.Бойцов, В.Голіна, С. Зельдов, Б. Кирись, М. Кропачов, Б. Нікіфоров та інші.

Пропонуємо коротко зупинитися на історичному аспекті розгляду визначення поняття «судимість» у радянській юридичній літературі. Наприклад, в Юридичному словнику за 1953р. термін «судимість» визначається як правовий стан, створений для особи фактом її засудження, та зазначається, що такими, які не мають судимості визнаються особи, щодо яких судимість погашена або знята актами амністії чи помилування.[1, с. 99 - 102]

В Юридичній енциклопедії, виданій також у Москві у 2001р., визначення і характеристика судимості є практично аналогічним до попереднього словника з незначним уточненням про те, що обмеження стосуються сфери трудових відносин, зокрема, роботи в адвокатурі правоохоронних органах, занять певними видами діяльності. У підсумку робиться висновок про те, що погашення чи зняття судимості анулює всі пов'язані з нею правові обмеження, тобто робить її такою, що раніше не існувала. [4, с. 687]

Звичайно, що зазначені вище змістовні визначення і характеристика поняття «судимість», а також невизначеність щодо поняття «засудження» ввійшли як у радянське, так і в сучасне кримінальне законодавство України, його коментарі, підручники і монографії.

Зокрема, у КК Української РСР 1960 р. поняття «судимість» відсутнє і лише у ст. 55 йдеться мова про погашення судимості та наводиться перелік осіб, які визнаються такими, що не мають судимості. [2, с. 37]

Помітних теоретичних і практичних змін у змістовному контексті поняття «судимість» не зазнало і в сучасному кримінальному законодавстві України. Хоча у новому КК України від 5 квітня 2001 р. і започатковано самостійний розділ XIII за назвою «Судимість», проте як і в попередньому Кодексі, визначення поняття «судимість» не дається, а в чотирьох його статтях лише визначаються правові наслідки судимості, строки її погашення, їх обчислення та зняття судимості. [3, с. 244]

Судимість - це певний правовий стан особи, зумовлений обвинувальним вироком, яким за вчинений нею злочин призначається покарання і настають у зв'язку з цим відповідні правообмеження.

Судимість як правова інституція зумовлена потребою більш рішучої боротьби з рецидивом злочинів та заходами кримінально-правового характеру щодо запобігання злочинності. Судимість має завдання продовжити на деякий час кримінально-виконавчий вплив на засудженого після відбуття ним покарання. У цьому розумінні визнання особи судимою тягне для неї не лише несприятливі фізичні та психологічні наслідки, пов'язані з призначенням та відбуванням самого покарання, а й певні правообмеження після відбуття покарання. Одна частина таких наслідків має винятково кримінально-правовий характер, друга - загально-правовий характер.

В.В. Голіна визначає судимість, як правовий стан, створений реалізацією кримінальної відповідальності, який виникає внаслідок її засудження обвинувальним вироком суду за вчинений нею злочин о покарання й виступає підставою для державного осуду й застосування протягом певного часу до неї передбачених законом обмежень і втрат[5, с. 110].

П.Л. Фріс вважає, що судимість – це правовий наслідок осудження особи, який визначає його правовий стан і пов'язане з наявністю відповідних правообмежень на період виконання обвинувачувального вироку і на час, обумовлене законом після його виконання[7, с. 333].

Всі вони говорять про те, що судимість породжує несприятливі правові наслідки.

Не можна казати про те, що судимість породжує тільки несприятливі правові наслідки, їх можна вважати негативними, крім них є й позитивні, тобто ті які допомагають особі соціально адаптуватися.

Ми згодні з позиціями різних авторів, які говорять про те, що крім несприятливих правових наслідків судимості існують і сприятливі. Зокрема, Є.О.Письменський пропонує розглядати правові наслідки судимості, розділяючи їх на дві групи сприятливі та несприятливі.

Сприятливі наслідки судимості – це такі наслідки наявності у засудженої особи стану судимості, які пов'язані з наданням йому допомоги державою у процесі соціальної адаптації, ресоціалізації, відновлення особи у соціальному статусі повноправного члену суспільства.

Несприятливі наслідки судимості – це комплекс обмежень прав і свобод засудженої особи, пов'язані з наявністю у нього стани судимості [6, с. 68 – 69]. До несприятливих наслідків прийнято відносити кримінально-правові і загально-правові. Але, крім правових наслідків, судимість має і неправові наслідки. Якщо правові наслідки встановлені державою і виконуються на законодавчому рівні, то неправові наслідки встановлюються суспільством. Особа, яка має чи мала судимість, залишається неповноправним членом суспільства. Хоч судимість має тимчасовий характер, вона все одно впливає на особу усе життя в соціальному плані. І як держава не намагається забезпечити цим особам гідне життя в суспільстві, вони все одно засуджуються усе життя, а це наше законодавство повністю не враховує.

Саме тому в літературі судимість часто визначають як негативний правовий статус особи.

Підставою судимості є наявність обвинувального вироку суду, який набрав законної сили і яким особа засуджується до певного покарання. Тому такими, що не мають судимості, визнаються (ч. 3 ст. 88 КК України):

- а) особи, засуджені вироком суду, без призначення покарання;
- б) особи, засуджені вироком суду, із звільненням від покарання;
- в) особи, які відбули покарання за діяння, злочинність і караність яких виключена законом.

За своїм змістом судимість характеризується тим, що: 1) являє собою особливий правовий статус особи; 2) зумовлюється вчиненням злочином; 3) є наслідком засудження за вчинення злочину; 4) виникає з моменту набрання обвинувальним вироком суду законної сили; 5) завжди є результатом призначеного покарання; 6) має чітко визначені часові межі, установлені кримінальним законом; 7) має персональний характер і пов'язана лише з конкретною особою; 8) означає можливість настання для особи певних правових наслідків (соціально-адаптаційного та правообмежувального характеру); 9) погашається після закінченні строку, визначеного КК України, чи знімається в установленому законом порядку[7, с.56-60].

Відповідно до ч. 1 ст.88 КК України особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості.

Судимість поширюється на: строк відбування покарання та на випадки, передбачені законом, на певний строк після відбуття покарання.

Отже, підсумовуючи, можемо зробити висновок - судимість є правовим наслідком засудження особи вироком суду до кримінального покарання. За своїм змістом вона виражається в такому стані особи, який пов'язаний з певними цивільно-правовими і кримінально-правовими обмеженнями. Саме тому в літературі судимість часто визначають як негативний правовий статус особи. Судимість, і в цьому її важливе соціальне призначення, має своєю метою попередження вчинення нових злочинів як особою, що має судимість, так й іншими особами. Аналіз норм КК свідчить про те, що закон передбачає судимість як обставину, з якою пов'язуються найбільш суворі кримінально-правові наслідки для особи, яка, маючи судимість, знову вчинює злочин. Тобто, судимість — складне юридичне явище, яке має багатофункціональне соціально-правове призначення. Інститут судимості тісно пов'язаний з іншими інститутами кримінального права, правовим статусом особи, інститутами соціального контролю та інше. У більш широкому кримінологічному плані слугує своєрідною призмою морального стану суспільства. Судимість — не просто констатація факту засудження особи, а і наявність у зв'язку з цим певних правовідносин між державою і злочинцем. Судимість особи завжди має конкретний характер. Адже вона тісно пов'язана з певним, вчиненням особою злочином і має реальний зміст. Правові наслідки, які виникають з визнанням особи судимою, хоча і передбачені у законі, але їх реальний обсяг для кожного засудженого різний і залежить від:

- ступеня тяжкості вчиненого злочину,
- виду і строку покарання,
- статусу особи та ін.

Як відомо, на сьогодні кримінально-виконавча система України знаходиться на зламі, коли з одного боку очевидним є протиріччя між консервативністю діючого законодавства і всієї системи виконання покарань, а з іншого – прагнення держави до гуманізму та демократії. Слід відзначити, що за всі роки незалежності Україна так і не зробила кардинальних змін назустріч соціальним перетворенням. Вона, як і раніше, залишається одним із „лідерів” по застосуванню кримінальних покарань і особливо тих, що пов'язані з утриманням осіб в місцях позбавлення волі.

Використані джерела:

1. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. // за ред. С.С. Яценко, В.І Шакун. – К., 1998. – с. 244*
2. *Уголовный кодекс Украинской РСР. – К., 1975.*
3. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України (3-є вид., перероб. та доп.) // за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавренюка. – К., 2005. – с. 186*
4. *Юридическая энциклопедия// Под общей ред. Б.Н. Топорнина. – М., 2001. – с. 1071.*

5. Голіна В. В. Загальноправові наслідки судимості / В. В. Голіна // Проблеми законності. – 2005. – №76. – С. 110 – 117.
6. Письменский Е. А. Виды правовых последствий судимости / Е.А.Письменский // Проблеми професійної підготовки слідчих. – 2007. – С. 68 – 70.
7. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: навчальний посібник / П. Л. Фріс. – К. : "Центр навчальної літератури" – 2004. – 356 с.

Анисько Мария Александровна,
магистрант 1-го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ПОНЯТИЕ И ПРОИСХОЖДЕНИЕ ИНСТИТУТА СМЕРТНОЙ КАЗНИ

Смертная казнь - один из древнейших институтов уголовного права, постоянно сопутствовавший истории развития человечества. Смертная казнь (roena capitis, todesstrafe, peine de mort, capital punishment, pene di morte) – вид тяжкого наказания, состоящий в лишении жизни преступника. От убийства смертная казнь отличается тем, что она совершается не по произвольному усмотрению частного лица, а по воле общегосударственной власти, т. е. на основании приговора, постановляемого носителями этой власти или же особо учрежденными для того органами ее (главами государств, народными собраниями, первосвященниками, судьями) [1]. Исторически появление института смертной казни приходится на наиболее ранние периоды развития государственно организованного общества. В зачаточной форме смертная казнь существовала в виде кровной мести. Впоследствии, когда сложилась и окрепла государственная власть, право частных лиц мстить кровью за кровь всецело перешло в руки государственных органов, и таким образом, с течением времени в народном сознании выработалось и укрепилось понятие о праве государства наказывать смертью нарушителей личных или имущественных прав граждан. Генезис смертной казни и ее наиболее активное применение происходит в периоды древности и средневековья, когда она применялась непозволительно часто и широко.

Исполнение смертной казни в настоящее время поручается специально назначаемым для этого лицам, в древности же эту обязанность принимали на себя первосвященники, цари азиатских монархий, римские консулы и трибуны, а у евреев - царские отроки, военные сановники, обвинитель и свидетели, родственники убитого, иногда вообще народ.

Отличительной чертой феодального уголовного законодательства стала тенденция к ужесточению уголовно-правовой репрессии. Отправлять правосудие в феодально-раздробленных государствах могла не только государственная власть, но и сам феодал. С первых древних кодификаций права законодателем была взята тенденция к жестокой регламентации особенностей назначения и применения смертной казни. Виды смертной казни весьма многочисленны и разнообразны. По их особенностям с можно судить о демократичности, развитости и гуманности того или иного государства. В конкретном виде казни часто отражалась суть совершенного деяния. По степени их жестокости, различают простую смертную казнь и квалифицированную, т. е. отягченную. Кроме того, вплоть до революции 1789 г. во Франции уголовная ответственность того или иного лица непосредственно связывалась с его сословным положением. К дворянам лишь в исключительных случаях применялись телесные наказания, которые, как правило, заменялись штрафами и конфискациями. Не допускалась смертная казнь через повешение. В период абсолютизма так же, как и

преступления, наказания не были четко определены в королевском законодательстве. Их применение во многом зависело от усмотрения суда, от сословного и классового положения обвиняемого. Как в древности, так и в Средние века смертная казнь совершалась публично [2, с. 353-361]. Казнь считалась народным торжеством. Принцип ее публичного осуществления продержался почти до современности; европейские законодатели медленно проникались убеждением во вредном влиянии публичных казней на народные нравы.

Общим для всех выделенных видов смертной казни является то, что в настоящее время они запрещены правом и фактически не применяются. Важную роль в ограничении смертной казни сыграла юридическая практика. Начиная с конца XVIII в., во всех цивилизованных странах наблюдалось постоянное и систематическое ограничение области применения смертной казни. Общее смягчение нравов, вызванное просветительной деятельностью философов-гуманистов, оказало благотворное влияние на практику уголовных судов, которые еще задолго до отмены кровавых средневековых законов, сначала ограничили путем анализа и логического толкования круг религиозных преступлений, а затем перестали применять смертную казнь за преступления против нравственности и против собственности, иные мелкие проступки.

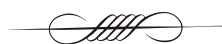
Можно проследить одну характерную для многих государств закономерность: исторически смертная казнь получает широкое распространение в переходные, революционные эпохи, когда власть, будучи неспособной осуществить согласование интересов внутри общества и разрешить конфликты, прибегает к террору. Так было в период тирании Кромвеля, «красного террора», сталинских репрессий. Но ни в одну из этих эпох массированное применение смертной казни не решило ни одну из стоявших перед обществом проблем. В целом применение казни в XIX в. было весьма редким. XX же век стал столетием реформирования уголовного законодательства подавляющего большинства государств в сторону гуманизации и отмены или ограничения применения смертной казни. Однако законодательство многих стран сохранило в числе караемых смертью деяний преступления против государства и преступления против жизни человека. Казни во времена войн и революций имеют множество отличий от казней мирного времени. И состав преступлений, и способы приведения в действие приговора, и сроки расследования (если таковое производилось), и скорость, с которой человек мог лишиться жизни. Казнили не только из соображений справедливости, или во имя идеи, но и тех, кто мог находиться в плену, отбывать длительное тюремное заключение. Во времена смены властей и эпох государства не имеют, в первую очередь, материальных ресурсов, чтобы содержать заключенных в тюрьмах. Часто целью казней в такие периоды было избавление от обременительной статьи расходов.

Известно, что формы, методы и средства борьбы с преступностью в различных правовых и социально-политических системах различны. Отличаются и взгляды на них даже в рамках одной системы. Отношение к смертной казни как к мере наказания - важный показатель уровня социального и культурного развития общества. Чем он ниже, тем грубее и примитивнее формы «воспитания» его членов наказанием, тем пренебрежительнее отношение к человеку и его жизни. Поэтому значение института смертной казни выходит далеко за рамки права, как вышло и за рамки одного государства и сама проблема. Сегодня она приобрела характер ключевого международного вопроса, вышла на международный уровень.

Использованные источники:

1. Смертная казнь / / Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза, И. А. Эфрона [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/95081/Смертная. - Дата доступа : 02.10.2012.
2. Тогоева, О. И. Казнь в средневековом городе: зрелище и судебный ритуал / О. И. Тогоева // Город в средневековой цивилизации Западной Европы : в 3 т. Т. 3. Человек внутри городских стен. Формы общественных связей. – М. : Наука, 1999. – 412 с.

Бандуріна Яна Юрійвна,
аспірант кафедри криміналістики
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОНТРАБАНДИ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА БОЄПРИПАСІВ

Одним із ефективних методів забезпечення доказів при розслідуванні контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів є призначення судових експертиз.

У теорії криміналістики судова експертиза – це відмінне від інших специфічний різновид експертиз, що володіє особливим статусом. Предметом якої є фактичні дані (обставини справи), що досліджуються та встановлюються у цивільному, адміністративному, кримінальному та конституційному судочинстві на підставі спеціальних знань в будь-яких галузях науки та техніки, мистецтві чи ремеслі [3, с. 30]. В українському законодавстві дається визначення «судова експертиза» у законі України «Про призначення судових» під яким розуміють дослідження експерта на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [2, ст. 1]. В. Ю. Шепітько дає визначення судовій експертизі, як процесуальній дії, яка полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого або судді речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, що мають значення для правильного вирішення справи [4, с. 303].

Аналіз сучасної практики по розслідуванню контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів показує, що після порушення кримінальної справи та проведення слідчого огляду, як правило, призначається судово-балістична експертиза, на якій повинно бути пред'явлено всі партії вилученої зброї та боєприпасів [див. 1].

При дослідженні вогнепальної зброї та боєприпасів до неї слід звертати увагу на те, яку саме зброю або боєприпаси слідчий дає на дослідження експерту. Наприклад, ця зброя може бути заводського виготовлення, кустарного виробництва або саморобна зброя.

Таким чином, при експертному дослідженні вогнепальної зброї можна виокремити дослідження зброї: (а) заводського виготовлення, (б) кустарного виробництва, (в) саморобна зброя.

При експертно-криміналістичному дослідженні вогнепальної зброї заводського виробництва, що може бути виявлена при митному контролі або слідчому огляді, необхідно ставити на дослідження експерта такі питання: 1) до якої моделі відноситься зброя, що пред'явлена на експертизу; 2) чи справна зброя та придатна вона для стрільби; 3) до якого виду зброї за своїм призначенням воно відноситься (до бойового, службового, спортивного та інше); 4) який калібр зброї; 5) на якому заводі чи

підприємстві зброя виготовлялась; 6) чи є серед зазначених зразків зброї, зброя іноземного виробництва, якщо так, то де вона була виготовлена; 7) чи не має серед зазначених зразків зброї заводської збірки; 8) чи вже використовувалась дана зброя; 9) чи проводились постріли з даної зброї; 10) чи є номери на зброї, та чи не має слідів спилування або інших пошкоджень номерів; 11) під який патрон призначена дана зброя, та які патрони можуть бути використані для пострілів з неї в якості патронів-замісників;

При експертно-криміналістичному дослідженні вогнепальної зброї кустарного виробництва доцільно ставити такі питання: 1) чи є даний зразок, що представлений на експертизу вогнепальною зброєю; 2) за типом якої заводської зброї виготовлений зразок; 3) чи є дана зброя нарізною або гладкоствольною; 4) які дії необхідно провести зі зброєю, щоб зробити з неї постріли; 5) якими патронами можна провести стрільбу з представленого зразка; 6) за допомогою якого обладнання було виготовлено деталі зброї (вид механічної обробки, виявлення ознак, що дозволяють встановити вид або тип станка, їх ідентифікацію тощо); 7) з яких сталей, сплавів було виготовлено деталі зброї (встановлення марки, технології виготовлення); 8) чи проводилися постріли з даної зброї тощо.

При дослідження експертом саморобної зброї йому можуть бути поставлені такі запитання: 1) чи представлений зразок на експертизу є вогнепальною зброєю; 2) за типом якої заводської зброї був виготовлений зразок; 3) чи не виготовлена дана зброя за допомогою верстатного обладнання, якщо так, то саме якого; 4) чи є дана зброя нарізною або гладкоствольною; 5) чи не використовувалось при виготовленні даної зброї деталі та вузли заводського виготовлення, якщо так, то саме які; 6) які дії необхідно зробити з даною зброєю та в якій послідовності, щоб призвести з неї постріли; 7) якими патронами можна проводити постріли з даної зброї.

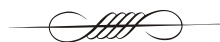
Не менш важливим при розслідуванні контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів відіграють експертні дослідження, які стосуються саме боєприпасів. Так вирішення задач експертам можуть бути поставлені такі запитання: 1) чи представлений зразок, який було вилучено (зазначаються обставини виявлення та вилучення боєприпасів), відноситься до категорії боєприпасів, якщо так, то в якій зброї виду, типу, моделі він застосовується та чи придатний він до пострілу зі штатної зброї; 2) яким чином виготовлений боєприпас; 3) чи має місце на боєприпасі сліди саморобного переспорядження; 4) яка країна-виробник боєприпасів, фірма; 5) відноситься боєприпас до продукції одного заводу; 6) який рік випуску представлених боєприпасів.

Безперечно, судово-балістична експертиза при розслідуванні контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів відіграє дуже важливу роль і по суті займає одне з провідних місць при експертному дослідженні зазначених предметів. Слідчий, який призначає таку експертизу, повинен вимагати від експерта належного оформлення висновку, також доцільно для проведення експертизи надавати, якщо є така можливість, по два експериментальних зразка. Це забезпечить слідчого при проведенні повторної судово-балістичної експертизи.

Використані джерела:

1. Інструкція про призначення та затвердження судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua>; Устинов А. И. Самодельное оружие и методика его экспертного определения. Пособие для экспертов-криминалистов [Текст] / А. И. Устинова. – М. : ВНИИООП МООП СССР, 1968. – С. 4-85; Латышов И. В. Теоретические и методические основы криминалистического исследования

- огнестрельного оружия заводской сборки [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 14.00.09 / И В Латышов; – Волгоград, 1997. – С. 4-24
2. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс] / Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе [Текст] / Е. Р. Россинская. – 3-е изд., доп. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 384 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістика: підруч. для студ вищ. навч. закл. [Текст] / В. Ю. Шепітько. – К. : Ін Юре, 2010. – 496 с.

Бурачевська Ксенія Олегівна,
студентка 4-го курсу факультету права та психології
Макіївського економіко-гуманітарного інституту

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАНЯТТЯ ГРАЛЬНИМ БІЗНЕСОМ

Актуальність цієї теми полягає у тому, що азартні ігри, як наочно показує практика останніх століть, стали невід'ємною частиною соціальної складової життя суспільства і його окремих членів, незважаючи на наявність в ній цілого ряду проблем соціального, морального, психологічного, фінансового та кримінального характеру. Метою даної доповіді є дослідження складу злочину щодо існуючої заборони грального бізнесу в Україні, кримінальної відповідальності за заняття даним видом діяльності та можливості її декриміналізації. Предмет доповіді - суспільні відносини, які складаються в процесі реалізації заборони грального бізнесу в Україні.

Верховною Радою України 15 травня 2009 року був прийнятий Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні», з дня набрання законної сили якого (25 червня 2009 року) на всій території України забороняється гральний бізнес, а також участь в азартних іграх. Тобто, починаючи з 25 червня 2009 року, діяльність юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців у сфері грального бізнесу, віднесена до заборонених в Україні видів господарської діяльності за вчинення, якого винні мають притягатися до кримінальної відповідальності [1]. Відповідно до закону, гральний бізнес - діяльність, пов'язана з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. Азартна гра - будь-яка гра, обов'язковою умовою участі в якій є сплата гравцем грошей, у тому числі через систему електронних платежів, що дає змогу учаснику як отримати виграш (приз) у будь-якому вигляді, так і не отримати його залежно від випадковості. В той же час, закон не стосується лотерей, творчих конкурсів, спортивних змагань, гри в більярд, боулінг, гри на гральних автоматах типу "кран-машина", конкурсів та вікторин, та ін. До суб'єктів господарювання, які організовують і проводять на території України азартні ігри, застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу у розмірі вісім тисяч мінімальних заробітних плат з конфіскацією грального обладнання, а прибуток (дохід) від проведення такої азартної гри підлягає перерахуванню до Державного бюджету України.

22 грудня 2010года Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 203², якою передбачається кримінальна відповідальність за заняття гральним бізнесом [2].

Об'єктом даного злочину є встановлений порядок заборони грального бізнесу в Україні. Об'єктивна сторона складу злочину характеризується активними діями - заняттям гральним бізнесом, тобто це організація, проведення та надання можливості доступу до азартних ігор у казино, на гральних автоматах, комп'ютерних симуляторах, у букмекерських конторах, в інтерактивних закладах, в електронному (віртуальному) казино незалежно від місця розташування сервера. Організація і проведення азартних ігор - діяльність організаторів азартних ігор, що здійснюється з метою створення умов для здійснення азартних ігор та видачі вигравішів (призів) учасникам азартних ігор.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознаками суб'єктивної сторони також є мотив - корисливий, і мета-отримання прибутку від організації та проведення азартних ігор.

Суб'єкт злочину - організатори азартних ігор, тобто фізичні і юридичні особи-суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність з організації та проведення азартних ігор з метою отримання прибутку. Кримінальна відповідальність настає з 16 років.

Кваліфікуючим видом складу злочину заняття гральним бізнесом є вчинення діяння передбаченого ч. 1. ст. 203² КК України особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом. Раніше судимою за зайняття гральним бізнесом є особа, яка раніше була засуджена за ч.1 або ч.2 ст. 203² і з якої судимість не знята або не погашена у встановленому законом порядку.

Санкція даної статті за ч. 1. ст. 203² КК України передбачає покарання за заняття гральним бізнесом у вигляді штрафу від десяти тисяч до сорока тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального обладнання, а за ті ж дії, вчинені особою раніше судимою за зайняття гральним бізнесом (ч.2 ст. 203²) - у вигляді штрафу від сорока тисяч до п'ятидесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального обладнання.

У той же час, заборона не є остаточною – законом доручається Кабінету міністрів протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим законом розробити і внести на розгляд Верховної ради законопроект про діяльність з організації та проведення азартних ігор у спеціально відведених для цього гральних зонах. На даний момент у Верховній Раді України (ВР) зареєстрований законопроект № 9098 від 5 вересня 2011 «Про гральний бізнес в Україні», ініційований народним депутатом від Партії регіонів Олегом Царьовим [3]. Відповідним законопроектом дозволяється проведення азартних ігор тільки в казино, і в електронних (віртуальних) клубах інтелектуально-комерційних ігор. Також законопроект пропонує територіально локалізувати проведення азартних ігор, посилити вимоги до відведених для цього територіях. Казино пропонується дозволити розміщувати тільки в п'ятизіркових готелях з кількістю номерів не менше шістдесяти та трьох-і чотиризіркових готелів з кількістю номерів не менше шістдесяти в Автономній Республіці Крим. Крім того, планується ужесточити вимоги до організаторам азартних ігор. Право приймати участь в азартних іграх зберігається за людьми, яким виконав двадцять один рік, і тільки за тими, якими є дееспособними, не мають ознак алкогольного, наркотичного или другого опьянения.

Прийняття зазначеного законопроекту дозволить захистити права і свободи громадян, мінімізувати суспільну шкоду, пов'язану з організацією та проведенням азартних ігор, зменшити кількість злочинів, скоєння яких мотивовано здобуттям коштів на азартні ігри, усунути інші негативні прояви в діяльності суб'єктів підприємництва у сфері азартних ігор, які набули останнім часом масового характеру та отримати суттєве джерело надходжень до бюджету України за рахунок оподаткування індустрії азартних ігор.

Використані джерела:

1. Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» від 15.05.2009р. № 1334-VI із змінами і доповненнями станом на 12.08.2012. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/>
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. № 1334-VI із змінами і доповненнями станом на 21.09.2012. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/>
3. Проект Закону України «Про гральний бізнес в Україні» №9098 від 05.09.2011. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/>

Буркова Елена Анатольевна,
старший преподаватель кафедры уголовно-правовых дисциплин
Всероссийской государственной налоговой академии
Министерства финансов Российской Федерации, кандидат юридических наук

**СОСТОЯНИЕ И ДИНАМИКА СОВРЕМЕННОЙ РОССИЙСКОЙ
ПЕНИТЕНЦИАРНОЙ ПРЕСТУПНОСТИ**

Преступность в местах лишения свободы представляет собой сложную и серьезную проблему не только для исправительных учреждений, но и для всего общества в целом. Общественная опасность данного вида преступности отчетливо проявляется в статистических данных.

Таблица 1.

**Количество преступлений, зарегистрированных в исправительных
колониях за 2005-2011 гг. [1.]**

		2005г.	2006г.	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.	2011г.
Всего совершено преступлений		930	1 231	1 133	964	893	944	799
Количество тяжких преступлений и побегов без покушений		312	389	327	205	184	238	222
в том числе:	убийства	23	25	24	14	18	14	в том числе:
из них:	действия дезорганизующие работу ИУ	8	3	1	10	4	153	из них:
	умышленное причинение тяжкого вреда здоровью	0	7	5	3	3	3	
	побеги	63	29	88	66	38	86	
	в том числе: покушения	2	5	4	9	0		
Предотвращено преступлений:	против личности	65 833	64 020	62 981	64 200	63 363	60 903	Предотвращено преступлений:
	побегов	154	591	330	789	481	484	
	спиртных напитков кустарного и промышленного производства (л)	3 768	7 468	6 440	6 766	4 148	2 658	
	наркотических и сильнодействующих веществ (гр)	2 111	6 722	2 953	9 968	9 864	6 324	

Как видно из приведенной таблицы, количество преступлений, совершенных в пенитенциарных учреждениях имеет нестабильные тенденции развития, но которое все же идет на снижение. Однако не следует однозначно воспринимать подобную ситуацию, и считать, что преступность в уголовно-исполнительной системе находится полностью под контролем правоохранительных органов и государства. Приведенные данные, по мнению некоторых ученых, не отражают действительного состояния преступности в пенитенциарных учреждениях [2. С. 1]. Основной причиной снижения количества зарегистрированных преступлений в местах лишения свободы, служит достаточно высокий уровень латентности подобного вида преступности. По мнению большинства сотрудников УИС (42% респондентов), на одно зарегистрированное нарушение законности приходится свыше десяти скрытых фактов [3. С. 20,21]. Многие преступления среди осужденных (такие, как кражи, насильственные действия сексуального характера) не получают огласки, потерпевшие об этом не заявляют в силу специфики субкультуры заключенных. И само руководство пенитенциарных учреждений не заинтересовано в регистрации всех преступлений, чтобы не ухудшать показатели деятельности и создать видимость благополучия. Как правило, регистрируются лишь очевидные преступления, например убийства или тяжкие телесные, которые трудно скрыть [4. С. 22]. В статистике ФСИН России не находят отражения показатели насильственной преступности в местах лишения свободы. По мнению некоторых исследователей, данные показания имеют тенденцию к снижению. Однако насилие является частью криминальной субкультуры, тюремных обычаев и традиций. Поэтому, незначительное количество зарегистрированных преступлений данной направленности необходимо оценивать критически [4. С. 23]. Хотелось бы акцентировать внимание и на количестве предотвращенных преступлений связанных с незаконным оборотом наркотиков. Как видно из Таблицы 1, количество предотвращенных преступлений данной категории год от года возрастает, в связи с чем можно предположить, что наркопреступность все активнее проникает в сферу уголовно-исполнительной системы. Общее снижение количества зарегистрированных преступлений в местах лишения свободы происходит на общем фоне снижения численности осужденных и лиц, в отношении которых избрана мера пресечения под стражу (2008 г. – 887 723 человека; 2009 г. – 863 990 человек; 2010 г. – 818 037 человек; 2011 г. – 755 648 человек) [1.]. Такая тенденция к снижению обусловлена не потому что люди стали меньше совершать преступлений, а иными факторами, в том числе и изменениями в законодательстве, а именно – изменением верхнего и нижнего предела санкций в виде лишения свободы, декриминализации некоторых деяний (например, ст.129 УК РФ; ст. 188 УК РФ). Особое внимание следует уделять исправительным колониям, поскольку наибольшее количество преступлений в местах лишения свободы совершается именно в исправительных колониях, где содержится основная часть осужденных. Так, в 2005 г. в исправительных колониях для взрослых содержалось 644 729 заключенных, в 2006 г. – 696 862 заключенных, в 2007 г. – 716 477 заключенных, в 2008 г. – 734 292 заключенных, в 2009 г. – 724 085 заключенных, в 2010 г. – 694 486 заключенных, в 2011 г. – 639 629 заключенных [1.]. Наименьшее количество зарегистрированных преступлений совершается в тюрьмах, что обусловлено крайне строгими условиями содержания в них заключенных.

Таблица 2.

Характеристика лиц содержащихся в следственных изоляторах и тюрьмах за 2002-2011 гг. [5.]

	2005г.	2006г.	2007г.	2008г.	2009г.	2010г.	2011г.
Численность контингента							
всего	164 129	161 995	156 259	144 912	134 142	120 767	108 370

Всего совершено преступлений		65	101	89	66	75	71	80
из них:	убийства	2	6	4	1	3	2	6
	Действия дезорганизующие работу СИЗО	0	0	1	0	0	0	2
	Умышленные причинения тяжкого вреда здоровью	6	6	4	5	6	5	5
	побеги	10	10	6	3	8	11	5

Исходя из сказанного, полагаем нецелесообразным делать в настоящее время вывод о снижении преступности в пенитенциарных учреждениях, в связи с чем, возникает необходимость выявления и анализа современных закономерностей порождения и функционирования рассматриваемого вида преступности.

Использованные источники:

1. Характеристика лиц, содержащихся в исправительной колонии для взрослых /ФСИН России / <http://fsin.su/structure/inspector/iao/statistika/Xar-ka%20lic%20sodergahixsya%20v%20IK/>.
2. Ваганов А.Б. Криминологическая характеристика пенитенциарной преступности и ее профилактика: автореф. дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.08. Челябинск. 2012. С.1.
3. Салатин А.В. Нарушения законности персоналом уголовно-исполнительной системы как объект криминологического исследования (понятие, виды, детерминанты, возможности прогнозирования) / Журнал «Вестник института» № 07. ВИПЭ ФСИН России. С. 20,21.
4. Мошков Т.А. Насилие в местах лишения свободы и его уголовно-правовая оценка: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.08. М. 2010. С. 22, 23.
5. Характеристика лиц, содержащихся в следственных изоляторах и тюрьмах / ФСИН России / <http://фсин.рф/structure/inspector/iao/statistika/Xar-ka%20v%20CIZOiT/>.

Валовина Марія Анатоліївна,
учениця 11-го класу Завалійківської ЗОШ І-ІІІ ст. Волочиського району

ЗАПОБІГАННЯ ТОРГІВЛІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Торгівля дітьми в Україні, як грубе порушення прав людини, незважаючи на зусилля державних органів, міжнародних та неурядових організацій, залишається однією з найгостріших проблем, що потребує комплексного вирішення.

Головним міжнародним документом щодо захисту прав дітей є Конвенція ООН “Про права дитини” 1989 р., у якій зазначено, що “в усіх діях щодо дітей... першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини”.

Після ратифікації Конвенції Україна взяла зобов’язання вжити всіх необхідних законодавчих, адміністративних і просвітницьких заходів щодо захисту дітей від усіх форм насильства, образи чи зловживань, недбалого піклування або його відсутності.

Україна вперше у Конституції (ст.52) зазначила, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються законом.

В Україні прийнято Закон “Про охорону дитинства» (від 26.04.01р. №2402-З.) Відповідно до статті 10 цього Закону «Право на захист від усіх форм насильства» кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності.

Кримінальним Кодексом України встановлено відповідальність за експлуатацію дітей (ст.150), у тому числі за сексуальну експлуатацію неповнолітніх, використання їх у порнобізнесі (ст.149). Експлуатація дітей визначається як будь-яке використання їх праці, що може завдати шкоди їхньому здоров’ю, фізичному або освітньому розвитку, поєднане з отриманням прибутку за рахунок потерпілих.

Держава взяла на себе зобов’язання здійснювати захист дитини від усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють; примушення до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Разом з тим в Україні наявне грубе порушення прав дитини, зокрема торгівля дітьми. Як зазначено у спеціальній доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини “Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні”, 2011 р., основними причинами торгівлі українськими дітьми є “кризовий стан економіки, безробіття, бідність, прогалини у сфері виховання дітей, пропаганда розпусти і насильства в засобах масової інформації, неузгодженість і формалізм у роботі відповідних служб тощо”.

За даними досліджень правоохоронних органів України торгівлею дітьми займаються організовані злочинні угруповання. Суть торгівлі дітьми полягає у викраденні, примусі, насильстві та експлуатації.

Механізм торгівлі включає викрадення, переховування, передачу з рук у руки, продаж або купівлю дітей за допомогою різних способів примусу, застосування сили, обману або шахрайства, з метою перетворення дітей на рабів або утримання в наближених до рабства умовах, примушення займатися проституцією, а також для домашнього рабства, підневільної праці на виробництві.

Останнім часом набули поширення продаж та викрадення дітей і підлітків в Україні: вони продаються з метою “чорної трансплантології”, використання у збройних воєнних конфліктах, комерційної сексуальної експлуатації дітей, прихованої торгівлі, використання дитячої праці, для усиновлення, під заставу тощо. Так за даними Міністерства внутрішніх справ України, з 2003 року по 2009 рік в Україну повернуто і визнано потерпілими від торгівлі людьми 280 дітей. Значна частина їх використовувалася в сексуальній експлуатації.

Найгірші форми дитячої праці в Україні (за результатами дослідження за методом швидкого оцінювання МОП-ІПЕК у 2006 році) поширені у сільському господарстві, вуличній торгівлі, на неофіційних вугільних копальнях, в індустрії розваг (робота в нічних клубах та барах), секс-індустрії (проституція та порнографія) та в інших нелегальних видах діяльності. Головними причинами, що змушують батьків і дітей шукати шляхи збільшення доходів родини за рахунок дитячої праці, є безробіття, низький рівень заробітної праці та бідність. Дослідження МОП-ІПЕК свідчить про те, що батьки позитивно ставляться до дитячої праці, розглядають її як корисний досвід для соціального та особистісного розвитку дитини.

Однією з тривожних тенденцій експлуатації дітей є їх використання у збройних конфліктах. Дітей використовують як носильників для доставки зброї, так і як солдат для ведення бойових дій. З метою дотримання дисципліни злочинці використовують методи насильства та погроз. У разі відмови виконати наказ дітей б’ють або вбивають.

До виконання таких покарань часто залучаються інші викрадені діти. Спроба втекти карається смертю.

Наведені приклади свідчать, що захист дітей в Україні потребує посилення відповідальності за порушення прав дитини.

Ми вважаємо, що для вирішення вище зазначених проблем необхідно:

- вдосконалити правову базу щодо захисту дітей в Україні;
- посилити роботу з питань підвищення рівня правової свідомості дітей у загальноосвітніх навчальних закладах;
- підвищити рівень обізнаності з проблем порушення прав дитини;
- навчити правилам безпечної поведінки;
- виховати повагу до прав та основних свобод людини, толерантне ставлення до потерпілих;
- організувати співробітництво сім'ї і навчального закладу, із залученням працівників державних структур та недержавних організацій.

Отже, вдосконалення правової бази щодо захисту дітей від злочинів, проведення превентивної роботи, покращення освіти, виховання, соціального захисту становлять важливу частину діяльності держави, наукових установ, неурядових організацій з питань вирішення проблеми запобігання торгівлі та експлуатації дітей в Україні.

Вільчик Тетяна Борисівна,
доцент кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого»,
кандидат юридичних наук

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ»: ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

05.07.2012 р. Верховна Рада України прийняла закон України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність (далі – Закон), внесений Президентом України, при підготовці якого були враховані і сучасні європейські стандарти організації та діяльності адвокатури, висновки і пропозиції експертів Ради Європи, Європейської Комісії “За демократію через право” (Венеціанська Комісія), пропозиції провідних вітчизняних вчених, Міністерства юстиції України, суддів, адвокатів тощо. Одним з міжнародних зобов'язань Україні необхідно було створити професійну асоціацію адвокатів, що відображено безпосередньо в пункті 11 Висновку № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України до Ради Європи від 26 вересня 1995 року. На виконання цього зобов'язання Законом передбачено створення Національної асоціації адвокатів України, яка покликана об'єднати всіх адвокатів України в єдину організацію”. Станом на початок 2012 року, за даними Реєстру, адвокатів в Україні - близько 32 тисяч чоловік.

До новел закону слід віднести - створення системи органів адвокатського самоврядування, Єдиного реєстру адвокатів України, Національної асоціації адвокатів, розширення видів адвокатської діяльності, професійних прав і обов'язків адвокатів, врегулювання питань дисциплінарної відповідальності адвокатів і регламентація допуску адвокатів іноземних держав до здійснення професійної діяльності в Україні, визначення змісту адвокатської таємниці та механізму її захисту тощо. Новий закон містить ряд дуже прогресивних норм, що дозволяють, наприклад, займатися адвокатською діяльністю особам, які здобули освіту за кордоном і іноземним правозахисникам, розширює права адвокатів, надаючи їм можливість вилучати речі і

документи, необхідні для побудови якісного захисту клієнта, встановлює чіткі терміни реагування на адвокатський запит і вводить адміністративну відповідальність за їх недотримання. Крім того, нарешті реалізовано конституційне право на отримання широким колом людей безоплатної правової допомоги, в тому числі вторинної, і запропоновано новий механізм її надання виключено адвокатами, який почне діяти з січня 2013 року.

Разом з тим, закон містить і певні спірні положення, які піддаються критиці з боку адвокатського співтовариства ті науковців. Так, дещо змінилися вимоги до осіб, які мають намір отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Крім складання кваліфікаційного іспиту претендентам необхідно буде пройти стажування, керівника якого призначить рада адвокатів регіону. Таке стажування повинно підтвердити готовність особи самостійно займатися адвокатською діяльністю. Деякі адвокати виступають проти введення такої вимоги - «Адже кандидат в адвокати і без того має мати як мінімум дворічний досвід роботи в галузі права і здав кваліфікаційний іспит. Не можна допустити, щоб суб'єктивна думка керівника стажування кардинально впливала на те, чи зможе особа займатися адвокатською діяльністю. Такий підхід тільки сприяє корупції», - вважають вони.

Вперше в Законі закріплені окрема норма, присвячена адвокатурі та державі, на яку покладається що обов'язок щодо створення належних умов діяльності адвокатури. Хоча Законом заборонено будь-який вплив на адвоката, втручання в його професійну діяльність, у тому числі з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, органів адвокатського самоврядування, юридичних і фізичних осіб, але практичних механізмів такого правозастосування Законом не встановлено. Крім того, стаття 36 Закону надає право звертатися зі скаргою на поведінку адвоката всім, кому стали відомі факти порушення ним професійної етики. Що, в свою чергу, загрожує застосуванням дисциплінарних стягнень стосовно адвокатів. Причому винесене рішення може бути оскаржене в суді не тільки самим адвокатом, а й особою, яка ініціювала звернення (ст. 42). У цьому випадку суд може і посилити покарання (в тому числі навіть позбавити права на здійснення адвокатської діяльності). Звідси деякі адвокати роблять висновок про те, що держава зможе впливати на них під час здійснення адвокатської діяльності, контролюючи через суди "незручних" адвокатів. Практичних працівників насторожує і те, що адвокатська таємниця (документи та інформація) повинна бути розкрита за письмовою заявою клієнта, що може використовуватися державними органами для отримання від адвоката конфіденційної інформації.

Закон надає поняття адвокатської діяльності (ст.1 – визначення термінів), але при цьому не регулює дуже важливе питання: чи є адвокатська діяльність підприємницькою і тому не вирішує питань оподаткування адвокатів. Стаття 13 частина 1 Закону вказує, що адвокат, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, є самозайнятою особою. При цьому новий Закон прямо не забороняє вести підприємницьку діяльність. Щодо адвокатських бюро та об'єднань вказується, що вони відносяться до юридичних осіб, без згадки про їх прибутковість / неприбутковість. Державна реєстрація адвокатського бюро та адвокатського об'єднання здійснюється державними реєстраторами юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців у порядку, встановленому Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», з урахуванням особливостей, встановлених Законом. Тому є побоювання з боку практичних працівників, що користуватися спрощеною системою оподаткування адвокатами стане неможливе.

Важливим кроком є забезпечення реальних гарантій діяльності адвокатів. Новелами Закону є заборона «залучати адвоката в конфіденційну співпрацю під час проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій, якщо така співпраця буде пов'язана або може призвести до розкриття адвокатської таємниці» (п.8 ч.1 ст.23), а

також заборона «втручання в приватне спілкування адвоката з клієнтом» (п.9 ч.1 ст.23). Разом з тим ч.2 ст.23 нового акта детально регламентовано проведення окремих слідчих дій і вжиття заходів забезпечення кримінального провадження відносно адвоката, які повинні здійснюватися за умови, що присутній представник ради адвокатів регіону. Так, під час проведення огляду чи обшуку житла чи іншого володіння адвоката, такий особі надається право задавати питання, подавати свої зауваження і заперечення щодо порядку проведення процесуальних дій, які зазначаються у протоколі. Законом встановлений обов'язок негайного повідомлення Ради адвокатів у випадку затримання адвоката або застосування щодо нього запобіжного заходу. Однак неявка представника ради адвокатів регіону за умови завчасного повідомлення останнього не перешкоджає проведенню відповідної процесуальної дії. При цьому Закон не визначає строк так званого завчасного повідомлення та порядок його здійснення, як-то: направлення рекомендованим листом з повідомленням про вручення чи шляхом вручення представнику ради адвокатів регіону під розписку. Ця невизначеність ставить під сумнів забезпечення гарантії здійснення адвокатської діяльності, зокрема в частині збереження адвокатської таємниці. Деякі гарантії, закріплені у законі, дублюють норми процесуального законодавства України, серед них – гарантія рівності прав з іншими учасниками провадження; право на забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві, заборона втручання в правову позицію адвоката та – у приватне спілкування з клієнтом. (ст. 23 Закону).

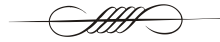
Види дисциплінарних стягнень, загалом, залишилися колишніми: попередження, припинення права на заняття адвокатською діяльністю (від 1 місяця до 1 року); позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю. (ст.36). Деякі фахівці вважають, що збереження як дисциплінарного стягнення тимчасового зупинення права на заняття адвокатською діяльністю не є обґрунтованим, так як це, по суті, анахронізм. До того ж, у практичній діяльності завжди виникає питання про передачу справ адвоката, покараного таким способом та страждає при цьому особа, яка залишається без адвоката, в тому числі – захисника у кримінальному процесі. Критикують і положення про те, що ініціювати дисциплінарне провадження щодо адвоката може будь-яка особа, яким відомо про його неправомірне поведінці (ст. 36 Закону) - виходить, що будь-яка особа, якій адвокат неугідний, може звернутися з заявою до відповідну кваліфікаційно-дисциплінарну комісію, що нівелює принцип незалежності адвокатури. Очевидно, доцільніше було б встановити вичерпний перелік осіб, які мають право на такі заяви (наприклад, клієнт, керівництво органів адвокатського самоврядування, суд і т. д.).

Адвокати вважають, що внесок за складання кваліфікаційного іспиту (п.2 ст.9) може стати перепоною в допуску до професії адвоката, оскільки не кожен юрист може заплатити значну суму за його складання. У законі передбачено, що Рада адвокатів України може встановити плату за складання кваліфікаційного іспиту. Це означає, що може й не встановити? Проте в ст.58 серед коштів на утримання органів адвокатського самоврядування вказана плата за складання кваліфікаційного іспиту, яка не може перевищувати 3 мінімальних заробітних плат. Крім того, вважаємо, що недоцільно на 3 роки залишати дійсними результати складеного кваліфікаційного іспиту (ст.9).

Закон передбачає запровадження конференцій адвокатів регіону як форми адвокатського самоврядування на регіональному рівні. При цьому не визначено принцип, за яким здійснюватиметься квотування кількості делегатів для участі у таких заходах. Ця прогалина створює можливості для зловживань як при визначенні квот представництва на конференціях, так і при їх проведенні. І, останнє, а нашою думкою, правила адвокатської етики повинен затверджувати з'їзд, а не Рада адвокатів.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що прийняття нового Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який детально регламентує діяльність адвокатури, безумовно, є ознакою позитивної динаміки розвитку правової культури в нашій країні, разом з тим, практика його застосування повинна внести певні корективи

в подальше законодавче врегулювання діяльності цього найважливішого правозахисного інституту держави.

Возьний Володимир Іванович,
*доцент кафедри правового регулювання економіки та правознавства
Тернопільського національного економічного університету,
кандидат юридичних наук*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ УМИСНОГО ПОШКОДЖЕННЯ ЛІНІЙ ЗВ'ЯЗКУ

Суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 360 КК України, визначається тим, що він посягає на відносини, які забезпечують інформаційний обмін за допомогою засобів електричного зв'язку. Умисне пошкодження ліній зв'язку (ст. 360 КК України) відповідно до ч. 2 ст. 12 КК України залежно від ступеня тяжкості відноситься до злочину невеликої тяжкості. Водночас цей злочин має виняткову суспільну небезпечність, оскільки посягає на суспільні відносини, які забезпечують інформаційний обмін за допомогою засобів зв'язку.

Метою дослідження є виявлення усіх ознак об'єктивної сторони складу злочину, і здійснення аналізу та уточнення понятійно-категорійного апарату, що сприятиме правильній кваліфікації вчиненого злочинного діяння.

Значний внесок в дослідження даної проблеми внесли ряд науковців В.М.Кудрявцев, М.І.Бажанов, П.А.Воробей, О.П.Дячкін, В.В.Сташис, В.Я.Тацій, М.Й.Коржанський, П.В.Хряпінський, П.Л.Фріс. та ін. Проте незважаючи на це, зазначена проблема не знайшла свого вирішення і потребує подальших досліджень.

Загально відомо, що «Об'єктивна сторона злочину - це зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину»[1с.116]. Отже об'єктивна сторона складу злочину завжди пов'язана із зовнішнім виявом суспільно небезпечної і протиправної поведінки особи у формі дії або бездіяльності. Це вольова поведінка, яка завдає або загрожує завдати шкоди тим чи іншим цінностям, які охороняються кримінальним законом. Стосовно злочину, передбаченого ст.360 КК України, це пошкодження ліній зв'язку, споруд чи обладнання, які входять до їх складу, наслідки у вигляді тимчасового припинення зв'язку та причинним зв'язком між діями і наслідками. Зазначені вище ознаки (суспільно - небезпечне діяння, його наслідки) визначені в диспозиції ст. 360 КК України є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони складу злочину і мають бути встановлені при кваліфікації злочину.

Характеризуючи об'єктивну сторону складу злочину, необхідно визначити поняття «пошкодження», що має важливе значення для правильної кваліфікації злочину, передбаченого у ст. 360 КК України. Юридична техніка зазначає Є.Б.Благов, вимагає, щоб любий термін мав тотожний зміст. Розходження може призвести до неправильного тлумачення закону [2, с.8]. Зміст терміну «пошкодження» застосованого у диспозиції ст. 360 КК України, точно не визначено в законі. Не визначено поняття «пошкодження» і у «Правилах охорони ліній зв'язку», затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 29 січня 1996 р. № 135. Правила визначають лише порядок забезпечення охорони споруд кабельних, радіорелейних і повітряних ліній електрозв'язку операторів телекомунікацій всіх форм власності, що експлуатуються, перебувають на стадії прийняття в експлуатацію, будуються або проектується [3].

З'ясування визначення «пошкодження» має важливе значення для правильної кваліфікації злочину, передбачуваного в ст. 360 КК України. Пошкодження ліній зв'язку, споруд чи обладнання, що входить до їх складу, — це приведення названих предметів на певний час в стан, коли вони втрачають повністю чи частково здатність використовуватись за цільовим призначенням [4, с. 116]. Отже головною ознакою пошкодження є часткове позбавлення предмета економічної, господарської цінності, у результаті чого його не можна використати за своїм цільовим призначенням без витрат праці і матеріалів, тобто без відновлення чи виправлення.

Особливість ліній зв'язку полягає у тім, що на відміну від інших систем пошкодженими можуть бути не будь-який предмет даного злочину, а лише лінії зв'язку, вичерпний перелік яких подано у диспозиції ст. 360 КК України (кабельні, радіорелейні, повітряні, проводового мовлення); споруди та обладнання, які входять до їх складу.

Умисне пошкодження ліній зв'язку, може бути вчинено шляхом дії, тобто активної і вольової поведінки особи, що вчиняє злочин. Така дія є суспільно небезпечною та протиправною, оскільки вона спричиняє шкоду лініям зв'язку. Цей склад злочину є матеріальним і обов'язковою ознакою його об'єктивної сторони є суспільно небезпечні наслідки. Отже наявність лише пошкодження ліній зв'язку ще не створює об'єктивної сторони злочину, необхідні суспільно небезпечні наслідки, якщо вони спричинили тимчасове припинення зв'язку. Умисне пошкодження ліній зв'язку складає ознаки злочину, передбачуваного ст. 360 КК України, при настанні суспільно небезпечних наслідків. Стосовно розглядуваного складу наслідок є поєднувальним елементом між дією й об'єктом посягання. Злочин вважається закінченим з моменту настання тимчасового припинення зв'язку в результаті умисного пошкодження ліній зв'язку. Тимчасове припинення зв'язку — це його переривання, неможливість протягом певного часу використання ліній зв'язку за їх цільовим призначенням [5]. Тривалість припинення зв'язку на кваліфікацію не впливає, але може бути врахована при призначенні покарання.

Час, місце, спосіб вчинення злочину, використані знаряддя та засоби вчинення злочину (факультативні ознаки) не зазначені в диспозиції ст. 360 КК України, отже не є обов'язковими для даного складу злочину і не впливають на його кваліфікацію. Спосіб здійснення діяння може бути любым, крім підпалу, взриву або іншого загальнонебезпечного способу.

Для кваліфікації умисного пошкодження ліній зв'язку за ст. 360 КК України необхідно відсутність мотиву та способу здійснення злочину, оскільки це може бути кваліфікуючою ознакою іншого складу злочину. Так, умисне знищення або пошкодження майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах, або те саме діяння вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом, або заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки необхідно розглядати як злочин проти власності і кваліфікувати за ст. 194 КК «Умисне знищення або пошкодження майна».

Якщо пошкодження лінії зв'язку споруд чи обладнання не викликало припинення зв'язку, то склад злочину відсутній і відповідальність настає за ст. 147 КУпАП.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що питання кримінальної відповідальності за умисне пошкодження ліній зв'язку врегульовані законодавством України, проте практика застосування ст. 360 КК України потребують спеціального наукового аналізу та вдосконалення.

Використані джерела:

1. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник/ Ю.В.Баулін, В.І.Борисов, Л.М.Кривоченко та ін.; За ред. проф. В.В.Сташиса, В.Я.Тація.-3-е вид., перероб. і допов.-К.: Юрінком Інтер, 2007.-С.116
2. Е.В.Благов Квалификация при совершении преступления: монография. 2-е изд., испр. и доп.- М.: Юрлитинформ, 2010.- С.8
3. Правила охорони ліній електрозв'язку затверджені Постановою Кабінету Міністрів України від 29 січня 1996 р. N 135 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1465 від 28.10.2004)
4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник/ Ю.В.Баулін, В.І.Борисов, Л.М.Кривоченко та ін.; За ред. проф. В.В.Сташиса, В.Я.Тація.-3-е вид., перероб. і допов.-К.: Юрінком Інтер, 2007.-С.116
5. Науково –практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т.-Т.2 / За заг. ред.. П.П.Андрушка, В.Г.Гончаренка, Є.В.Фесенка. - 3-тє вид., перероб. та доп.-К.: Алерта: КНТ: Центр учбової літератури, 2009.- С.343

Горностаї Алеся Вікторівна,
асистент кафедри кримінального права №1
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»
кандидат юридичних наук

ПОМИЛКА В ЮРИДИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЯХ ВЧИНЕНОГО ДІЯННЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИНЕНОГО ЯК ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН

У кримінальному праві, яке базується на принципі винної відповідальності особи за вчинене діяння, з цим принципом безпосередньо пов'язане питання про суб'єктивну помилку[1, с. 14-16; 2, с. 18; 3, с. 59; 4, с. 585]. Помилка – це неправильне уявлення особи про об'єктивні властивості суспільно небезпечного діяння, які характеризують його як злочин [6, с. 35].

Кримінальний кодекс України не містить спеціальних норм про помилку. Поняття помилки, її види визначаються наукою кримінального права. Загальноприйнятим є поділ помилок на *юридичну* і *фактичну* – залежно від тих обставин, які неправильно сприймаються суб'єктом.

Юридична помилка є помилковим уявленням особи відносно юридичних властивостей та правової характеристики діяння. Деякі вчені підкреслюють, що це помилка особи відносно юридичної суті і юридичних наслідків вчинюваного діяння [5, с. 771].

Розрізняють наступні види юридичної помилки:

1. *Помилка в злочинності діяння* – полягає в тому, що особа вважає своє діяння злочином, а в дійсності закон його таким не вважає. Тут має місце так званий «уявний» злочин. Наприклад, особа вважає, що вчиняє такий злочин як зайняття проституцією, але чинний КК України такого складу злочину не містить. У таких випадках кримінальна відповідальність виключається, оскільки для неї немає об'єктивної підстави: відсутня ознака протиправності. Зрозуміло, що і замах на злочин у цьому випадку не може мати місця.

Крім того, помилка в злочинності діяння може полягати також у тому, що діяння за законом є злочинним, а особа вважає, що воно не є злочином. Наприклад, вчинюючи крадіжку майна в розмірі двох неоподаткованих мінімумів доходів громадян, особа

вважає, що її діяння не є злочином (є адміністративним правопорушенням – дрібною крадіжкою), хоча насправді дане діяння визнається кримінально караним злочином, оскільки дрібною вважається крадіжка майна, розмір якої не перевищує 0.2 відсотка неоподаткованого мінімуму доходів громадян. За загальним правилом, дана помилка не виключає кримінальної відповідальності. Це положення ґрунтується на ст. 68 Конституції України, у якій закріплено, що незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності.

Лише у виключних випадках – коли особа не мала реальної можливості ознайомитися з законом кримінальна відповідальність виключається.

2. *Помилка щодо кваліфікації злочину* – також відображає незнання або недостатню поінформованість про чинний кримінальний закон. Наприклад, особа вважає, що вчиняє крадіжку, а, насправді, вчинене є грабежем. Кримінальна відповідальність настає за грабіж.

3. *Помилка щодо виду та (або) розміру покарання* – неправильне уявлення особи про вид та розмір покарання, що загрожує їй відповідно до закону за вчинений злочин. Наприклад, особа вважає, що за вчинення вбивства на замовлення вона може понести покарання у виді позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років, а насправді п. 11 ч. 2 ст.115 КК України передбачає покарання у виді позбавлення волі від 10 до 15 років або довічно. Ця помилка також не виключає кримінальної відповідальності.

Таким чином, проаналізувавши види юридичної помилки, можна зробити загальний висновок про те, що такі помилки не впливають ні на форму вини, ні на кваліфікацію злочину, ні на розмір призначеного покарання. Кримінальна відповідальність особи настає відповідно до оцінки цього діяння не суб'єктом, а законодавцем. Отже, помилка особи в юридичних ознаках відображає незнання особою кримінального закону і не виключає кримінальної відповідальності за закінчений злочин або за замах на нього. Виключенням є тільки така помилка в злочинності діяння, при якій особа вважає своє діяння злочином, а в дійсності воно таким не є.

Використані джерела:

1. Дагель П. С. *Обстоятельства, исключаящие виновность субъекта и влияющие на форму вины* / П. С. Дагель // *Сов. юстиция*. – 1973. – № 3. – С. 14–16.;
2. Кириченко В. Ф. *Значение ошибки по советскому уголовному праву* / В. Ф. Кириченко. – М. : Изд-во АН СССР, 1952. – 96 с.;
3. Рарог А.И. *Проблемы субъективной стороны преступления: Учебное пособие*. – М. 1991. – 128 с.;
4. Таганцев Н.С.. *Русское уголовное право. Часть общая. Том I*. – Тула: Автограф, 2001. – 800 с.;
5. *Энциклопедия уголовного права* / отв. ред. В. Б. Малинин. – СПб. : Изд. проф. Малинина, 2005. – Т. 4 : *Состав преступления*. – 798 с.;
6. Якушин В. А. *Ошибка и ее уголовно-правовое значение* / В. А. Якушин. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1988. – 126 с.

Горох Олексій Петрович,
доцент кафедри галузевих правових наук Національного університету
«Києво-Могилянська академія», кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТРУЮВАННЯ САНКЦІЙ ЯК СПОСІБ ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

1. Однією з форм реалізації кримінальної відповідальності є постановлення судом обвинувального вироку суду, яким засудженому призначається відповідний вид та міра покарання, від відбування якого він звільняється з випробуванням (ст. 75 Кримінального кодексу України – далі КК).

2. Аналіз даних Державної судової адміністрації України свідчить про те, що кількість звільнених від відбування покарання з випробуванням у судовій практиці є надто значною. Так, у 2002 р. частка таких осіб у загальній кількості засуджених становила 51,6 %; у 2003 р. – 55,4 %; у 2004 р. – 60 %; у 2005 р. – 58,6 %; у 2006 р. – 58,7 %; у 2007 р. – 55,3 %; у 2008 р. – 52,2 %. За такої практики – застосування норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням, що має бути винятком для більшості винуватих, перетворилося в закономірний правовий наслідок вчинення злочину.

Водночас останнім часом спостерігається поступове зменшення кількості осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Так, у 2009 р. їх частка в загальній кількості засуджених становила 48,2 % осіб, у 2010 р. – 47,4 %, а у 2011 р. – вже 41,8 % винуватих. На нашу думку, таку ситуацію можна пояснити поступовим розширенням застосування у судовій практиці покарань, альтернативних позбавленню волі. Наприклад, якщо у 2005 р. штраф був застосований щодо 6,6 % засуджених, громадські роботи – щодо 1,9 % осіб, обмеження волі – щодо 2,0 % винуватих, а арешт – щодо 1,1 % засуджених, то у 2011 р. ці покарання були призначені 14 %; 7,4 %; 2,8 %; 3,8 % засудженим відповідно.

Проведений нами відповідний аналіз даних Державної судової адміністрації України свідчить про те, що у 2010 р. суди найчастіше звільняли від відбування покарання з випробуванням засуджених за *злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту* (74 % осіб від усіх засуджених за ці злочини). Найрідше – засуджених за *злочини проти правосуддя* (19,7 % осіб від усіх засуджених за ці злочини).

3. Вивчення нами практики звільнення від відбування покарання з випробуванням засвідчує: надмірне застосування судами ст. 75 КК нерідко зумовлено недосконалістю санкцій кримінально-правових норм. Частими є випадки, коли суд з урахуванням особи винного, ступеня тяжкості вчиненого злочину, пом'якшуючих та обтяжуючих обставин, не може застосувати до винного покарання у виді позбавлення волі. У такому разі відсутність у санкції менш суворих видів покарань (її безальтернативність) змушує суд звільнити засудженого від відбування покарання з випробуванням.

Для того, щоб виправити цю ситуацію і забезпечити невідворотність покарання за вчинений злочин санкції певних кримінально-правових норм доцільно доповнити покараннями, альтернативними позбавлення волі, зокрема, штрафом, громадськими роботами, виправними роботами, обмеженням волі, арештом. Видається, що застосування до винного замість звільнення від відбування покарання з випробуванням, нехай менш суворого, однак реального покарання буде більше сприятиме виправленню злочинця.

Наприклад, якщо взяти до уваги злочини, вчинені на ґрунті ксенофобії, то відповідні зміни доцільно було внести у санкціях за злочини, передбачені частинами 2 статей 161, 122, 126 КК. Зокрема, пропонуємо санкцію ч. 2 ст. 161 КК доповнити

покараннями у виді громадських робіт на строк від 120 до 240 годин та арештом на строк від 3 до 6 місяців; санкцію ч. 2 ст. 122 КК – покараннями у виді арешту на строк від 3 до 6 місяців та обмеженням волі на строк до 5 років; санкцію ч. 2 ст. 126 КК – покаранням у виді арешту на строк від 3 до 6 місяців.

4. Іншою причиною надмірного застосування судами ст. 75 КК є відсутність законодавчих перепон для цього. Як відомо, звільнення від відбування покарання з випробуванням може бути застосовано при призначенні покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше 5 років. Будь-яких обмежень щодо категорії злочину залежно від ступеня його тяжкості закон не висуває.

Щоправда останнім часом законодавець почав докладати зусиль щодо обмеження застосування за певні злочини норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням шляхом внесення змін до їх санкцій. Прикладом такого підходу можуть бути останні зміни, внесені законодавцем до деяких санкцій про «наркотичні» злочини. Так, Законом України № 3826-VI від 6 жовтня 2011 р. нижні межі позбавлення волі у санкціях ч. 2 ст. 306, ч. 2 ст. 307 КК законодавцем були збільшені з 5 до 7 та з 5 до 6 років відповідно. Розрахунок законодавця у цьому разі пояснюється таким: відтепер для застосування до винуватих у цих злочинах ст. 75 КК суд спочатку має призначити основне покарання нижче від найнижчих меж, встановлених у санкціях частин 2 статей 306, 307 КК (за наявності певних обставин). І лише після вирішення питання про застосування до винуватого ст. 69 КК, суд має вирішувати питання про звільнення винуватого від відбування покарання з випробуванням. Без сумніву, що давати такому законодавчому кроку оцінку можна буде лише з часом. Видається, що внаслідок таких змін у судовій практиці збільшиться кількість випадків застосування ст. 69 КК за злочини, передбачені частинами 2 статей 306, 307 КК.

На нашу думку, такий спосіб обмеження судової дискреції міг би бути застосований і з метою забезпечення невідворотності покарання за інші злочини. При цьому у законодавстві (або в роз'ясненні вищої судової інстанції) треба встановити правило, згідно з яким у випадку врахування судом при застосуванні ст. 69 КК певних обставин, що характеризують ступінь тяжкості вчиненого злочину та особу винного, пом'якшуючих обставин, то при застосуванні до винного ст. 75 КК суд не повинен повторно враховувати ті самі обставини.

Таким чином, обмежити застосування у судовій практиці норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням можна шляхом внесення змін до санкцій відповідних кримінальних норм. Досягти цього можна як шляхом доповнення їх покараннями, альтернативними позбавлення волі, так і шляхом збільшення у певних санкціях нижніх меж покарання у виді позбавлення волі більше 5 років.

Гуменюк Юлія Ігорівна,

*здобувач кафедри кримінального права та кримінології факультету з підготовки
слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ*

ЩОДО ОБ'ЄКТА ЗАВІДОМО НЕЗАКОННИХ ЗАТРИМАННЯ, ПРИВОДУ АБО АРЕШТУ

В теорії кримінального права існують такі найпоширеніші сучасні концепції об'єкта злочину: «об'єкт злочину – охоронювані кримінальним законом суспільні відносини» (В.Я. Тацій, М.Й. Коржанський, М.І. Бажанов, А.В. Савченко, Б.О. Кириш,

В.О. Навроцький, Н.О. Гуторрова, Ю.Л. Шевцов та ін.); «об'єкт злочину – соціальні блага (цінності), що охороняються кримінальним законом» (П.С. Матишевський, Є.В. Фесенко, С.В. Гавриш); «об'єкт злочину – людина незалежно від віку, розумового розвитку, соціального статусу і т. д.» (Г.П. Новосолов); «об'єкт злочину – окремі особи або багато осіб» (І.Я. Козаченко, З.А. Незнамова); «об'єкт злочину – охоронювані кримінальним законом соціально-значимі цінності, інтереси, блага» (А.В. Пашковська, А.В. Наумов); «об'єкт злочину – суспільні відносини, які є відповідним порядком, встановленим приписами правових норм, а також соціальні блага» (Г.В. Чеботарьова). «Об'єкт злочину двоякий» – соціальна оболонка є завжди першим об'єктом, а всі інші об'єкти перебувають в середині цієї оболонки» (В.М. Трубніков); «об'єкт злочину – охоронюваний кримінальним законом порядок суспільних відносин» (О.М. Костенко, П.П. Андрушко, А.В. Ландіна) [2, с. 165], «об'єкт злочину – правовідносини» (С.Я. Лихова) [3, с. 43].

Найбільш визнаною і законодавчо закріпленою є концепція вчених, які вважають, що об'єктом злочину є охоронювані законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини. Ця позиція цілком відноситься до поняття та характеристики сутності об'єкта злочинів проти правосуддя.

Думки науковців з приводу визначення родового об'єкта завідомо незаконних затримання, приводу або арешту значно розбігаються, зокрема, щодо систематизації зазначених діянь. Є підстави стверджувати, що родовим о об'єктом злочинів проти правосуддя є система правовідносин, за допомогою яких забезпечується реалізація діяльності судової влади в цивільному, господарському, адміністративному, кримінальному, конституційному судочинстві та діяльність відповідних державних органів, які сприяють судовій діяльності.

З приводу визначення безпосереднього об'єкта злочинів, в науці кримінального права вже майже півстоліття не припиняються дискусії. Домінує позиція, згідно якої безпосереднім об'єктом аналізованих злочинів слід визнати нормальну діяльність органів дізнання, досудового слідства та прокурора щодо застосування заходів примусу [4, с. 11; 5, с. 11].

Для розгляданих злочинів, характерна наявність двох безпосередніх об'єктів. Одним з яких виступає регламентована законодавством діяльність суду та інших правоохоронних органів по реалізації мети та завдань правосуддя (у його широкому розумінні) у частині забезпечення законного затримання, приводу, арешту або тримання під вартою. Іншим (додатковим) – життя і здоров'я особи, її свобода і особиста недоторканність, а також майнові та інші права і законні інтереси [1, с. 1004].

Як правило зазначають, що право особи на свободу й особисту недоторканність є додатковим безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених ст. 371 КК України, але ця позиція не є беззаперечною.

Наприклад, О.Ф. Бантишев, категорично проти розподілу безпосередніх об'єктів на основні та додаткові і звертає увагу на те, що об'єкти у вигляді прав людини та її свобод «в епоху посилення правової охорони й законодавчого закріплення в ст. 3 Конституції України їхнього пріоритету над інтересами держави, не можуть розглядатись як додаткові, другорядні» [6, с. 67–68]. Дещо подібно розмірковує Н.С. Фасхутдінова, пропонуючи перемістити аналізований склад злочину в розділ «Злочини проти особи, честі та гідності особи» [7, с. 58–59].

Визначаючи в рамках безпосереднього об'єкта розгляданих злочинів додатковий обов'язковий об'єкт як такий, що в даних складах злочинів потерпає завжди і якому в будь-якому випадку вчинення певного злочину, як і основному, завжди заподіюється шкода, варто виходити з того, що внаслідок неправомірного застосування до особи затримання або арешту завжди зазнає обмежень її особиста свобода, а отже, саме її слід визнати додатковим обов'язковим об'єктом злочинів, передбачених ст. 371 КК України.

Отже, проаналізувавши вище наведене, основним безпосереднім об'єктом

злочинів, передбачених ст. 371 КК України є охоронювані КК відносини, які забезпечують процесуальну діяльність органів досудового розслідування, судового контролю, прокуратури спрямовану на досягнення завдань правосуддя шляхом реалізації конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність, при застосуванні запобіжних заходів у вигляді затримання та арешту. Варто наголосити на тому, що така позиція виключає можливість диференційованого підходу до визначення ступеня суспільної небезпечності порушення цього права з урахуванням особи потерпілого.

Використані джерела:

1. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України*. – 5-те вид., переробл. та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008. – 1216 с.
2. *Гришук В.К. Кримінальне право України: Загальна частина: навч. посіб. для студентів юрид. фак. ВНЗ* / В.К. Гришук. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 568 с.
3. *Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V особливої частини КК України): монографія* / С.Я. Лихова. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 573 с.
4. *Раишковская Ш. С. Преступления против социалистического правосудия* / Ш.С. Раишковская // *Советское уголовное право. Часть особенная; под общ. ред. доц. А.Н. Васильева*. – М., 1959. – Вып. 8. – 39 с.
5. *Бажанов М.И. Уголовно-правовая охрана советского правосудия : учебное пособие* / М.И. Бажанов. – Х.: Юрид. Ин-т, 1986. – 43 с.
6. *Бантышев А.Ф. Проблемные вопросы уголовно-правовой охраны правосудия* / А.Ф. Бантышев // *Судова реформа в Україні. Проблеми і перспективи : матеріали науково-практичної конференції, (Харків, 18–19 квіт. 2002 р.)*. – Київ–Харків: Юрінком-Інтер, 2002. – С. 67–69.
7. *Фасхутдинова Н. Р. Уголовно-правовая охрана личной неприкосновенности от заведомо незаконных задержаний, заключения под стражу и содержания под стражей: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08* / Фасхутдинова Наталия Робертовна. – Ростов-на-Дону, 1999. – 203 с.

Гуменюк Оксана Григорівна,
доцент кафедри філософії і соціально-гуманітарних наук
Хмельницького університету управління та права,
кандидат психологічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Сучасне суспільство має безліч проблем і найбільчіша серед них – наявні труднощі у вихованні дітей і підлітків, збільшення кількості соціальних проявів у поведінці, правопорушень та злочинів.

Підраховано, що кожного дня підлітки скоюють 104 злочини, у тому числі: одне вбивство або тяжке тілесне ушкодження, два-три розбійних напади, 8 пограбувань, 26 крадіжок державного, 45 особистого майна (з них 16 квартирних крадіжок) і майже

щоденно згвалтування. За останні 10 років удвоє зріс рівень дитячої злочинності [1;172].

Х.М. Олексик та О.М. Максименко відзначають, що питома вага правопорушників нині складає 25% проти 13% десять років тому. 95% підлітків ніде подітися у вільний час [4;25].

Серед причин і умов вчинення правопорушень виділяють об'єктивні та суб'єктивні причини [2;36]. Об'єктивними причинами виступають наявні суперечності у суспільному бутті, в економічних, політичних та соціальних взаєминах. До суб'єктивних причин правопорушень відносять деформації в правосвідомості, потребах, мотивах, у низькому рівні моральної та правової культури.

Г.Г. Шиханцов глобальною причиною усіх правопорушень називає соціальні суперечності, які завжди існують у суспільстві [7;197]. Що стосується окремих правопорушень, то їх вчинення може бути викликане різними, іноді незалежними одна від одної причинами:

- це можуть бути причини економічного характеру (неможливість знайти роботу, легальний заробіток);
- соціальні причини (недоліки виховної та освітньої роботи);
- сімейні обставини, або інші особливості середовища, в якому проживає потенційний правопорушник;
- причини особистого характеру (схильність до алкоголю, вживання наркотичних речовин тощо).

Найчастіше до алкоголізму та наркоманії підлітки вдаються через життєвий досвід, помилки у шкільному та сімейному вихованні. Наркологи та психіатри на перше місце ставлять патологію розвитку особистості, тобто спадкові вади у функціонуванні вищої нервової діяльності. Це, насамперед, діти невротичні, нестійкі, розумово відсталі, з психопатичними рисами характеру.

Значну роль у формуванні відхилень поведінки неповнолітніх (дефектів соціалізації) відіграють деякі особистісні особливості. У дослідженнях відзначається максимальна готовність до патологічної, асоціальної реакції на несприятливі умови у підлітків з акцентуаціями характеру.

Підліткові акцентуації характеру – це крайні варіанти норми при яких окремі риси характеру значно підсилюються [2;58].

Акцентуації характеру підлітків детально вивчив О.Е. Личко. Зупинимось на соціально-психологічній характеристиці деяких типів акцентуацій характеру підлітка детальніше.

Підлітки гіпертимного типу шумні, комунікабельні, самостійні, сміливі, лідери, ризиковані. Головною їх рисою є гарний, дещо припіднятий настрій, досить рідко з проявами гніву. «Слабким місцем» гіпертимного підлітка є несприйняття одноманітності, монотонності. Конфлікти з однолітками виникають через прагнення до лідерства. При відсутності контролю, належного виховання гіпертимний підліток може вживати алкоголь, наркотики. Тактика впливу на підлітків цього типу не у репресивних способах впливу, а у переорієнтації підлітка на соціально-корисну діяльність де змогли б задовольнитися його лідерські потреби.

Головною рисою лабільного типу є глибина почуттів, щира прив'язаність. «Слабка ланка» – емоційне несприйняття з боку близьких, що штовхає на пошук емоційних контактів у асоціальних компаніях. Підлітків шизоїдного типу відрізняє замкнутість, заглиблення в особистий, нереальний світ, недостатньо розвинена інтуїція. «Слабке місце» – нездатність до спілкування, яке вимагає щирого співчуття, активної допомоги. Делінквентна поведінка зустрічається рідко. Шизоїдні підлітки найчастіше обирають роль злодія-одинака. Деякі риси епілептоїдного типу визначаються ще у дитинстві: дитина годинами плаче, її важко втішити. Головна відмінна риса – періоди вороже-тужливого настрою, що поєднується з роздратуванням, афективна схильність.

Алкогольне сп'яніння супроводжується диким збудженням, прагненням все знищити, бійкою. Ці підлітки схильні до азартних ігор, із спортивних занять обирають ті, що розвивають фізичну силу (боротьба, атлетика, бокс). Слабке місце акцентуації – нездатність пригасити властолюбство, безпідставні ревності. Виховання в жорстких умовах сприяє прояву гострих афективних реакцій. Істероїдний тип відрізняє егоцентризм, пошук визнання, співчуття. Їм притаманні брехливість та фантазування, які спрямовані на те, щоби завоювати увагу оточуючих. Перебільшують свою алкоголізацію. Важко переживають удари по самолюбству, що призводить до афективних реакцій, імітації спроб самогубства. Підлітки нестійкого типу з дитинства відрізняються неслухняністю, небажанням вчитися. Ще в дитинстві починають палити, легко йдуть на дрібні крадіжки. Лякливість та недостатня ініціативність не дозволяють претендувати на лідерство. Навчання, праця не цікавлять. Потурання відкриває шлях до безділля, до входження в асоціальні компанії.

Щодо включення акцентуантів у девіантну поведінку, В.В. Романов наводить наступну статистику: нестійкий тип – 76%; епілептоїдний тип – 61%; істероїдний тип – 52%; шизоїдний тип – 44%; гіпертимний, лабільний – 36% [5;201].

Мотиви однакових правопорушень у акцентуантів досить різні (за В.В. Романовим.): наприклад, крадіжки – нестійкий: кошти для розваг; гіпертимний: довести одноліткам сміливість, домінування; епілептоїди: ризик, гострі відчуття; шизоїди: доведення і встановлення справедливості.

Отже, злочинність неповнолітніх багатofакторний, важкодосліджуваний феномен, що потребує пильної уваги через деструктивні процеси у соціумі. Адже у процесі формування особистості неповнолітніх правопорушників відбуваються деформації у всіх сферах: самопізнанні, саморегуляції, емоційно-вольовій, що детермінує появу девіантної поведінки.

Використані джерела:

1. Андросюк В.Г. Юридична психологія: підручник [для студ. юрид. вищ. навч. закладів] / Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Л.Ю. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 360 с.
2. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. – Харьков: «Консум», 2009. – 360 с.
3. Бедь В.В. Юридична психологія: навч. посіб. / Віктор Володимирович Бедь. – Львів: «Новий Світ-2000», К.: «Каравела»; 2002. – 376 с.
4. Олексик Х.М. Юридична психологія: підручник / Х.М. Олексик, О.М. Максименко. – Ужгород, 2011. – 134 с.
5. Романов В.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Владимир Владимирович Романов. – М.: Юрист, 2010. – 488 с.
6. Чуфаровский Ю.В. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Юрий Валериевич Чуфаровский. – М.: Новый Юрист, 2008. – 448 с.
7. Шиханцов Г.Г. Юридическая психология: учебник [для студ. вузов] / Георгий Георгиевич Шиханцов. – М., 2005. – 385 с.

*Дворецкая Анастасия Викторовна,
студентка 4-го курса факультета управления
Академии управления при Президенте Республики Беларусь*

ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР ЗА ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫМ СЛЕДСТВИЕМ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: НОВЕЛЛЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

Согласно закону Республики Беларусь «О прокуратуре Республики Беларусь» 2007 г., надзор за исполнением законодательства при производстве предварительного следствия и дознания – отрасль прокурорского надзора, сущность которой является точное и единообразное исполнение органами дознания, предварительного следствия уголовно-процессуального закона, регламентирующего их деятельность по разрешению заявлений и сообщений о преступлениях, предварительному расследованию уголовных дел.

Создание в 2011 г. Следственного комитета Республики Беларусь значительно отразилось на деятельности прокуратуры в сфере процессуального руководства и надзора за предварительным следствием и дознанием. С одной стороны, изъятие из компетенции органов прокуратуры предварительного следствия позволяет прокурорам сосредоточиться на осуществлении основного вида деятельности – надзора за исполнением законодательства. С другой стороны, значительное сужение полномочий прокурора по надзору за следователями, по нашему мнению, повлекло за собой снижение уровня (качества) такого надзора. Как отмечает прокурор Гродненской области В. Морозов, в целом органы дознания, следствия и прокуратура заинтересованы в одном: чтобы конечный продукт их работы – уголовное дело, получил логическое завершение в суде, а именно, обвинительный приговор [1].

Следует отметить, что эффективный надзор за соблюдением закона при производстве предварительного следствия по-прежнему остается главным приоритетом в деятельности органов прокуратуры. Так, надзирающий прокурор обязан следить за тем, чтобы нормы закона, регулирующие дознание и предварительное следствие, никем не нарушались, а при обнаружении нарушений – немедленно принимались меры к их устранению, восстановлению нарушенных прав и свобод гражданина, предупреждению нарушений закона. По справедливому замечанию Генерального прокурора Республики Беларусь А.В. Конюка, реформа органов прокуратуры в связи с выделением следственного аппарата, т.е. высвобождением прокуроров от большого объема ранее выполняемой работы, обуславливает необходимость пересмотра, как приоритетов надзора, так и выработки новых критериев оценки их деятельности [2, с. 4].

Внесенные в Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь (далее – УПК) дополнения и изменения в связи с созданием Следственного комитета Республики Беларусь затронули компетенцию органов дознания, полномочия прокурора, начальника следственного подразделения и следователя, его процессуальную самостоятельность и ответственность, а также подследственность, коснулись некоторых положений об ускоренном производстве. В частности, действующая редакция п. 1 ч. 5 ст. 34 УПК гласит, что прокуроры могут письменно истребовать от нижестоящего прокурора, следователя и органа дознания для проверки уголовные дела, материалы, а также проверять уголовные дела и материалы. До внесения изменений в УПК такое требование не предполагало письменную форму, а данное полномочие прокурор мог реализовать путем выдвижения устного требования. Думается, что действующая редакция п. 1 ч. 5 ст. 34 УПК в некоторой мере будет снижать оперативность прокурорского надзора при производстве предварительного следствия и дознания, а также будет способствовать увеличению документооборота в органах прокуратуры.

В новой редакции п. 3 ч. 5 ст. 34 УПК за прокурором сохранилось право лично производить отдельные следственные и другие процессуальные действия по уголовному делу, находящемуся в производстве следователя. Вместе с тем данная правовая норма УПК предусматривает новшество – это право прокурор может реализовать только при санкционировании применения мер пресечения в виде заключения под стражу и домашнего ареста. Таким образом, производство следственных действий при даче санкции на указанные меры пресечения сводится, как правило, к допросу подозреваемых и обвиняемых, к которым они применяются. Ранее действовавшие нормы УПК позволяли прокурору производить следственные и другие процессуальные действия на любом этапе расследования, что, на наш взгляд, являлось наиболее правильным, поскольку это позволяло надзирающему прокурору направлять производство по уголовному делу. Необходимо отметить, что ограничены полномочия прокурора по применению, изменению и отмене мер пресечения по уголовным делам, находящимся в производстве у следователя. Данное право прокурор может реализовать только в том случае, когда уголовное дело находится в производстве у нижестоящего прокурора (п. 7 ч. 5 ст. 34 УПК).

Одной из новаций УПК стало ограничение прокурора, осуществляющего надзор за предварительным следствием, в полномочиях давать письменные указания следователю. Ранее УПК предоставлял прокурору право давать такие указания в любой момент предварительного следствия и по любым вопросам, связанным с осуществлением уголовного преследования. В настоящее время УПК (п. 15 ч. 5 ст. 34) регламентирует право прокурора давать письменные указания следователю лишь в том случае, когда, проверяя уголовное дело, направленное в суд, прокурор обнаруживает нарушения, допущенные следователем. Это может иметь место, если предварительное следствие проведено не в полном объеме, в случае необходимости переквалификации действий обвиняемого на более тяжкие или на существенно отличающиеся по фактическим обстоятельствам от первоначального обвинения, а также для составления нового постановления о передаче уголовного дела прокурору для направления в суд, если оно составлено с нарушениями требований уголовно-процессуального закона (п. 15 ч. 5 ст. 34, п. ч. 1 ст. 264 УПК).

Изменения, внесенные в УПК, коснулись и такого полномочия прокурора, как право отстранять следователя от предварительного следствия в случае нарушения им норм УПК с передачей уголовного дела другому следователю. Следует обратить внимание, что в настоящее время надзирающий прокурор не может передать уголовное дело от одного следователя другому, отстранить следователя от производства по уголовному делу, если им были допущены нарушения закона при его расследовании. Одновременно прокурор вправе потребовать от начальника следственного подразделения устранения допущенных нарушений закона, направив ему соответствующее письменное требование.

Подытоживая, следует констатировать, что, не смотря на сужение полномочий прокурора по осуществлению надзора за предварительным расследованием, следователи останутся в поле их зрения прокуроров. Прокурор по-прежнему остается тем должностным лицом, без санкции которого по большинству уголовных дел, находящихся в производстве у следователей, невозможно будет применение мер пресечения и отдельных следственных действий, затрагивающих конституционные права и свободы лиц, вовлеченных в сферу уголовного судопроизводства.

Использованные источники:

1. Гаврицкий И. Прокуратуре Республики Беларусь – 90 лет / И. Гаврицкий // Гомельская газета [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://www.grodnnews.by/ru/0/12111/news> - Дата доступа: 25.09.2012.

2. Конюк А.В. Прокуратура на рубеже 90-летия: основные приоритеты деятельности / А.В.Конюк // Законность и правопорядок. – 2012. – № 2(22). – С. 4–7.
3. Семеняко А. Не только знать, но и правильно применять / А. Семеняко // Законность и правопорядок. – 2012. – № 1(21). – С. 20–24.

Дрофяк Вікторія Миколаївна,
студентка 4-го курсу Кам'янець-Подільського відділення КФЕК НУДПС України

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗАКОНОДАВСТВІ ДОРЕВОЛЮЦІЙНОЇ РОСІЇ

У сучасних соціально-економічних та суспільно-політичних умовах розбудови України як правової держави, важливу роль, відводиться формуванню законодавчої бази, яка регламентує різноманітні сфери суспільного життя. Нормами Кримінального кодексу України 2001 р., визначені особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх. Кримінально-виконавчий кодекс України легітимно окреслив процедуру виконання покарання щодо неповнолітніх. У понятті проблеми, яка розглядається цілком позитивним буде досвід реалізації кримінальних норм стосовно підлітків, який мав місце в історії царської Росії.

Метою статті є розгляд питань, пов'язаних із процесом становлення та розвитку інституту кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.

Неповнолітніх, як спеціальний суб'єкт кримінальної відповідальності і покарання, вперше в історії вітчизняного кримінального законодавства згадують в Артикулах Військових 1715 року: «Покарання за крадіжку звичайно зменшується або зупиняється, якщо злочинець - немовля, яке щоб запобігти його, може бути покараний лозами від батьків своїх» [1,с.242].

Як бачимо з даного визначення, законодавець не конкретизував ні віку, з якого починалась кримінальна відповідальність неповнолітніх, ні покарання, яке вони могли понести з боку держави.

Певна ясність в цьому питанні була внесена в «Указі» Катерини II від 26 червня 1765 року, у відповідності з яким особи, які не досягли десятирічного віку, не підлягали кримінальній відповідальності взагалі, а особи віком від 10 до 17 років піддавалися заходам державного примусу тільки за окремі злочини [2,с.36].

Подальший розвиток і нормативне закріплення інституту кримінальної відповідальності неповнолітніх отримав в «Укладенні про кримінальні і виправні покарання» в редакції 1845 року [3,с.37].

Терміном «неповнолітні» визначалась категорія осіб віком з 10 до 17 років, що скоїли умисні злочини, або, як це визначалося тодішньою термінологією, що "діяли з розумінням" [4,с.51].

«Укладення про покарання кримінальні і виправні» 1845 року встановило особливий порядок застосування покарань до цієї категорії осіб. Так, за деякі склади злочинів, санкції яких передбачали покарання батогами і заслання на каторжні роботи, неповнолітні каралися поселенням. За злочини, що карались поселенням і покарання батогами, ця категорія осіб ув'язнювалась в монастир або гамівний будинок строком до 8 років. За суспільно небезпечні діяння, що передбачають покарання у вигляді тримання у гамівному і робочому будинку, неповнолітні карались ув'язненням в монастирі строком від 2 місяців до 1 року [5, ст.144].

Проте в силу існуючого кріпосного права покаранню позбавленням волі могли бути піддані неповнолітні, які не скоювали злочинів, а віддані в місця ув'язнення по волі поміщиків.

У 1850 році Президент Товариства опіки про тюрми С. С. Ланський звернувся до керуючого законодавчим відділенням Д. М. Блудова з проханням розглянути в законодавчому порядку питання про призначення покарань неповнолітнім і умови його виконання.

Проте у зв'язку з очікуванням реформ в області кримінального законодавства і кримінального судочинства, порядок і умови виконання покарання відносно неповнолітніх залишалися такими ж.

«Статут про покарання, що накладаються мировими суддями» 1864 року, що набрав чинності, нормативно визначив осудність неповнолітніх мировим судам за злочини, що не є тяжкими.

У той же час «Укладення про покарання кримінальні і виправні» у редакції 1866 року передбачало застосування до неповнолітніх страту та заслання на каторжні роботи.

5 грудня 1866 року Імператором Російської імперії Олександром II був затверджений Закон "Про заснування притулків і колоній для морального виправлення неповнолітніх злочинців" [6,с.279].

Вказаним законом передбачалося створення системи установ для відбуття покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітніми ув'язненими.

Як відзначалося в Законі від 5 грудня 1866 року "...Незалежно від засновуваних урядом притулків і колоній для морального виправлення неповнолітніх злочинців, до заснування таких закладів закликаються земства, організації, духовні установи і приватні особи" [7].

Для притулків і колоній, що засновувались приватними особами, законом передбачалася певна система пільг: нерухоме майно, що придбавалося для них, звільнялося від всяких зборів на користь держави, кожному притулку або колонії дозволялося розігрувати благодійну лотерею, виручені від продажу якої кошти поступали в їх розпорядження. На кожного із підлітків, який перебував у притулку або колонії із державного бюджету виділялися асигнування, рівні вартості тримання повнолітнього ув'язненого.

Таким чином, Закон від 5 грудня 1866 року "Про заснування притулків і колоній для морального виправлення неповнолітніх злочинців" вперше в пенітенціарній практиці Російської імперії нормативно закріпив притулки і колонії місцем відбуття покарання неповнолітніх, а також визначив основні тенденції, порядок і умови виконання покарання у вигляді позбавлення волі відносно неповнолітніх, який істотно відрізнявся від виконання позбавлення волі відносно повнолітніх ув'язнених.

Зазначимо, що Закон від 5 грудня 1866 року був створений за відсутності в Росії власної практики в питанні, яке розглядається.

Таким чином, розглянувши і проаналізувавши норми, що регулювали порядок і умови виконання покарання у вигляді позбавлення волі відносно неповнолітніх, необхідно сформулювати наступні висновки:

1) кримінальна відповідальність і покарання неповнолітніх, як інститут кримінального права, сформувався на початку XVIII століття і отримав нормативне закріплення в першому Кримінальному кодексі Російської держави - Артикулах Військових 1715 року;

2) Укладення про покарання кримінальних і виправних в редакції 1845 року конкретизувало вік настання кримінальної відповідальності, а також встановило порядок застосування покарань до цієї категорії злочинців, тим самим виділивши їх із загальної юрисдикції кримінального закону;

3) в період реформування пенітенціарної системи дореволюційної Росії, і з урахуванням досвіду зарубіжних держав, визнається необхідним формування системи виховно-виправних закладів для неповнолітніх.

Використані джерела:

1. *Сборник узаконений и распоряжений по тюремной части.* – Пермь, 1903. – С.242.
2. *Отчет Главного тюремного управления за 1909 год.* – Спб., 1910. – С.36.
3. *Отчет Главного тюремного управления за 1909 год.* – Спб., 1910. – С.37.
4. *Лучинский Н.Ф. Краткий очерк деятельности Главного тюремного управления за первые XXXУ лет его существования (1879-1914 гг.).* – Спб., 1914. – С.51.
5. *Свод законов Российской империи* - Спб., - Т.XV. Уложения о наказаниях уголовных и исправительных, Ст.144.
6. *Никитин В.Н. Тюрма и ссылка.* – Спб., - 1880. – С.673.
7. *Полное собрание законов Российской империи.* – СПб., 1867. – Т.XXXУ1. Отд. 1-е. - №36251.

Дудолодов Руслан Вікторович,
юрисконсульт юридичної групи Черкаського слідчого ізолятора управління
Державної пенітенціарної служби України в Черкаській області

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ

З розвитком в Україні демократичних принципів особливої уваги у наукових дослідженнях набуло питання захисту прав і свобод людини і громадянина. Досить актуальним є вивчення проблем забезпечення тримання осіб у слідчих ізоляторах та місцях попереднього ув'язнення. Особливості забезпечення порядку тримання під вартою осіб у місцях попереднього ув'язнення покладається на адміністрацію даних установ відповідно до ст. 5 Закону України «Про попереднє ув'язнення» від 30.06.1993 р. № 3352-ХІІ (далі – Закон № 3352-ХІІ) та інших нормативних актів.

Тримання осіб, узятих під варту, здійснюється за принципами неухильного додержання Конституції України, Закону України «Про попереднє ув'язнення», вимог діючого законодавства України, Загальної декларації прав людини, інших міжнародних правових норм і стандартів поводження з ув'язненими, ратифікованих Україною, і не може поєднуватися з навмисними діями, що завдають фізичних чи моральних страждань або принижують людську гідність.

В розумінні ст. 6 Закону № 3352-ХІІ, особи, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення, мають обов'язки і права, встановлені законодавством для громадян України, з обмеженнями, що передбачені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами. А також правове становище іноземних громадян і осіб без громадянства, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення, визначається законодавством України, що передбачає права і обов'язки цих осіб під час перебування їх на території України, з обмеженнями, які встановлені цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

Не допускається надання будь-яких пільг чи переваг особам, які перебувають у місцях попереднього ув'язнення, залежно від їх расової, національної приналежності, ставлення до релігії, майнового стану, політичних поглядів та минулих заслуг [2].

Однак, на сьогоднішній день збільшився інтерес суспільства та міжнародної спільноти у питаннях дотримання в Україні прав, свобод та законних інтересів осіб ув'язнених чи засуджених колишніх високопосадовців, які перебувають під вартою, чи знаходяться в місцях позбавлення волі. І ця зацікавленість суспільства підтверджує дійсний рівень розвитку правової держави, оскільки людина, її життя і здоров'я є найвищою соціальною цінністю для держави (ч. 1ст. 3 Конституції України). І не випадково з цього приводу відомий англійський політичний і військовий діяч Уїнстон Черчилль зазначив: «Покажіть мені свої в'язниці, і я скажу у якому суспільстві ви живете».

Існуюча система виконання попереднього ув'язнення бере свій початок розвитку з радянських часів, а тому на сьогоднішній день в багатьох питаннях вона ще не відповідає сучасному рівню соціально-економічного розвитку суспільства та принципам гуманізму і поваги до прав і свобод людини. Зокрема, матеріально-технічна база слідчих ізоляторів не повною мірою відповідає вимогам Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України "Про попереднє ув'язнення", Загальної декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, Мінімальним стандартним правилам поводження з ув'язненими та Європейським в'язничним правилам.

Згідно конституційних принципів (ст. 62), особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1].

Це означає, що жодна людина не може зазнати обмежень, що визначає кримінальне покарання до тих пір, доки вина її не буде встановлена у законний спосіб.

Варто звернути увагу, що в Україні досить поширений на сьогоднішній день інститут запобіжних заходів, серед яких має місце захід у вигляді тримання під вартою, однак законодавчого регулювання щодо застосування таких запобіжних заходів не в повній мірі знайшли своє місце в законах України.

Так, незначне запровадження міжнародних стандартів запобіжних заходів, передбачають суттєве звуження сфери застосування тримання під вартою та використання альтернативних запобіжних заходів, оскільки тримання під вартою має бути виключенням, а не правилом. Доказом покращення та вирішення цих проблем є прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України, який набуває чинності з 19 листопада 2012 року, однак норми цього кодифікованого закону не зможуть вирішити суперечливі питання щодо дії презумпції невинуватості особи та перебування її під вартою.

Досить цікавим і вчасним є проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою гуманізації попереднього ув'язнення» підготовлений Міністерством юстиції України, яким передбачено покращення побутових умов осіб які перебувають під вартою, а саме: щодо збільшення тривалості щоденної прогулянки до двох годин, зокрема, вагітним жінкам, неповнолітнім та хворим за дозволом лікаря і за їх згодою збільшено тривалість щоденних прогулянок до трьох годин(в той час як діючим Законом передбачено одна та дві години відповідно). Крім того, особам взятим під варту, пропонувалося дозволити без обмежень купувати в крамниці установи за безготівковим розрахунком продукти харчування, предмети першої необхідності, а письмове приладдя, газети, книги також через торговельну мережу на замовлення (діючим Законом передбачено витрачання на продукти харчування і предмети першої необхідності суму до одного мінімального розміру заробітної плати в місяць). Досить прогресивною була пропозиція дозволити у виняткових випадках, за наявності дозволу органу дізнання, слідчого, прокурора або суду один телефонний дзвінок тривалістю до 15 хвилин під контролем адміністрації установи попереднього ув'язнення (діючим Законом право на телефонний дзвінок не

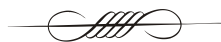
передбачено). Так як міжнародні акти вимагають, щоб на одну особу в місцях утримання в'язнів припадало 4 кв.м., внесено пропозицію щодо збільшення розмірів мінімальної жилої площі на ув'язнених, а саме - 3 кв.м., а для деяких категорій ув'язнених до 5 кв.м, згідно діючого Закону – 2,5 кв.м. та 4,5 кв.м. відповідно [4].

Ця проблематика знайшла своє відображення і в проекті нормативного документу підготовленого профільним Комітетом Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення та правоохоронної діяльності, який на своєму засіданні 18.04.2012 року розглянув проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації законодавства та забезпечення конституційних прав і свобод осіб, які взяті під варту та які відбувають покарання в установах виконання покарань» (реєстр. № 10316), який було рекомендовано до Верховної Ради України, однак відхилений та направлений на доопрацювання [5]. Згаданим проектом передбачалося розширення прав і свобод громадян, зокрема, щодо поліпшення їх побутових умов, збільшення тривалості щоденної прогулянки, можливості без обмежень купувати в крамниці установи за безготівковим розрахунком продукти харчування, предмети першої необхідності, тощо.

Підводячи підсумок викладеному, вважаю, що вдосконалення питання дотримання прав і свобод людини в умовах попереднього ув'язнення не простий, однак тривалий у часі процес, який потребує регулювання на державному рівні та відповідного законодавчого забезпечення. Національне законодавство з цих питань на сьогодні носить декларативний характер, і є досить суперечливим, що не в повній мірі відповідає вимогам міжнародних стандартів та потребує вдосконалення і розвитку.

Використані джерела:

1. Конституція України //Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про попереднє ув'язнення» // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 35. – Ст. 360
3. Проблеми забезпечення прав засуджених у кримінально-виконавчій системі України. / В.А.Бадира, О.П.Букалов, А.П.Гель, М.В.Романов, І.С.Яковець / під ред. Є.Ю.Захарова – Харків: Права людини, 2009. – 368 с.
4. «Реформування попереднього ув'язнення в Україні. Quo vadis?» / К. Семенов // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/29590>
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації законодавства та забезпечення конституційних прав і свобод осіб, які взяті під варту та які відбувають покарання в установах виконання покарань. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=43056

Жук Мария Генриховна,
доцент кафедры уголовного процесса и криминалистики
Учреждения образования «Гродненский государственный университет
имени Янки Купалы», кандидат юридических наук

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМА АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ И ПРЕСЕЧЕНИИ КОРРУПЦИОННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Многочисленные исследования показывают, что одной из причин расцвета коррупции является несовершенство законодательства, нечеткость законов, дающая возможность их широкого толкования. В связи с этим возникает необходимость проведения антикоррупционной экспертизы нормативных правовых актов и их проектов. Антикоррупционную экспертизу нормативных правовых актов необходимо рассматривать как разновидность криминологической экспертизы, задачей которой является оценка криминогенности решений и способности порождать противоправное поведение субъектов.

В соответствии с действующим законодательством в Республике Беларусь проекты законов проходят криминологическую экспертизу, в ходе которой в обязательном порядке исследуется вопрос о наличии в них норм имеющих коррупциогенный характер. Для ее осуществления необходимо выработать единую методику проведения и правовую базу. Формирование и совершенствование системы антикоррупционного законодательства носят комплексный характер. Они связаны с проблемами компетенции и взаимодействия органов, осуществляющих властные полномочия в сфере противодействия коррупции. В Республике Беларусь создана прочная законодательная база, определяющая систему мер и принципы борьбы с коррупцией, конкретные организационные и превентивные мероприятия, механизмы борьбы с коррупцией, устранение последствий коррупционных правонарушений, а также меры уголовной ответственности за коррупционные преступления.

В рамках реализаций требований Закона РБ «О борьбе с коррупцией» для повышения результативности борьбы с коррупционными преступлениями совместным постановлением Прокуратуры РБ, Министерства внутренних дел и Комитета государственной безопасности РБ от 5 апреля 2007 года № 17/94/11 утвержден перечень коррупционных преступлений [1].

Одним из эффективных механизмов противодействия коррупции, является разработка и принятие долгосрочных программ по борьбе с коррупцией. В настоящее время принята «Государственная программа по борьбе с преступностью и коррупцией на 2010-2012 г.г.», которая рассчитана на активное участие в антикоррупционных мероприятиях не только правоохранительных, но и высших органов государственной власти и управления. Планируется оснастить правоохранительные и контролирующее органы, суды современными средствами спецтехники и оборудования, расширить свободный доступ населения к нормативным правовым актам и иной информации правового характера. Кроме этого, РБ последовательно ратифицированы и выполняются требования таких основных международных актов по борьбе с коррупцией, как Конвенция Совета Европы об уголовной ответственности за коррупцию, подписанная в г. Страсбурге 27 января 1999 г.; Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности, подписанная РБ в г. Палермо 14 декабря 2000 г., и Конвенция ООН против коррупции от 31 октября 2003 года; Конвенция о гражданско-правовой ответственности за коррупцию от 4 ноября 1999 г. (ратифицирована 2005 г.). В целом эти международные акты включают комплекс мер, направленных на борьбу с коррупцией, среди которых основными являются: криминологические исследования преступлений коррупционной направленности в

целях выявления причин коррупции, их оценки и прогноза развития ситуации для своевременного принятия эффективных мер по предупреждению коррупции; планирование и координация деятельности правоохранительных и иных государственных органов по борьбе с коррупцией; выработка и реализация экономических мер борьбы с коррупцией с устранением предпосылок ее существования.

Немаловажным является проведение экспертизы, которое возложено на Научно-практический центр проблем укрепления законности и правопорядка Генеральной прокуратуры РБ. Заключение криминологической экспертизы должно быть обосновано анализом судебной и следственной правоприменительной практики, а также обобщением статистических показателей деятельности правоохранительных органов по борьбе с преступностью, а проведение криминологической экспертизы учреждением, входящим в систему органов прокуратуры, будет способствовать обоснованности и достоверности оценки криминогенности проектов нормативных правовых актов.

Сравнительный анализ методик оценки криминогенности законодательства, разработанных в России, показывает, что проведение криминологической экспертизы именно проекта нормативного правового акта является наиболее оптимальным и позволяет достигнуть максимального эффекта от экспертной работы с минимальными социальными издержками, поскольку дефектные положения устраняются или нейтрализуются еще до возникновения реальной возможности наступления криминогенных последствий [2, с. 17-18], [3, с. 59]. Однако А. Филатова замечает, что коррупция в большей мере проявляет себя на стадии правоприменения (на стадии применения нормы к конкретному жизненному обстоятельству посредством принятия юридического акта властного характера), в меньшей степени коррупция имеет место на уровне нормотворчества [4, с. 220-223]. Как видим, формирование и совершенствование системы антикоррупционного законодательства носит целостный и комплексный характер. Разработка мер по противодействию коррупции, прежде всего в целях устранения ее коренных причин, и реализации таких мер в контексте обеспечения развития страны в целом становятся настоящей необходимостью, что требует на наш взгляд, введения антикоррупционной экспертизы нормативно-правовых актов в РБ. Антикоррупционная экспертиза правовых актов, их проектов является мерой предотвращения коррупции и должна быть самостоятельным и независимым видом экспертной деятельности. В ходе проведения экспертизы на коррупционность требуют анализа следующие факторы: наличие положений, дающих должностным лицам возможность широкого усмотрения при принятии административных решений или при совершении иных действий, в пределах своих полномочий; отсутствие конкретизации сроков, порядка проведения процедур, либо ссылка на регламентацию их определенным актом, отсутствие исчерпывающего перечня предоставляемых документов или необходимых действий, позволяющие должностным лицам определять их произвольно, по своему усмотрению; наличие положений, обуславливающих информационную закрытость органов исполнительной власти, отсутствие или снижение государственного, либо общественного контроля за законностью и обоснованностью, принимаемых должностным лицом или государственным органом решений; наличие положений, создающих необоснованно обременительные условия для реализации лицом или организацией своего права, либо для исполнения своей обязанности; наличие положений, дающих возможность должностному лицу произвольно, по собственному усмотрению выбирать норму, подлежащую применению; использование неоднозначных или не устоявшихся понятий, формулировок, категорий оценочного характера, допускающих различное их толкование.

Разработка мер по противодействию коррупции, прежде всего в целях устранения ее коренных причин, и реализации таких мер в контексте обеспечения

розвиття країни в цілому стають настоятельною необхідністю і включають удосконалення механізму антикорупційної експертизи. Далішій успіх боротьби з корупцією во багатому буде залежати від якісного змісту нових законів Республіки Беларусь.

Использованные источники:

1. *О борьбе с коррупцией: Закон Респ. Беларусь от 20 июля 2006 г. № 165-З: с изм. и доп.*
2. *Хомич В. Криминология правообразования или к вопросу о сущности и понимании криминологической экспертизы // Законность и правопорядок. – 2007. – № 1. – С. 17-18.*
3. *Талатина Э. Об антикоррупционной экспертизе // Журнал российского права. – 2007. – № 5. – С. 59.*
4. *Филатова А. Особенности проведения антикоррупционной экспертизы // Мат. Межд. Научн.-теор. конф. Санкт-Петербург, 11-12 декабря 2009 г. / Под. общ. ред. Н.С. Нижник: в 2 ч. Ч. 11. – СПб, 2009. – 308 с. С. 220-223.*

Захарчук Віктор Миколайович,
*асистент кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ*

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА САМОВІЛЬНЕ ЗАЙНЯТТЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ

Період законодавчого становлення охорони права власності на землю в нашій державі пов'язується із першим збірником норм права Київської Русі – Руською Правдою, у якій зустрічаються норми про кримінально-правову охорону прав землевласників і землекористувачів та охорону меж. Зокрема, у ст. 34 Короткої редакції Руської Правди за переорювання межі і знищення перетесу (знаку межі, що зроблений сокирою на дереві) передбачалась відповідальність у розмірі дванадцять гривень. У ст.ст. 71-73 Розширеної (Просторової) редакції Руської Правди була здійснена диференціація можливих випадків порушення межі, зокрема передбачалась відповідальність у розмірі дванадцять гривень за зруб чи знищення боротної межі (знаку на дереві, в дуплі якого водилися бджоли), розорювання ролейної межі (межі, що розділяла орні поля), зрубання межевого дуба [1, с. 39].

Починаючи з другої половини XIV століття правове становище українських земель, в тому числі і їх правова охорона, визначалось польсько-литовським законодавством. Зокрема, в статті 1 розділу 8 Литовського статуту 1529 року була встановлена заборона власникам земель переходити чужий кордон або межу і відбирати чужі землі [3, с. 262]. Відповідно до статті 8 цього ж розділу, якщо шляхтич зіпсував межу володінь іншого шляхтича, або спалив її, насильно вирубав, чи як-небудь інакше зіпсував і це було доведено, тоді він мав заплатити потерпілому дванадцять рублів грошей, а якщо б переорав межу – то три рублі і стільки ж штрафу. А якщо б селянин селянину таке зробив – то селянину рубель грошей і стільки ж штрафу [3, с. 264]. Аналогічні норми містилися в Литовських статутах 1566 та 1588 років.

Гарантії прав на землю містилися в «Уставі на волоки» 1557 року, стаття 21 якого забороняв панським підданим орати чужі землі. Покаранням за такі дії було

вилучення на користь пана отриманого збіжжя та стягнення з винного до казни штрафу у розмірі один грош [2, с. 56].

В часи розквіту козацтва писаних законів практично не було. Як правило, майже всі землі були спільною власністю козаків, за винятком невеликих городів та садиб біля будинків. Однак, поступово писане право закріплює такий важливий інститут звичаєвого права, як «займанщину». Наприклад, у привілеї Варшавського двору 1646 року козакам дозволялося займати землі і будувати садиби де завгодно, лиш би це було на пустих землях. Поступово склалася практика офіційного підтвердження факту займанщини (окупації) так званими «дозвільними листами», що видавалися козацькими полковниками [4, с. 58-59].

Починаючи з другої половини XVII століття значна частина українських земель опинилася під владою Московського царства, що призвело до поширення на них тогочасного московського законодавства. Одним із перших нормативно-правових актів, що встановлював відповідальність за посягання на землю в цей період був Судебник 1497 року, у ст. 62 якого, подібно до норм Руської Правди, передбачалось покарання у вигляді биття батоном і сплати одного рубля штрафу за переорювання межі земель князя, монастиря чи боярина [5, с. 61].

Важливим нормативним актом, який встановлював відповідальність за посягання на землю було Соборне уложення 1649 року. Відповідно до ст. 211 глави X «Про суд» цього правового акта заборонялось насильницьке заволодіння чужою землею шляхом посіву на ній хліба. Покаранням за це була конфіскація вирощеного на користь власника землі. У ст. 231 була передбачена відповідальність за псування межі та оранку землі царя і поміщиків у вигляді биттям винних батоном, тримання тиждень у в'язниці, штрафу в розмірі п'яти рублів. Відповідно до ст. 233 заборонялось насильницьке захоплення землі або зміна меж. Покарання за такі дії визначалось царем [6, с. 138-141].

В Російській імперії норми щодо охорони прав на землю містилися в «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. Так, відповідно до артикула 11 глави 14 «Про справи земські» було заборонено особам від вищого до нижчого чину, як духовним, так і світським переходити за межу чужої земельної ділянки та захоплювати чужі землі з метою отримання прибутку [7, с. 510]. Артикулом 14 цієї ж глави заборонялось випалювання чужої межі вогнем, насильницьке її вирубування або будь-яке інше руйнування. Покарання за такі дії диференціювалась від трьох до дванадцяти рублів залежно від станової належності відповідача [7, с. 514]. Артикул 17 також забороняв оранку і засіювання чужої межі, покаранням за що було відновлення межі, відшкодування збитків [7, с. 520].

Відповідно до ч. 1 ст. 2094 Уложення про покарання кримінальні й виправні 1845 року, дії організаторів всякого насильницького нападу на чужі землі, будинки, або будь-яке інше нерухоме майно з наміром заволодіти ними каралися позбавленням волі на строк від двох до трьох років [8, с. 822].

Кримінальне уложення 1903 року містило норми, які передбачали відповідальність за пошкодження межових знаків та за певні види використання чужої землі. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 549 за умисне пошкодження чи переміщення межового або граничного знака передбачалось покарання у вигляді арешту або грошової пені в розмірі не більше п'ятиста рублів [9, с. 108].

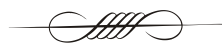
В кримінальних кодексах УРСР 1922 та 1927 років відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки не передбачалось. Однак, за наявності підстав, такі дії могли кваліфікуватися по різному, найчастіше, як порушення порядку управління. Лише в ст. 199 КК УРСР 1960 року була передбачена відповідальність за самовільний захват, або самовільний обмін, чи купівлю-продаж земельної ділянки, або за інші дії, що порушують закони про націоналізацію землі.

Отож, відповідальність за порушення прав на землю, в тому числі за її самовільне зайняття, має глибоке історичне коріння і веде свій початок з перших етапів

розвитку нашої держави. Починаючи ще з часів Київської Русі, в багатьох нормативних актах, які регулювали суспільні відносини на території нашої держави, охороні прав на землю від злочинних посягань була приділена особлива увага.

Використані джерела:

1. Мірошниченко А. М. *Земельне право України: Навчальний посібник* / А. М. Мірошниченко. – К.: Інститут законодавства Верховної ради України. – 2007. – 432 с.
2. Гончаренко В. Д. *Хрестоматія з історії держави і права України: Навчальний посібник* / В. Д. Гончаренко, О. Д. Святоцький. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – 796 с.
3. *Статути Великого князівства Литовського: у 3 т. – Т. 1: Статут Великого князівства Литовського 1529 року / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.*
4. Івановська О. П. *Звичаєве право в Україні. Етнотворчий аспект: Навчальний посібник* / О. П. Івановська. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2002. – 264 с.
5. *Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 2: Законодательство периода образования и укрепления Русского централизованного государства / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1985. – 520 с.*
6. *Российское законодательство X-XX веков. В 9 т. – Т. 3: Акты Земских соборов / под ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1985. – 512 с.*
7. *Права по которымъ судится малороссійскій народъ, изъ трех книгъ / под редакцією професора А. О. Кистяковскаго. – Київ: Въ университетской типографіи (І.І. Завадзкаго), 1879. – 844 с.*
8. *Уложение о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ. – Санкт-Петербургъ: Въ Типографіи Второго Отделения Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 1845. – 922 с.*
9. *Уголовное уложение, Высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. – С.-Петербургъ: Сенатская типографія, 1903. – 144 с.*

Іванов Андрій Валерійович,

здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Вагомого значення для розвитку кримінологічної науки та практики має вдосконалення понятійно-категоріального апарату. Від правильного визначення кримінологічних понять, з'ясування їх сутності та співвідношення, безпосередньо залежить одноманітність правозастосування, ефективність правоохоронної діяльності, у тому числі запобігання злочинам. Повною мірою вказане стосується визначення такої категорії як «податкова злочинність», з'ясування її змісту та сутнісних особливостей.

Так, вивчення та аналіз наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених свідчить про відсутність в кримінології єдиного підходу до розуміння податкової злочинності. Дефініції, що пропонуються науковцями, відрізняються не лише за змістом сутнісних ознак, що пропонується закріпити у визначенні, а й обсягом досліджуваного поняття. Наприклад, О.Г. Кальман та І.А. Христин визначають податкову злочинність як сукупність злочинів, що вчиняються в сфері господарської

діяльності та направлені на ухилення від сплати податків та зборів, передбачених податковою системою держави, та виведення господарсько-фінансової діяльності з-під контролю податкових органів. При цьому, підкреслюється, що до неї слід включати не лише ухилення від оподаткування (ст. 212 КК України), а й інші злочини, зокрема незаконне виготовлення, зберігання, збут підакцизних товарів (ст. 204); фіктивне підприємництво (ст. 205), легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209) незаконне використання марок акцизних товарів (ст. 216) [1, с. 120].

На думку російського дослідника І.І. Кучерова, податкову злочинність доцільно розкривати як суспільно-небезпечне соціально-правове явище, в основі якого лежить конфлікт між державою в особі податкових органів та платниками податків, що виникає за певних умов у фінансовій сфері та охоплює злочини, об'єктом посягання яких є охоронювані законом відносини з приводу сплати податків і зборів та контролю за своєчасністю та повнотою їх сплати. У структурі ж економічної злочинності, як зазначається, вона вирізняється рисами, що відображають специфіку сфери оподаткування, а саме: а) особливим суб'єктним складом (податкові органи, агенти та платники податків); б) специфічним об'єктом – відносини щодо нарахування, сплати податків (зборів) та контролю за своєчасною та повною їх сплатою) [2, с. 68].

Існують у кримінологічній літературі й досить загальні підходи до визначення податкової злочинності. Зокрема, А.М. Цанаєва розкриває її як динамічне та прогресуюче явище, що є елементом економічної злочинності, проявляється в різноманітних формах девіантної поведінки та вражає тією чи іншою мірою всі галузі національної економіки [3, с. 193]. На нашу думку, наведене визначення є надзвичайно узагальненим, скоріш прийнятне для визначення економічної злочинності загалом, ніж окремих її проявів. Воно не відображає сутнісних (специфічних) ознак податкової злочинності, якими б вона відрізнялась від інших видів економічної злочинності, що загалом суперечить правилам формальної логіки до побудови і визначення понять.

Розкривши лише окремі з численних наукових підходів зауважимо, що з нашої позиції при визначенні податкової злочинності необхідно враховувати вже розроблене наукою кримінального права поняття «податковий злочин». В цілому погоджуємось із твердженням, що саме кримінальне право є певним підґрунтям для інших наук кримінального циклу, у тому числі кримінології. Так, сьогодні в кримінальному праві склалося два підходи до визначення податкового злочину. У широкому значенні під ним розуміються суспільно-небезпечні діяння, що посягають на соціальні цінності у сфері оподаткування і здатні спричинити їм значної шкоди, відповідальність за які передбачається в 201, 205, 211, 212 та інших статтях КК України. У вузькому ж сенсі податкові злочини зводяться лише до ухилення від сплати податків і зборів (ст. 212 КК України) [Див: 4 та ін.]. У контексті питань, що розглядається, цікавими є результати соціологічних досліджень. Зокрема, із 100 опитаних головних бухгалтерів підприємств та організацій на запитання «З чим у Вас асоціюється термін «податковий злочин» 43 % відповіли – з кримінально-караним «ухиленням від сплати податків» [5, с. 36-38]. Вважаємо, це є яскравим підтвердженням широкого поширення серед населення саме вузького підходу до розуміння «податкового злочину» і «податкової злочинності».

Таким чином, на нашу думку, податкову злочинність доцільно розуміти як відносно масове, історично-мінливе соціально-правове явище, що має певну територіальну і часову поширеність та являє собою цілісну, засновану на статистичних закономірностях кримінологічно однорідну сукупність суспільно-небезпечних діянь, заборонених ст. 212 КК України, які посягають на відносини з обчислення, нарахування і сплати податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів, та вчиняються платниками податків і зборів або уповноваженими ними особами переважно з корисливим мотивом та з метою отримання економічної вигоди.

Податковій злочинності притаманні як загальні ознаки, що властиві злочинності загалом (соціальна природа, історична мінливість, часовий вимір тощо), так і спеціальні

– риси, сукупність яких дозволяє вирізнити вказаний вид злочинності від інших, виробити певний критерій віднесення тієї чи іншої сукупності суспільно-небезпечних діянь до податкової злочинності. В якості спеціальних рис податкової злочинності виділимо такі: 1) спільність об'єкта посягання – суспільні відносини зі сплати податків та зборів до бюджетів та державних цільових фондів; 2) предметна спрямованість – грошові кошти, які відповідно до закону повинні бути сплачені в якості обов'язкових платежів до бюджетів та державних цільових фондів; 3) відсутність «персоніфікованого» потерпілого податкових злочинів; 4) мотивація – переважно корисливі мотиви та мета; 5) специфіка суб'єктів злочинів – платники податків та зборів, уповноважені ними особи; 6) особливий детермінуючий комплекс – специфічне поєднання причин та умов, які сприяють вчиненню податкових злочинів та деякі інші.

Підсумовуючи підкреслимо, що податкову злочинність важливо розуміти не лише як кримінально-правове, а й соціальне та кримінологічне явище, що дає підстави розглядати її детермінанти, розробляти загальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання саме як явища, притаманного сучасному українському суспільству.

Використані джерела:

1. Кальман А. Г. *Понятийный аппарат современной криминологии (терминологический словарь)* [Текст] / А. Г. Кальман, И. А. Христич ; под. ред. В. В. Голины. – Х.: Гимназия, 2005. – 272 с.
2. Кучеров И. И. *Налоговая преступность и причины ее возникновения* [Текст] / И. И. Кучеров // *Уголовное право*. – 1999. – № 3. – С. 68-74.
3. Цанаева А. Н. *Налоговая преступность: детерминация и предупреждение: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08* [Текст] / Анна Николаевна Цанаева. – Ростов-на-Дону, 2001. – 209 с.
4. Гревцова Р. Ю. *До питання про поняття податкових злочинів* [Текст] / Р. Ю. Гревцова // *Правова держава: щорічн. наук. пр. – Вип. 8*. – К.: Ін-т держ. і пр. ім. В. М. Корецького НАН України, 1997. – С. 282-288.
5. Соловьев И. Н. *Налоговые преступления и преступность* [Текст] / И. Н. Соловьев. – М.: Экзамен, 2006. – 526 с.

Ільницька Світлана Василівна,
аспірант кафедри кримінального права та процесу
Львівського національного університету ім. І. Франка

ОКРЕМІ ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО Ч.1 СТАТТІ 109 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Відповідно до чинного Кримінального кодексу України об'єктивна сторона злочинів, спрямованих на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, та передбачена ч.1 ст. 109 КК України, може виявлятися у таких формах: 1) дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; 2) змова про вчинення дій, передбачених ч.1 ст. 109 [1].

Аналізуючи об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 109 КК України, перш за все, необхідно визначити коло діянь, яке законодавець називає кримінально-протиправними.

Відповідно до ст. 5 Конституції України носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ [2]. Право визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України народ може реалізувати шляхом всеукраїнського референдуму, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII [3].

Крім того Конституція України забороняє узурпацію належного виключно народові права визначати і змінювати конституційний лад в Україні державою, її органами або посадовими особами. Під узурпацією необхідно розуміти привласнення переліченими суб'єктами права, яке передусім належить народові, вносити зміни до Конституції України у спосіб, який порушує порядок, визначений розділом XIII Основного Закону України, в тому числі усунення народу від реалізації його права визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Тому будь-які дії, що можуть призвести до узурпації права визначати і змінювати конституційний лад в Україні, яке належить виключно народові, необхідно розцінювати як дії, які передбачені ч.1 ст.109 КК України. Навіть попри те, що КК України не дає точного переліку таких діянь, однак, виходячи із мети їх вчинення, до них можна віднести лише такі дії, вчинення яких фактично може бути засобом її досягнення [4, с. 239].

Виходячи з положень ч. 1 ст. 11 КК України, до таких дій можна віднести лише суспільно-небезпечні, кримінально-протиправні дії, спрямовані на досягнення злочинної мети. Оскільки перелік всіх діянь, які становлять суспільну небезпеку, законодавець передбачив в положеннях кримінального закону, до діянь, які закріплені в ч.1 ст.109 КК України, можна віднести будь-які суспільно-небезпечні дії, передбачені іншими статтями Особливої частини, які можуть бути засобом досягнення злочинної мети, а саме насильницької зміни чи повалення конституційного ладу чи захоплення державної влади.

До того ж дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади в ряді випадків визнаватимуться менш суспільно-небезпечними, ніж вчинення таких дій без зазначеної мети. Наприклад, вчинення терористичного акту, що призвело до загибелі людини, з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, відповідно до ч. 1 ст. 109 КК України каратиметься позбавленням волі на строк від 5 до 10 років, а вчинення таких дій без зазначеної мети, відповідно до ч. 3 ст. 258 КК України позбавленням волі на строк від 10 до 15 років або довічним позбавленням волі [1]. Тому постає питання: чому будь-які суспільно-небезпечні дії, які вчиняються з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади законодавець вважає такими, що становлять менший ступінь суспільної небезпеки, ніж дії, вчиненні без такої мети, та й взагалі про можливість декриміналізації ч. 1 ст.109 КК України.

Другою формою вчинення злочину, передбаченого статтею 109 Кримінального кодексу України є змова про вчинення дій, з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади.

Так, М. І. Хавронюк зазначає, що під змовою на вчинення дій, зазначених у ч. 1 ст. 109 КК України, необхідно розуміти угоду, досягнуту двома чи більше особами, про вчинення спільних дій з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, яка містить певні істотні умови, що стосуються способу вказаних дій, сил і засобів тощо. Змова на думку автора буде вважатись закінченою з моменту досягнення угоди з зазначених істотних умов [4]. Однак, це видається не зовсім правильним, оскільки ми не можемо визначити навіть конкретного та вичерпного переліку діянь, вчинення яких може призвести до зміни чи повалення конституційного ладу, не говорячи вже про істотні умови, які мають бути визначені в угоді про спільність дій, з метою такої зміни чи повалення конституційного ладу. Також визнання необхідності досягнення згоди з істотних умов може призвести до того, що

по-перше судді не зможуть визначити чи була досягнута згода щодо істотних умов чи ні, адже винні особи завжди заперечуватимуть, що вони її досягли. Та й угоди такі не укладатимуться в письмовій формі. А по – друге визнання необхідності досягнення згоди щодо істотних умов може призвести до свавілля суддів, адже один суддя може визнати, що в конкретному випадку була така домовленість, а інший – ні.

Разом з тим автор наголошує, що дії, спрямовані зміну конституційного ладу чи повалення конституційного ладу про які укладається угода, мають бути саме насильницького характеру. Але це видається не зовсім правильним, оскільки в ряді випадків такі дії можуть бути неправомірними, а не насильницькими.

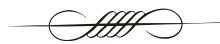
Отже, враховуючи все вищенаведене, можна зробити такий висновок:

1) під діями, вчиненими з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади, є лише суспільно небезпечні, кримінально-протиправні дії, спрямовані на досягнення злочинної мети. А отже, враховуючи, що такі дії вже передбачені іншими статтями КК, немає необхідності ще раз встановлювати кримінальну відповідальність за них у статті 109 КК України;

2) під змовою на вчинення дій, передбачених ч. 1 ст. 109 необхідно розуміти угоду між кількома (двома і більше) особами про вчинення спільних дій для досягнення злочинної мети, а саме зміни конституційного ладу чи його повалення або на захоплення державної влади.

Використані джерела:

1. Кримінальний кодекс України від 01. 09. 2001 // Відомості Верховної Ради України – 2001. - N 25-26. - Ст.131.
2. Конституція України//Відомості Верховної Ради України.–1996.-30.–Ст.141.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) // Офіційний вісник України. – 2005 - № 41 - Ст. 31.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 5-те вид., переробл. та доповн. / За ред.. М. І. Мельника та М. І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008. – С. 239.
5. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін. / За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. третє, переробл. та доповн. – Х.: ТОВ «Одісей», 2007. – С. 109.

ДО ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ СТАТТІ 161 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Станом на сьогоднішній день, невирішеність ряду питань постіндустріальних країн Європи у сфері національно-культурної та міграційної політики, стала причиною стрімкого зростання кількості злочинів, вчинених на ґрунті расової, національної, етнічної, релігійної ворожнечі. Для більшості західних країн, у зв'язку з історичними аспектами, проблема расизму та ксенофобії не є чимось екстраординарним. Натомість, Україна, до початку 90-х років XX століття закрита від характерних для капіталістичних держав проблем «залізною завісою», наразі зіштовхнулася з цими новими для себе негативними тенденціями. Ми поділяємо думку О.А.Мартиненка, який вважає, що це зумовлено, передусім, таким чинником, як активність міграційних процесів на даному етапі розвитку людства та неспроможність ряду держав, зокрема, й України, ці процеси повною мірою контролювати.[2, с.43]

Як показує статистика, наведена в Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, кількість злочинів стосовно іноземців та представників національних меншин в Україні щороку зростає. Зокрема, у 2011 році кількість їх була майже удвічі більшою, ніж у 2010 (за перші 6 місяців – 854 у 2011 проти 467 у 2010). Проте більша частина таких злочинів була кваліфікована за статтями Кримінального кодексу України (далі – КК України), які не передбачають мотиву расової, національної, релігійної нетерпимості. Загалом же, згідно зі статистикою МВС, у період із 2004 до 2011 року було зафіксовано всього 27 злочинів, передбачених статтею 161 КК України. При цьому, в 2009-2011 роках не зареєстровано жодного вбивства на ґрунті расової нетерпимості.[1, с.1] Чи варто й казати, що статистика незалежних громадських організацій, метою діяльності яких є протидія ксенофобії та расизму, виглядає дещо більш песимістично?

Раціональним поясненням таких показників є ігнорування мотивів нетерпимості при кваліфікації злочинів проти іноземців. Правоохоронні органи зазвичай кваліфікують ці правопорушення як хуліганство та повністю ігнорують мотив нетерпимості. Одну з основних причин таких дій правоохоронців, на думку В. Бакальчука, автора вищезгаданої аналітичної записки, становить непрактичний, декларативний характер окремих норм КК України, який тягне за собою неможливість ефективного їх застосування. Зокрема, мова йде про базову для даного питання статтю 161 КК України.[1, с.2]

Так, 5 листопада 2009 року чинний КК України зазнав ряду змін, які стосувалися, переважно, кваліфікуючих ознак окремих складів злочинів. У новоствореному пункті 14 ч. 2 ст. 115, а також у ч.2 ст.121, ч. 2 ст. 122, ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 127, ч. 2 ст. 129 з'явилась законодавча конструкція «з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості», у ст. 300 – вказівка на «твори, що пропагують расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію».[4, с.174] Окремі уточнення було внесено і до статті 161 КК України. Проте, і у своєму теперішньому вигляді, дана норма видається суто декларативною, не вбачається можливим практичне її застосування. До негативних характеристик даної статті, передусім, слід віднести наступні:

1) Занадто широкий обсяг протиправних діянь, перелічених у частині першій. Так, законодавець чомусь вважає за доцільне об'єднати не просто в одній статті, а в одній частині однієї статті такі діяння, як розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті; приниження національної честі та гідності чи образа

почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями; обмеження прав або встановлення привілеїв громадян за ознаками раси, національності, статі, етнічного, соціального походження, майнового стану, тощо. Такий підхід видається дещо неефективним, адже об'єднує в одній статті кілька зовсім різних за своїм складом правопорушень, спільним для яких є лише родовий об'єкт.

2) Неможливість чітко окреслити об'єктивну сторону діянь, передбачених у частині першій. Так, законодавець не вважає за доцільне пояснити ані форму, ані обстановку, за якої повинно мати місце певне висловлювання, аби бути кваліфікованим за ч. 1 ст. 161 як приниження національної честі та гідності. Аналогічно, навіть у загальних рисах не окреслено, в чому мають полягати «умисні дії, спрямовані на розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі та ненависті» - як бачимо, у статті вказано лише мету даних дій. Зважаючи на таку нечіткість формулювання положень законодавства, доцільною видається думка О.К.Волоха про необхідність врегулювання даних питань постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ [3, с.71]. Поки що тлумачення цієї норми лишається прерогативою науковців.

3) Безпідставно звужене коло потерпілих від даного правопорушення. Так, О.К.Волох зазначає наступний нюанс: ст. 161 КК України передбачає відповідальність за всі вищезгадані протиправні діяння щодо *громадян* України. Видається, що іноземці та апатриди під дію даної статті не підпадають.[3, с.70] В той же час, зазвичай, саме вони є жертвами діянь, передбачених цією статтею. Некоректне формулювання норми законодавцем не повинно стати на заваді можливості захисту особами своїх прав.

Наведені недоліки статті 161 КК України спричиняють фактичну неможливість її ефективного практичного застосування при кваліфікації дій, спрямованих на порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності чи переконань. Постає висновок щодо необхідності внесення до Кримінального кодексу України ряду змін, спрямованих на оптимізацію законодавства з даного питання. Зокрема, може бути запропоноване наступне:

1) Деуніфікація ст. 161 КК України і утворення на її базі ряду окремих статей, які передбачали б наступні злочини:

- приниження національної честі та гідності, спрямоване на розпалювання національної чи расової ворожнечі (на нашу думку, перше може розглядатись як злочин лише у випадку, коли має на меті друге; в іншій же ситуації воно не становить достатньої суспільної небезпеки, аби вважатися злочином);

- обмеження прав чи встановлення привілеїв особам за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

- умисна образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями (раціональним видається встановлення ознаки особливої зухвалості чи виняткового цинізму як *обов'язкової* для кваліфікації діяння за даною статтею. За відсутністю даної ознаки, діяння слід віднести до адміністративних проступків).

2) Розширення кола потерпілих від даних правопорушень шляхом заміни в тексті відповідних норм категорії «громадянин» категорією «особа»;

3) Розгляд даного питання Пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ та розробка відповідної постанови для уточнення об'єктивної сторони діянь, передбачених наразі у статті 161 КК України. В подальшому – законодавче окреслення приблизного кола діянь, які би становили об'єктивну сторону наведених злочинів.

Використані джерела:

1. Кримінальний Кодекс України від 1.09.2001// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.
2. Бакальчук В. Запобігання проявам расизму, ксенофобії та нетерпимості в українському суспільстві. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/671/>.
3. Мартиненко О. А. Злочини, вчинені на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості як нове кримінальне явище в Україні // Держава та регіони. Серія: Право. — 2009. — № 2. — С. 43-46.
4. Удосконалення законодавства щодо протидії розпалюванню національної, расової та релігійної ворожнечі / О. К. Волох // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ : наук.-теорет. журнал. – 2007. – № 5. – С. 65–72.
5. Вплив мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості на кваліфікацію злочинів / Савченко А.В. // Вісник Академії адвокатури України, число 1(17) 2010. – К.: ВЦ Академії адвокатури України, 2010. – с. 174-177.

Крупенина Елена Эдуардовна,
магистрант юридического факультета
Белорусского государственного университета

ГЕНЕРАЛЬНАЯ ПРОКУРАТУРА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ КАК СУБЪЕКТ РЕАЛИЗАЦИИ АНТИКОРРУПЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ ГОСУДАРСТВА

Несмотря на активизацию работы государственных органов и иных организаций по противодействию коррупции, результаты прокурорского надзора свидетельствуют о недостатках в данной работе. **Всеми правоохранительными органами в Республике Беларусь в 2011 г. выявлено 2 416 коррупционных преступлений, что на 5,6% меньше, чем в 2010 г.** Снижение уровня выявляемости коррупционных преступлений зафиксировано со стороны всех правоохранительных органов, осуществляющих борьбу с коррупцией. Всего выявлено 1 322 (в 2010 году - 1 323) факта взяточничества, 863 (861) - хищения путем злоупотребления служебными полномочиями, 141 (270) - злоупотребления властью или служебными полномочиями, 40 (64) - превышения власти или служебных полномочий [1].

В 2011 году зарегистрировано на 33,6% меньше преступлений коррупционной направленности, чем в 2010 году. Однако произошло это в основном за счет исключения в 2011 году из перечня коррупционных преступлений четырех составов преступлений, предусмотренных УК. К примеру, зарегистрированный рост по такому составу преступления, как дача взятки, составил 38, 6 % - с 684 до 948 преступлений [2]. И это только официальные цифры, а сколько еще скрывается за ними, учитывая латентный характер коррупционной преступности. Как видно из статистики, в структуре коррупционной преступности преобладают взяточничество, а также хищения, совершенные путем злоупотребления служебными полномочиями. Наиболее подвержены коррупционным проявлениям отрасли промышленности (и прежде всего – строительства), сельского хозяйства, образования. Все это свидетельствует о необходимости постоянной борьбы с преступлениями коррупционной направленности.

Генеральная прокуратура Республики Беларусь является ответственной за организацию этой борьбы. Надзор за точным и единообразным исполнением

законодательства Республики Беларусь в сфере борьбы с коррупцией осуществляют Генеральный прокурор Республики Беларусь и подчиненные ему прокуроры.

Базовым документом, на основе которого организуется антикоррупционная деятельность в нашей стране, является Закон Республики Беларусь «О борьбе с коррупцией» (далее – Закон), принятый 20 июля 2006 г. Это третий по счету антикоррупционный Закон с момента образования нашего суверенного государства, где дано и уточненное определение «коррупция». **Генеральная прокуратура Республики Беларусь определена ответственной за организацию борьбы с коррупцией, в связи с чем она наделена особыми полномочиями.** Участие в борьбе с коррупцией принимают и другие государственные органы, иные организации.

В целях обеспечения организации борьбы с коррупцией Генеральная прокуратура Республики Беларусь, согласно Закону:

аккумулирует информацию о фактах, свидетельствующих о коррупции; анализирует эффективность применяемых мер по противодействию коррупции; координирует деятельность иных государственных органов, осуществляющих борьбу с коррупцией; осуществляет надзор за исполнением руководителями государственных органов и иных организаций требований настоящего Закона и иных актов законодательства Республики Беларусь в сфере борьбы с коррупцией и в случае выявления правонарушений принимает меры по привлечению лиц, их совершивших, к ответственности, установленной законодательными актами Республики Беларусь; готовит предложения по совершенствованию правового регулирования борьбы с коррупцией; осуществляет иные полномочия в сфере борьбы с коррупцией [3].

В соответствии с Законом Республики Беларусь «О прокуратуре Республики Беларусь», образуется возглавляемое прокурором *координационное совещание по борьбе с преступностью и коррупцией*. В целях реализации государственной антикоррупционной политики и принятия мер по противодействию коррупции и криминализации экономики республики создан *Общественный совет при Генеральной прокуратуре Республики Беларусь по противодействию коррупции*. На официальном сайте Генеральной прокуратуры с целью повышения эффективности борьбы с коррупцией в начале декабря 2008 г. создана страница «Борьба с коррупцией», на которой можно при необходимости оставить сообщение об известных фактах коррупционных преступлений. Особое внимание уделяется *обращениям граждан*.

В органах прокуратуры, внутренних дел и государственной безопасности создаются специальные подразделения по борьбе с коррупцией, к которым относится и **управление по борьбе с коррупцией и организованной преступностью Генеральной прокуратуры Республики Беларусь**. Немаловажно отметить, что начальник данного управления, единственного из всех управлений Генеральной прокуратуры, назначается с согласия Президента Республики Беларусь.

Выполняя требования Главы государства о повышении координирующей роли прокуратуры в борьбе с коррупцией и необходимости принятия в этом направлении исчерпывающих мер, Генеральной прокуратурой на основе анализа криминогенной ситуации в стране разрабатываются и осуществляются конкретные действия, направленные на значительное усиление ответственности за нарушение законодательства в процессе разгосударствления и приватизации, предоставления земельных участков, при проведении государственных закупок, использовании инвестиционных ресурсов, расходовании бюджетных средств, выделении кредитов на основе коррупционных соглашений [4].

Борьба с коррупцией должна носить более системной и целенаправленной. Это возможно посредством *организации более тесного взаимодействия* оперативных служб органов внутренних дел, госбезопасности, Следственного комитета Республики Беларусь, налоговых, таможенных органов, что позволит повысить уровень работы соответствующих государственных органов в сфере борьбы с коррупцией.

Использованные источники:

1. В Генеральной прокуратуре Республики Беларусь состоялось одиннадцатое заседание республиканского координационного совещания по борьбе с преступностью и коррупцией / Генеральная прокуратура Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа : <http://www.prokuratura.gov.by/main.aspx?guid=90214#doc>. – Дата доступа : 29.09.2012.
2. Состоялось заседание коллегии Генеральной прокуратуры по итогам работы органов прокуратуры Республики Беларусь в 2011 году / Генеральная прокуратура Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа : <http://www.prokuratura.gov.by/?guid=86376>. – Дата доступа : 29.09.2012.
3. О борьбе с коррупцией: Закон Респ. Беларусь, 20 июля 2006 г., № 165-з // Эксперт: Информационно-правовая система по законодательству Республики Беларусь [Электронный ресурс] / ОДО "Экспертцентр". – Минск, 2012.
4. Борьба с коррупцией в Беларуси / Информационный материал №1 (61) – Информационно-аналитический центр при Администрации Президента Республики Беларусь. – Мн., 2009. – 23 с.

Крушинський Сергій Антонович,
старший викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

СПІВВІДНОШЕННЯ ПІЗНАННЯ І ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Слід констатувати, що в науці кримінального процесу відсутня єдина точка зору на проблему співвідношення понять «пізнання у кримінальному провадженні» і «кримінально-процесуальне доказування». Усі погляди науковців на цю проблему, узагальнюючи, можна звести до п'яти наступних концепцій.

Сутність першої концепції зводиться до повного ототожнення понять «пізнання» і «доказування». Доказування у даному випадку розглядається вченими як процесуальна форма (або метод чи засіб) пізнання обставин кримінального провадження, що здійснюється суб'єктами, які ведуть процес (слідчим, прокурором, судом) за участю інших учасників процесу (обвинуваченого, потерпілого, захисника та інших осіб). Прихильниками цієї концепції є М. С. Строгович, Ф. Н. Фаткуллін, М. М. Михеєнко, А. Р. Белкін, С. А. Шейфер, І. М. Доронін та інші вчені-процесуалісти.

Досить чітко думка про єдність пізнання і доказування одним із перших була висловлена М. С. Строговичем, який повністю ототожнюючи доказування в кримінальному судочинстві з пізнанням істини по кримінальних справах, вказує, що процес доказування і є процесом пізнання фактів, обставин кримінальної справи [7, с. 296]. Підтримує таку думку і М. М. Михеєнко, який зауважує, що, коли ми говоримо про гносеологічну сутність кримінально-процесуального доказування як особливого різновиду пізнання дійсності, ми повинні ставити знак рівності між доказуванням і пізнанням [4, с. 101].

Оцінюючи викладену концепцію, слід погодитися з думкою В. Т. Нора, який вважає, що доказування є одним із основних і вирішальних видів пізнавальної діяльності людей [5, с. 73]. Проте, будучи основним (але не єдиним) видом пізнання у кримінальному судочинстві, доказування не вичерпує усіх можливих шляхів пізнання події злочину. Доказування обмежене встановленими законом часовими рамками,

колом суб'єктів, предметом і способами дослідження. На відміну від цього, процес пізнання нормативно не урегульований, а тому й не має таких обмежень.

Друга концепція є цілком протилежною. Основний її зміст полягає у тому, що поняття «пізнання» і «доказування» є різними за своїм змістом, існують у кримінальному судочинстві паралельно. Прихильниками цієї концепції є, наприклад, Р. Г. Домбровський, А. А. Давлетов, В. С. Джатієв, І. М. Лузгін. Так, наприклад, І. М. Лузгін займає позицію, згідно з якою потрібно розмежовувати поняття кримінально-процесуального пізнання і доказування в розслідуванні злочинів, розглядаючи розслідування злочинів як пізнавальний процес, що має дві взаємообумовлені сторони – пізнання і доказування [3, с. 21-22].

На нашу думку, слід погодитися з позицією С. А. Шейфера, який відзначив, що спроби подати пізнання і доказування у кримінальному процесі як розведені у часі операції, що змінюють одна одну, не відповідають реальному стану речей і вихідним положенням гносеології [9, с. 12].

Сутність третьої концепції полягає у тому, що поняття «пізнання» розглядається як ширше за поняття «доказування» і повністю його охоплює. Представники цієї концепції (Л. Д. Кокорєв, Р. В. Костенко, О. В. Левченко та інші) вважають, що доказування є різновидом пізнання, однак воно не вичерпує усіх форм (видів, способів) пізнання, що мають місце у кримінальному судочинстві.

Так, на думку Л. Д. Кокорєва, пізнання – процес складний, не завжди воно починається з процесуального доказування, іноді йому передують діяльність, спрямована на пошук носіїв потрібної інформації, відбір цієї інформації для подальшої роботи з нею шляхом процесуального доказування. На цьому рівні пізнання йому вже доводиться аналізувати інформацію, оцінювати отримані відомості про факти, вирішувати питання про їх належність до справи і необхідність їх процесуального оформлення як доказів. Пізнання за допомогою такої інформації не є ще процесуальним доказуванням, але від цього воно не перестає бути пізнанням [1, с. 206-207].

На думку О. В. Левченко, категорії «пізнання у кримінальній справі» і «доказування у кримінальній справі», що використовуються в науці кримінального процесу, за смисловим змістом не є тотожними і мають ряд істотних відмінностей. Пізнання у кримінальній справі за обсягом ширше, ніж доказування і включає в себе, окрім доказування, пізнання шляхом здійснення оперативно-розшукових заходів, шляхом використання преюдицій, законних презумпцій і загальновідомих фактів [2, с. 8-9].

Четверта концепція за своєю суттю є цілковито протилежною відносно попередньої. Її прихильники (Ю. К. Орлов, В. М. Тертишник, С. В. Слинько та інші) розглядають поняття «доказування» як більш широке, ніж поняття «пізнання».

Наприклад, Ю. К. Орлов виділяє три рівня (ступеня, етапи) судового доказування: доказування-пізнання, доказування-засвідчення і доказування-обґрунтування [6, с. 13]. Виходячи з цього, доходимо до висновку, що автор розглядає поняття «доказування» як ширше, ніж поняття «пізнання», оскільки включає до нього, крім того, ще й засвідчення і обґрунтування. Критикуючи такий підхід М. М. Михеєнко вказує, що застосування терміну «доказування-пізнання» навряд чи вдале, оскільки виходить, що судове доказування за змістом є ширшим, ніж пізнання, що останнє – тільки один із його елементів, хоча в дійсності кримінально-процесуальне доказування являє собою різновид пізнання [4, с. 103].

В. М. Тертишник і С. В. Слинько вважають, що у структурі доказування незмінно присутні і поєднуються пізнавальні (евристично-інформаційні процеси), комунікативні (фіксація та забезпечення передачі фактичних даних у часі і в просторі), засвідчувальні (підтвердження достовірності фактичних даних) і обґрунтовуючі (використання доказів для встановлення істини) елементи.

Проаналізувавши сутність двох останніх концепцій, слід констатувати, що вони містять раціональне зерно, однак основним їх недоліком видається все ж однобічність. Вони являють собою відображення двох крайностей, а їх представники ігнорують (чи просто не вказують, не аналізують) позицію своїх опонентів.

Разом з тим, видається найбільш обґрунтованою п'ята концепція, що являє собою поєднання двох попередніх. Сутність її полягає у тому, що поняття «доказування» і «пізнання» співпадають за обсягом лише частково, тобто жодне із цих понять повністю не вичерпує іншого.

Так, наприклад, А. Р. Ратінов і Н. А. Якубович відзначають, що розслідування, як і весь процес встановлення істини у кримінальній справі має дві сторони. По-перше, здобувається інформація про обставини події, що розслідується. У цьому сенсі діяльність носить пізнавальний характер. По-друге, встановлені обставини справи підтверджуються, документуються, засвідчуються у встановленій законом формі. У цьому сенсі ця діяльність носить засвідчувальний характер. Відповідно доказування в кримінальному процесі має пізнавальну і засвідчувальну сторони.

Разом з тим, зазначені вчені вказують, що доказування не вичерпує усіх шляхів пізнання в кримінальному судочинстві. Деякі знання, що відносяться до справи, можуть бути отримані і непроцесуальним шляхом, з непроцесуальних джерел, відображені в непроцесуальній формі у вигляді так званої орієнтує інформації. Ця пізнавальна діяльність, передуючи доказуванню або протікаючи паралельно з ним, відіграє допоміжну, забезпечуючу роль [8, с. 289-290].

Таким чином, на нашу думку, при розгляді питання про співвідношення категорій «пізнання» і «доказування» слід виходити із таких положень:

1) категорії «пізнання» і «доказування» за обсягом співпадають лише частково і повністю не вичерпують одна одну;

2) пізнання виходить за межі доказування, оскільки останнє не вичерпує усіх форм (видів, способів, шляхів) пізнання. Хоча пізнання за допомогою непроцесуальних заходів не дає доказового матеріалу, на підставі якого можуть прийматися важливі процесуальні рішення, проте також відіграє вагому роль. Так, в ході непроцесуальної діяльності можна здобути інформацію, яка надалі використовуватиметься для пошуку джерел фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження;

3) доказування виходить за межі пізнання, оскільки, крім пізнавальної сторони, охоплює й інші сторони. Видається правильним виділяти три невід'ємних сторони кримінально-процесуального доказування: пізнавальну, засвідчувальну і обґрунтовуючу.

Використані джерела:

1. Горский Г.Ф. Проблемы доказательств в советском уголовном процессе / Г.Ф. Горский, Л.Д. Кокорев, П.С. Элькин. – Воронеж, 1978. – 303 с.
2. Левченко О. В. Система средств познавательной деятельности в доказывании по уголовным делам и ее совершенствование: автореф. дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 / О. В. Левченко. – Астрахань, 2004. – 55 с.
3. Лузгин И. М. Расследование как процесс познания: [учебное пособие] / И. М. Лузгин. – М., 1969. – 178 с.
4. Михеенко М. М. Гносеологическая и юридическая сущность уголовно-процессуального доказывания / М. М. Михеенко // Проблемы розвитку кримінального процесу в Україні: Вибрані твори. – К: Юрінком Інтер, 1999. – С. 100-108.
5. Нор В. Т. Проблемы теории и практики судебных доказств / В. Т. Нор. – Львів: Вища школа, 1978. – 110 с.
6. Орлов Ю. К. Основы теории доказательств в уголовном процессе: [науч.-прак. пособие] / Ю. К. Орлов. – М.: Проспект, 2000. – 192 с.

7. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса / М. С. Строгович. – М.: Наука, 1968. – Т. 1. – 470 с.
8. Теория доказательств в советском уголовном процессе / Отв. ред. Н. В. Жогин. – М.: Юридическая литература, 1973. – 736 с.
9. Шейфер С. А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / С. А. Шейфер. – Тольятти, 1997. – 92 с.

Лапина Ирена Александровна,
доцент кафедры административного права
Академии управления при Президенте Республики Беларусь,
кандидат юридических наук, доцент

ВОЗМОЖНОСТИ СОВРЕМЕННЫХ КОМПЛЕКСНЫХ ЭКСПЕРТНЫХ МЕТОДИК В КРИМИНАЛИСТИКЕ

Развитие научных теорий и технологий в настоящее время привело к ситуации, когда, с одной стороны, эти достижения используются во благо человечеству, а, с другой – их применение злоумышленниками многократно усложняет следовую картину преступления, исследование которой вне современных экспертиз невозможно.

Следовая картина преступления, являясь комплексным объектом исследования, объединяющим в себе результаты разнородных механизмов слеодообразования, требует такого же комплексного подхода в изучении. Нередко объекты, подлежащие направлению на экспертизу, представляют собой трудноразделимое сочетание веществ, происходящих от человеческого организма, и иных веществ, материалов, изделий (кровь, выделения на ткани одежды, посторонние вещества на теле, подногтевое содержание сложного состава и т.п.). В таком случае назначается комплексная медико-криминалистическая экспертиза. Аналогичная экспертиза может быть и для установления некоторых обстоятельств автодорожных происшествий, например, для решения вопроса о том, на каком месте сидел каждый из потерпевших и, в частности, кто находился за рулем в момент столкновения. Это приводит к необходимости проведения комплексных экспертиз, в которых требуется участие нескольких экспертов из различных отраслей знаний. Сложности, связанные с организацией таких исследований, могут возникнуть уже на первоначальном этапе, связанном с определением предмета экспертизы и формированием команды экспертов. Это связано с тем, что в судебной экспертизе все особенности необходимых исследовательских условий преломляются помимо научных, лабораторных требований, еще и сквозь призму процессуальных норм.

Судебная экспертиза – единый способ получения одного из наиболее весомых доказательств – заключения эксперта. В соответствии с уголовно-процессуальным законодательством Республики Беларусь, судебная экспертиза – производство экспертом (экспертами) в установленной законом форме по поручению органа дознания, предварительного следствия и суда специальных исследований в отдельных областях науки, техники, искусства, ремесла, выводы по которым сформулированы в заключении эксперта. Комплексной называется экспертиза, при производстве которой тот или иной вопрос решается с использованием специальных знаний из нескольких наук и относящихся к компетенции двух или более видов экспертизы. Ее назначают при невозможности решения возникших вопросов посредством однородной экспертизы или нецелесообразности проведения нескольких самостоятельных экспертиз. Она позволяет

использовать различные отрасли знаний для решения сложных классификационных, диагностических, идентификационных экспертных задач.

Предметом экспертизы могут быть специальные вопросы, относящиеся к той или иной области науки, техники, искусства, ремесла. При этом не допустима постановка перед экспертом правовых вопросов. Что же делать, если при комплексном исследовании в рамках одной процессуально-правовой процедуры вначале требуется выделить несколько предметов исследования (сформулировав соответствующие группы вопросов)? Потом – организовать и провести несколько разнородных опытов (результаты которых, возможно, приведут к существенному изменению исследовательского поля в силу изменения либо утраты объектами исследования своих свойств). И только затем – получить очевидные и достоверные выводы экспертов, основанные исключительно на объективной научной реальности, а не на субъективизме мнений. Для получения содержательно полного и объективного результата следует на всех стадиях тактико-процессуальной процедуры назначения и проведения экспертизы соблюдать несколько правил, следуя этапам работы субъекта расследования (назначение и подготовка материалов к исследованию, определение предмета исследования, оценка результатов экспертизы).

Подготовка материалов и назначение экспертизы начинается со стадии предварительного исследования объекта. Именно на этой стадии принимается решение о необходимости конкретной экспертизы (экспертиз) и соответственно подготавливаются материалы. При этом исследование должно, в большей степени, касаться внешних свойств объектов, в максимально «щадящем» режиме, при котором все свойства и характеристики объекта останутся сохраненными. Т.е., по сути, в это время происходит наблюдение, описание и изъятие объекта с его последующей упаковкой и процессуальной фиксацией. Уже на этой стадии следует определиться с предметом экспертного исследования в целом и кругом вопросов к каждому эксперту комплексной экспертизы в отдельности. И, если это возможно, сопроводить неделимые объекты экспертного исследования такими вспомогательными материалами (фрагментами процессуальных документов, сравнительными образцами), которые позволили бы установить последовательность экспертных процедур оптимальным образом. Т.е. – дали возможность провести каждому эксперту самостоятельное исследование представленных объектов с учетом результатов предыдущего специалиста и необходимостью их передачи последующему. При этом исследование объектов начинается с применения методов, не приводящих к их существенному изменению и обеспечивающих возможность дальнейшего исследования. К их числу относятся методы оптической микроскопии. Затем используются методы, приводящие к «расхождению» объекта, а также к частичному либо полному изменению его свойств (разрушающие методы). На рабочем этапе (собственно – экспертном) должны соблюдаться нормы системного анализа, при которых технологии раздельного анализа объектов обязательно должны предусматривать последующий синтез их результатов в единое комплексное экспертное заключение.

Поскольку каждый эксперт несет ответственность не только за проведенные им исследования, но и за общие итоговые выводы, обобщение и оценка всех полученных данных представляют собой обязательную заключительную стадию комплексной экспертизы. Такая синтезирующая оценка облегчается благодаря наличию у них определенных знаний в смежных областях знания (например, у судебно-медицинского эксперта – знаний программных положений криминалистики, у криминалиста – судебной медицины). В других случаях эксперты используют свои знания общенаучных положений и закономерностей, а также пограничные данные, присущие всем естественно-техническим (например, комплексная судебно-медицинская и технико-оружейная экспертиза) или социо-гуманитарным наукам (например, комплексная судебная социолого-психолого-психиатрическая экспертиза). Если эксперт на основе

своих познаний не имеет возможности принять участие в синтезирующей оценке, он не имеет права участвовать в формулировании общих выводов, поскольку не может нести за них ответственность. В этой ситуации, так же как и при возникновении противоречий относительно полученных результатов, эксперт должен ограничиться самостоятельными выводами в пределах своей компетенции.

Следовательно, характерными признаками комплексной экспертизы являются: 1) единство исследуемого объекта (при этом предметов исследования, как правило, – несколько); 2) одновременное разрешение экспертами нескольких однородных и специфических вопросов; 3) составление совместного итогового заключения комплексного экспертного исследования. Такие характерные черты всех комплексных экспертных методик позволяют использовать при их проведении унифицированные правила работы и единые процессуально-правовые нормы, что гарантирует их высокое качество, полноту и объективность.

*Лапунина Наталия Николаевна,
доцент кафедры уголовного, уголовно-исполнительного права и криминологии
Саратовского государственного университета им. Н. Г Чернышевского
кандидат юридических наук, доцент*

УГОЛОВНАЯ ПОЛИТИКА РОССИИ В СФЕРЕ НАКАЗАНИЯ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ ПРОТИВ СВОБОДЫ ЧЕЛОВЕКА

В соответствии со ст. 43 УК РФ наказание – это мера государственного принуждения, назначаемая по приговору суда виновному в совершении преступления и заключающаяся в лишении или ограничении прав и свобод этого лица. К преступлениям против свободы человека действующее уголовное законодательство России относит: похищение человека (ст. 126 УК РФ), незаконное лишение свободы (ст. 127 УК РФ), торговлю людьми (ст. 127¹ УК РФ), использование рабского труда (ст. 127² УК РФ) и незаконное помещение в психиатрический стационар (ст. 128 УК РФ). Все эти преступления объединяет единый видовой объект – свобода человека. Известно, что оценка общественной опасности любого преступления законодателем заложена в санкции. Чем выше общественная опасность содеянного, тем более строгое наказание предусмотрено в санкции за это преступление. В связи с изложенным, представляет интерес оценка законодателем степени общественной опасности преступлений против свободы. Какое из перечисленных преступлений причиняет наибольший вред охраняемым уголовным законодательством правам и свободам граждан?

Защита человека, его законных прав и интересов должна быть приоритетной, тем более что все иные объекты уголовно-правовой охраны служат в итоге человеку и именно в этом состоит их социальная значимость и ценность». [1, с.52]

Свобода человека – важнейшее благо. В международно-правовых документах и практически во всех цивилизованных странах свобода закреплена в качестве естественного и неотъемлемого права человека. Право на личную свободу принадлежит и гарантируется Конституцией РФ каждому от рождения, независимо от пола, возраста, социального положения, состояния здоровья и др.

Свобода личности – понятие достаточно широкое. В Словаре русского языка С. И. Ожегова свобода определяется в различных аспектах: 1. В философии возможность проявления субъектом своей воли на основе осознания законов развития природы и общества. Свобода есть осознанная необходимость. 2. Отсутствие стеснений и

ограничений, связывающих общественно-политическую жизнь и деятельность какого-нибудь класса, всего общества или его членов. Свобода совести, слова, печати. Свобода личности (неприкосновенность личности, жилища, тайна переписки, телефонных и телеграфных сообщений, свобода совести) 3. Вообще – отсутствие каких-нибудь ограничений, стеснений в чем-нибудь. 4. Состояние того, кто не находится в заключении, в неволе.»[2, с.702]

В научной и учебной литературе различными учеными по-разному определяется понятие свободы в зависимости от вида свободы, вида объекта (основной, дополнительный, факультативный), которым является свобода. Отсутствие собственного уголовно-правового понятия личной свободы человека затрудняет возможность отграничения преступлений против личной свободы от непреступных посягательств, от смежных составов преступлений, решения ряда вопросов квалификации.

На наш взгляд, следует согласиться с предложением Евстифеевой Е. В. о том, что необходимо на законодательном уровне определить понятие «свобода». «Свобода представляет собой состояние человека, в пределах которого он осуществляет действия либо бездействие в соответствии со своей волей и желаемым выбором, независимо от наличия реальной возможности реализовать физическое перемещение в пространстве»[3, с.34-35]

Понятие «личная неприкосновенность», по нашему мнению, более узкое, чем «свобода». Личная неприкосновенность отождествляется с понятием физическая свобода. Право на свободу и личную неприкосновенность тесно соприкасается с другим правом – правом на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства. Данное право, хотя и предусмотрено самостоятельно, вместе с тем оно является составной частью свободы физической, элементом свободы самоопределения личности. Большинство ученых, комментируя статьи УК РФ о похищении человека, незаконном лишении свободы и др., определяют «свободу» как «право человека на передвижение в пространстве и времени по своему усмотрению». [4, с.99]

Физическая свобода человека, будь то основной, дополнительный или факультативный непосредственный объект, помимо уже указанных, содержащихся в главе 17 УК РФ, охраняется еще и следующими уголовно-правовыми нормами: ст. 206 «Захват заложников», ст. 301 «Незаконное задержание, заключение под стражу или содержание под стражей», ч. 2 ст. 305 «Вынесение заведомо неправосудных приговора, решения или иного судебного акта», ст. 211 «Угон судна воздушного или водного транспорта либо железнодорожного подвижного состава» и др.

При сравнении санкций простых составов названных статей УК РФ можно установить, каким образом законодатель дифференцирует наказание в зависимости от вида объекта. Так, наиболее строгими санкциями в УК наказываются захват заложника – от пяти до пятнадцати лет лишения свободы, торговля людьми – до шести лет лишения свободы, угон воздушного судна – от четырех до восьми лет лишения свободы. Очевидно, что законодатель учел важность таких объектов как личная свобода человека и общественная безопасность. Свидетельством того, что государство уделяет особое внимание охране свободы человека может служить тот факт, что за относительно непродолжительный период действия УК РФ 1996 года был принят целый ряд Федеральных законов, устанавливающих уголовную ответственность за новые для российского законодательства посягательства на свободу, либо усиливающих наказание за ранее известные преступления. Так, в результате принятия Федеральных законов РФ от 9 февраля 1999 года №24-ФЗ, от 27.12.2009 №377-ФЗ и от 07.12.2011 №420-ФЗ максимальное наказание по ч. 2 ст.126 УК РФ увеличено с десяти до двенадцати лет, а по ст. 206 ч.3 – до 20 лет лишения свободы, ч 4 ст. 206 – до 20 лет лишения свободы либо пожизненное лишение свободы; Федеральным законом РФ «О внесении изменений и дополнений в УК РФ» от 8 декабря 2003 года дополнительно

криміналізовані два общественно небезпечні діяння проти свободи - торгівля людьми і використання рабського праці. Крім цього, Федеральним законом від 30.12.2008 №321-ФЗ в ст. 206 УК РФ введена ч. 4, передбачаюча відповідальність за захоп заручників, якщо він повлеч умішлене причинення смерті. Таким образом, найбільше покарання передбачено за захоп заручника, зате слідує угон повітряного судна, за ним – торгівля людьми. Найменшими санкціями охораняється посягальство на свободу в таких преступленнях як незаконне позбавлення свободи (ст. 127 УК РФ) і незаконне затримання, заключення під стражу або зберігання під стражей (ст. 301 УК РФ) – до 2-х років позбавлення свободи (за «прості» складові)

Использованные источники:

1. Загородников Н.И., Сахаров А.Б. Демократизация советского общества и проблемы науки уголовного права/ Советское государство и право. М.; 1990. № 12. - 54с.
2. Ожегов С.И. Словарь русского языка. М: «Русский язык», 1990. – 921с.
3. Евстифеева Е.В. Теоретические проблемы уголовно-правовой ответственности за торговлю людьми: Дисс... канд. юрид. наук. Саратов. 2002. 205 с.
4. Красиков А.Н. Преступления против личности. Саратов, 1999. 247с.

Мазур Андрій Петрович,
викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ПРАВОСУДДЯ ТА ЇЇ ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ

Однією з найбільших цінностей сучасної правової держави є право особи на справедливе і незалежне правосуддя. Відповідно важливим завданням правової держави є гарантування захисту прав людини справедливим судом, який у своїй діяльності керується виключно законом. Однак, правосуддя само потребує правового захисту. Одним із засобів його охорони виступають кримінально-правові норми, що зосереджені у XVIII розділі Особливої частини Кримінального кодексу України та які утворюють механізм кримінально-правового забезпечення здійснення правосуддя. Зазначені норми, забезпечуючи захист спільного об'єкта - інтересів правосуддя, володіють певними системними ознаками та формують відносно самостійні групи.

Систематизація норм, що містяться у Особливій частині має два рівні: перший передбачає об'єднання норм в розділи, а також сувору послідовність розміщення цих розділів відносно один одного; другий рівень багато в чому похідний від першого і передбачає формування певних класифікаційних груп в середині розділу. Розміщення норм в структурі окремого розділу в певній послідовності необхідне для правильної кваліфікації діяння, полегшує можливість застосування тої чи іншої статті, розуміння ступеня суспільної небезпеки цих злочинів.

Вперше, активно, питання відповідальності за злочини проти правосуддя привернуло увагу науковців в семидесятих роках минулого століття, що скоріш за все було зумовлено виділенням у Кримінальному кодексі 1960 року як УРСР так і РСФСР

самостійного розділу «Злочини проти правосуддя». Свої праці теорії злочинів проти правосуддя присвятили у свій час М. І. Бажанов, І. С. Власов, Ш. С. Рашковська, І. М. Тяжкова. Не залишили поза увагою питання злочинів проти правосуддя і сучасні вчені, зокрема це питання досліджувалось: Ю. В. Александровим, Б. В. Здравомисловим, М. П. Джуган, Л. В. Лобановою, П. С. Матишевським, В. Мисливим, Н. Носковою, А. Сахаровим та іншими.

В залежності від критерію, який покладено в основу класифікації злочинів проти правосуддя можна виділити декілька основних підходів:

1. класифікація за суб'єктом злочину, або ще по способом впливу на об'єкт злочину;
2. класифікація за суб'єктом та об'єктом злочину, як за взаємопов'язаними системо утворюючими ознаками;
3. класифікація за безпосереднім об'єктом злочину;
4. класифікація за об'єктивною стороною злочину.

Класифікація злочинів проти правосуддя з урахуванням ознак суб'єкта має важливе теоретичне і практичне значення. Вона допомагає зорієнтуватися, від кого саме захищено правосуддя, а також правильно визначити особу, яка підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за відповідною статтею кримінального закону.

Суб'єкта злочину бере за основу класифікації Ш.С. Рашковська, на її думку: «Цей критерій дозволяє більш чітко визначити особливості окремих груп досліджуваних злочинів, краще усвідомити ступінь їх суспільної небезпеки і тим самим детальніше вивчити окремі склади злочинів, що входять до зазначених груп». [7, с.15]

Науковець поділяє всі злочини проти правосуддя на наступні групи:

- злочини проти правосуддя, що вчиняються посадовими особами – працівниками органів дізнання, досудового слідства, прокурорами, суддями;
- злочини, що вчиняються особами, що недотримуються покладених на них законом обов'язків сприяння здійсненню правосуддя;
- злочини, що вчиняються засудженими та іншими особами, до яких було застосовано той чи інший вид кримінально-правового примусу;
- злочини, що вчиняються іншими особами, які перешкоджають здійсненню правосуддя.

Власну авторську концепцію класифікації злочинів проти правосуддя пропонує Л.В. Лобанова. Автор відмовляється від класифікації за одним критерієм та пропонує застосовувати одразу декілька критеріїв. На першому етапі логічно виділити дві групи злочинів проти правосуддя, в одну з яких входитимуть злочини, що вчиняються спеціальним суб'єктом, а в другу – злочини, що вчиняються іншими особами, наділеними лиш ознаками, що є обов'язкові для будь-якого суб'єкта злочину. В свою чергу злочини, що вчиняються в сфері правосуддя спеціальними суб'єктами, можуть піддаватись подальшій класифікації із врахуванням тих особливих якостей, якими наділені їх виконавці [2, с. 33].

П.С. Матишевський, розглядаючи питання поділу злочинів проти правосуддя, за основу диференціації виділяє суспільно-корисні блага: «Видові об'єкти злочинів визначають особливості суб'єктів відносин, проти яких спрямовані злочини зазначеного виду, і блага, які належать цим суб'єктам і яким може бути заподіяна або спричинюється шкода. Зокрема, можна виділити три групи таких суб'єктів: 1) особи як учасники або інші суб'єкти кримінального чи цивільного процесу; 2) органи дізнання, слідства, прокуратури, суди загальної юрисдикції; 3) підрозділи судово-виконавчої служби та кримінально-виконавчі органи [4, с. 592].

Не менш важливою є класифікація злочинів проти правосуддя по традиційному критерію – видовому або безпосереднього об'єкту. Без такого групування не можливо наглядно показати, що саме в правосудді підлягає особливій охороні зі сторони

кримінального закону. Першою операцією у побудові класифікації подібного роду має бути відділення злочинів, що порушують умови, необхідні для успішного здійснення процесуальних функцій від посягань на суспільні відносини, які забезпечують виконання завдань, що стоять перед правосуддям.

Одним з перших така класифікація була запропонована М. І. Бажановим. Вчений дає наступну класифікацію злочинів проти правосуддя:

1) Злочини, які посягають на конституційні принципи діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду (статті 371, 372, 374, 375, 376, 397 КК України).

2) Злочини, які посягають на життя, здоров'я, особисту безпеку, майно суддів, народних засідателів, присяжних та інших учасників судочинства (статті 377, 378, 379, 398, 399, 400 КК України).

3) Злочини, які перешкоджають одержанню достовірних доказів та істинних висновків у справі (статті 373, 383, 384, 385, 386 КК України).

4) Злочини, які перешкоджають своєчасному розкриттю та присіченню злочинів (статті 380, 381, 387, 395, 396 КК України).

5) Злочини, які перешкоджають виконанню вироку (рішення, ухвали, постанови) і призначеного до відбування покарання (статті 382, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394 КК України) [3, с. 415-416].

Прихильниками цієї позиції виступають також М. І. Панов, В. В. Сташис та В. Я. Тацій [5, с. 506-507].

Таким чином, різноманітність юридичної природи злочинів проти правосуддя погребує здійснення їх наукової класифікації з метою більш глибокого визначення основних напрямів розслідування, протидії та запобігання їм.

Використані джерела:

1. В. Мисливий Удосконалення кримінально-правових норм щодо злочинів проти правосуддя // *Право України*. – 2011. - № 9. – С. 117-125
2. Лобанова Л. В. Преступления против правосудия: теоретические проблемы классификации и законодательной регламентации. – Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 1999. – 268 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник/М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., переробл. і доп. – К.:Юрінком Інтер, 2005. – 544 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та інші; За ред. П.С. Матишевського та інших. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 896с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. за ред.: В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид. переробл. і доп. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
6. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дуров, В. А. Клименко, М.І. Мельник та ін.; За ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – 3-тє вид., переробл. та доп. – К: Атіка, 2009. – 744с.
7. Рашковская Ш. С. Преступления против правосудия: Учебное пособие. – М. ВЮЗИ, 1978. – 104 с.
8. А. Сахаров, Н. Носкова. Преступления против правосудия. // *Социалистическая законность*. – 1987. - №11. – С. 46-48
9. Уголовное право России. Особенная часть / Под ред. Б.В. Здравомыслова. – М. – 1993. – С. 411 – 413.

ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНУ «УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ» (СТ. 117 КК УКРАЇНИ)

Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини є злочином із високим ступенем латентності. Таким чином, профілактика даного злочину є чи не найбільш ефективним засобом боротьби з його вчиненням. Оскільки здійсненню даного виду злочину сприяє ряд об'єктивних та суб'єктивних причин та умов, профілактика має носити комплексний характер. Питанню профілактики даного виду злочину приділила увагу О.Л. Старко у дисертаційній роботі, яка пропонує наступну класифікацію профілактичних заходів: загальносоціальні заходи; спеціально-кримінологічні заходи; індивідуальна профілактика [1].

До загальносоціальних заходів перш за все необхідно віднести розширення мережі та сприяння діяльності жіночих кризових центрів. Основною їх метою діяльності є допомога та підтримка жінок (в тому числі і психологічна), які перебувають у складній життєвій ситуації, допомога у догляді за дитиною (насамперед, для дівчат-підлітків). В Україні кризові центри створюються органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, благодійними фондами, об'єднаннями громадян і окремими громадянами за погодженням із спеціально уповноваженим органом виконавчої влади та реєструються в порядку, визначеному законом. Наразі в Україні існує система виплати допомоги сім'ям з дітьми, тобто щомісячна допомога у зв'язку з доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Ці грошові кошти не покривають витрат, які виникають для забезпечення дитини усім необхідним. Таким чином, існує необхідність підвищення щомісячних виплат батькам дитини. Однак варто зазначити, що державні органи не можуть контролювати яким чином витрачається грошова допомога: на потреби дитини чи батьків. Зарадити цьому можна, якщо частина щомісячної допомоги буде у вигляді грошей, а друга частина, наприклад, у вигляді речей, дитячого харчування.

Надання житла вагітним жінкам, які мають матеріальні труднощі є також важливим аспектом у профілактиці вбивства новонароджених. Звісно, держава не в змозі забезпечити всіх жінок, які перебувають у складній життєвій ситуації постійним житлом, однак надання тимчасового житла є необхідним. Заходом профілактики небажаної підліткової вагітності є впровадження в шкільну програму такої дисципліни, як «статеве виховання». Дана дисципліна впроваджена до шкільних програм багатьох країн світу (США, Японія), адже статеве виховання — складова загального процесу виховної роботи, що забезпечує правильний статевий розвиток дітей і молоді. Серед ефективних заходів запобігання вчиненню дітовбивств, на мою думку, є також заходи щодо збільшення соціальної реклами про відповідальне батьківство (як на телебаченні, так і в інтернеті, а саме у соціальних мережах); запровадження на телебаченні циклу передач, спрямованих на формування усвідомленого материнства.

Під спеціально-кримінологічними заходами розуміється комплексна співпраця державних органів (перш за все правоохоронних), громадськості та медичних установ. Адже, для успішного виявлення жінок, які мають на меті вчинити вбивство своєї новонародженої дитини, необхідно є систематична, тісна інформаційна та організаційна співпраця органів внутрішніх справ і органів охорони здоров'я. О.Л. Старко пропонує в даному випадку з метою запобігання приховуванню вагітності (90% дітовбивць приховують вагітність) передбачити адміністративну відповідальність за порушення строків постановки на медичний облік вагітною жінкою [1]. Однак, вказаний захід може мати і негативні наслідки: жінки, знаючи про покарання,

продовжуватимуть приховування вагітності. Важливу роль у профілактичній роботі з вагітними жінками, які перебувають на медичному обліку, відіграють консультації з боку медичного персоналу (наприклад лікаря) та клінічного психолога. Ажде в період вагітності емоційний стан жінки має свої особливості (емоційний стрес, відчуття страху або тривоги перед пологами). Дані відчуття можна подолати з допомогою професіоналів, їх порад. В даному питанні важливим аспектом є роз'яснення лікарем про небезпечність пологів у домашніх умовах, що в наш час є поширеною практикою.

Прикладом може бути недавній випадок на Київщині. У Броварському районі молоде подружжя, яке чекало на первенця вирішили народжувати в домашніх умовах. Через інтернет знайшли жінку-гінеколога, яка прийматиме пологи за грошову винагороду у розмірі однієї тисячі доларів США. На жаль, пологи пройшли невдало і немовля після народження через 10 хвилин померло [2]. Співпраця правоохоронних органів та громадськості в питанні профілактики даного виду злочину полягає в обміні інформацією. Він може полягати, наприклад, у повідомленні громадянами про особу, яка має ознаки недавніх пологів, або була вагітна, однак дитина відсутня.

Індивідуальна профілактика є важливим і водночас складним напрямом профілактики вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини через складнощі виявлення суб'єкту цього злочину. Жінки, які підпадають під визначення суб'єкту, можуть ніяк не виявляють своєї антисуспільної спрямованості, не мати судимостей, позитивно характеризуватися за місцем роботи, навчання, проживання. Виявленню цих осіб сприятиме взаємний обмін інформацією правоохоронних органів, медичних установ та громадськості. Варто зауважити, що саме через специфічність даного складу злочину (для здійснення умислу необхідною умовою є пологи) зростає вірогідність його попередження при вчасному виявленню жінок, від яких можна очікувати вчинення цього злочину. У процесі проведення заходів індивідуальної профілактики дітовбивств особливо ефективними є методи переконання та надання допомоги. Виняткову важливість має проведення індивідуальних бесід лікаря або психолога з жінками, від яких можна очікувати вчинення цього злочину. Стосовно жінок, засуджених до позбавлення волі, актуальною є особистісно-психологічна корекція. В даному випадку вона обумовлена специфікою вчиненого злочину та полягає не тільки у наданні психологічних консультацій. З такими особами варто проводити тренінги, обговорюючи ситуації, які можуть трапитися у житті після відбування покарання. Ажде не виключена наступна вагітність, у тому числі й позашлюбна, скрутне матеріальне становище тощо.

Таким чином можна сказати, що для більшої ефективності попередження вчинення вказаного злочину, необхідною є комплексна співпраця правоохоронних органів, громадських організацій, закладів охорони здоров'я та окремих громадян.

Використані джерела:

1. Старко О.Л. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право; кримінологія; кримінально-виконавче право / О.Л. Старко. – К., 2007. – 225с.
2. На Київщині під час домашніх пологів з гінекологом-втікачем померло немовля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zik.ua/ua/news>. – Заголовок з екрану.

Малярчук Назар Вікторович,
доцент кафедри повітряного, космічного та екологічного права
Національного авіаційного університету,
кандидат юридичних наук

**ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ, ЯКА ЗВЕРТАЄТЬСЯ ІЗ
ЗАЯВОЮ ПРО ВЧИНЕННЯ ЩОДО НЕЇ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРАВОПОРУШЕННЯ, КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯКОГО
ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ У ФОРМІ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАННЯ**

Перш ніж перейти до головного цієї публікації варто нагадати про деякі теоретичні основи, які ще вивчаються студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах нашої держави. Так з теорії держави і права поняття правовий статус особи – це система закріплених у нормативно-правових актах і гарантованих державою прав, свобод, обов’язків, відповідальності, відповідно до яких індивід як суб’єкт права координує свою поведінку у суспільстві [2, с. 377]. Тобто на підставі цього визначення можна виділити наступні елементи, з яких складається правовий статус особи: права, свободи, обов’язки, відповідальність. В свою чергу, в юридичній літературі виділяють такі види правових статусів особи, як: загальний, спеціальний, індивідуальний [2, с. 380–381]. Нарешті, варто пояснити для чого був необхідний такий короткий експрес з теорії права.

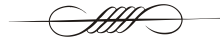
Досліджуючи ст. 55 нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) потрібно звернути увагу на деякі невідповідності стосовно поняття „потерпілий”. Так, відповідно до ч. 1 ст. 55 КПК України потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [1]. По-перше виходячи зі змісту статті, на нашу думку, процесуальний статус будь-якого учасника кримінального процесу, у тому числі і потерпілого, повинен розглядатись у сукупності його матеріального і процесуального аспектів. По-друге, якщо брати за основу цієї дефініції тільки факт завдання особі шкоди, то це суперечить логіці законодавця, відповідно до якої крім потерпілого, із заявою про вчинення щодо потерпілого кримінального правопорушення можуть звернутися і його близькі родичі чи члени сім’ї такої особи, яким шкода безпосередньо не була завдана.

Окрім того, права та обов’язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого. Виходячи з цього, виникає питання чому законодавець в п. 2 ч. 7 ст. 55, ч. 1 ст. 477 КПК України визначає особу, яка може звернутися з заявою про вчинення щодо неї кримінального правопорушення відразу потерпілим, адже ч. 2 ст. 55 чітко визначає, що права та обов’язки, а отже і правовий статус потерпілого може виникнути з моменту подання відповідної заяви. Звідси випливає, що за відповідними переліченими статтями називати особу, яка ще не подала заяву про вчинення щодо неї кримінального правопорушення потерпілим не можна, адже вона ще не набула таких необхідних структурних елементів, як права та обов’язки, які виникають тільки з моменту звернення із заявою, передбаченою ч. 2 ст. 55 КПК України. Тому до моменту звернення особи на підставі п. 2 ч. 7 ст. 55 та ч. 1 ст. 477 КПК України називати таку особу „потерпілим” юридично передчасно.

На нашу думку, доцільно надати такій особі іншого статусу наприклад, постраждалий (такої ж думки дотримуються такі вчені як: Воронін В. В., Дорошков В. В., Шаповалова Л. І. та ін.) або особа, якій завдано моральної, фізичної чи майнової шкоди, кримінальним правопорушенням кримінальне провадження якого здійснюється у формі приватного обвинувачення.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального кодексу України» : чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : (Офіц. Текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / Пер. з рос. / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.

Меланчук Анна Василівна,
викладач кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ У ДОРЕВОЛЮЦІЙНІЙ РОСІЇ ТА СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Адвокатура на всіх етапах розвитку ревно ставилась до підтримання морального клімату в своїй сфері, дотримання вимог професійної етики членами корпорації у відносинах з довірителями і посадовими особами правоохоронних органів. Це було необхідною умовою отримання суспільного визнання і авторитету корпорації. Відповідно формувалася й дисциплінарна практика адвокатури. Історія зберегла нам докази зусиль корпоративного самоуправління адвокатського співтовариства по створенню цивілізованої адвокатури шляхом впровадження правил адвокатської професії.

Судові статuti не містили положень про порядок порушення дисциплінарного провадження в адвокатській корпорації, тому з цього приводу не було вироблено жодної практики. Лише у п. 2 ст. 367 Утворень судових установ говорилося про «розгляд скарг на дії присяжних повірених», а також «про нагляд за точним виконанням» ними «законів, закріплених правил і всіх прийнятих на себе обов'язків, згідно з користю для довірителів» [1, с. 103].

Рада мала право накладати на присяжного повіреного, який порушив прийняті на себе обов'язки, дисциплінарні стягнення, що передбачені ст. 368 Утворень судових установ: 1) попередження; 2) догана; 3) заборона здійснювати обов'язки повіреного протягом визначеного радою строку, але не більше одного року; 4) виключення з стану присяжних повірених; 5) передання кримінальному суду в особливо важливих випадках. У примітці до цієї статі закріплювалось важливе правило про те, що особи виключені з числа присяжних повірених позбавляються права повторного вступу в це звання у межах держави [2, с. 72].

Оскільки Судові статuti не описували процедуру дисциплінарного провадження, то й порядок порушення дисциплінарної справи склався в окремих округах по-різному. Існував вироблений практикою Рад порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності (витребування від присяжного, який притягувався до відповідальності пояснень, особиста явка на засідання Ради, наявність кворуму на засіданні, можливість оскарження рішення Ради), який забезпечував об'єктивний розгляд та вирішення справи. Як правило, засідання Ради, на якому розглядалось дисциплінарне провадження, проходило при закритих дверях, за виключенням випадків, коли присяжний повірений подавав клопотання про розгляд його справи у відкритому засіданні.

Порівняння норм Статутів в частині дисциплінарного провадження над присяжними повіреними і норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», від 5 липня 2012 р. (далі Закон про адвокатуру) дозволяє стверджувати, що між цими нормативними актами має місце наслідування, але сучасне законодавство про адвокатуру не є результатом повного запозичення норм Судових Статутів 1864 року.

Так, Закон про адвокатуру у ст. 34 містить перелік дисциплінарних проступків, які є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Цей перелік хоча і не є вичерпний, проте створює загальну картину допущених порушень адвокатами, які мають наслідком притягнення винного до дисциплінарної відповідальності. Чого в Утвореннях судових установ не було, а лише в загальних рисах говорилося, що за порушення присяжними повіреними прийнятих на себе обов'язків Рада притягує повіреного до дисциплінарної відповідальності.

Згідно Закону про адвокатуру за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосовано одне з таких дисциплінарних стягнень: попередження; зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; для адвокатів України – позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України [3].

На наш погляд, у сучасних умовах, особливо із врахуванням правила, закріпленого у примітці до ст. 368 Утворень судових установ про те, що «виключені з числа присяжних повірених позбавляються права вступати до стану в межах усієї держави» [2, с. 71], в адвокатуру не повинні повторно прийматися ті, по відношенню до кого кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури було прийнято рішення про позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю на підставах, передбачених пунктами 1-4 ч. 2 ст. 32 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3].

При дослідженні такого виду діяльності Ради як дисциплінарний нагляд за присяжними повіреними необхідно звернути увагу на той факт, що на відмінну від сьогоденного регулювання процедури дисциплінарного провадження, до цього виду відповідальності за часів дії Судових Статутів не застосовувалась давність, а присяжні повірені притягувались до дисциплінарної відповідальності і за дії вчинені ними до набуття статусу адвоката, а також за дії вчинені ними не в якості адвоката. На відмінну від процесуальних правил дореволюційних рад, дисциплінарне провадження в наші дні може бути припинено у зв'язку із закінченням строків притягнення до дисциплінарної відповідальності. Так, ч.2 ст.35 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює, що адвокат може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення дисциплінарного проступку [3]. Тобто, Закон про адвокатуру встановлює строк давності притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності - один рік.

Досліджуючи питання дисциплінарної відповідальності адвокатів у дореволюційній Росії та сучасній Україні необхідно відмітити, що норми Судових Статутів, на відмінну від норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не описували процедуру дисциплінарного провадження і порядок порушення дисциплінарної справи склався в окремих округах по-різному. Проте життя не стоїть на місці. Змінюються її умови, удосконалюються соціальні відносини. Розвиваються держава і право. Адвокатура – частина соціальної системи і тому не може довго залишатися незмінною.

Використані джерела:

1. Черкасова Н.В. *Формирование и развитие адвокатуры в России, 60-80 годы XIX в.* / Н.В. Черкасова. – М.: Наука, 1987. – 143 с.

2. *Российское законодательство X-XX веков. Т.8. Судебная реформа / О.И. Чистяков. – М.: Юрид. лит., 1991. – 496 с.*
3. *Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. № 5076-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/page>*

Нагорная Екатерина Сергеевна,
*магистрант юридического факультета
Белорусского государственного университета*

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ СТАНДАРТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПЕЦИАЛЬНЫХ СОЦИАЛЬНЫХ СЛУЖБ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ ПО ДЕЛАМ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Ювенальная юстиция – это совокупность правовых, медико-социальных, психолого-педагогических и реабилитационных механизмов, иных процедур, программ и мер, предназначенных для обеспечения наиболее полной защиты прав, свобод и законных интересов детей [1, с. 8]. Система правосудия в отношении несовершеннолетних направлена в первую очередь на обеспечение благополучия несовершеннолетнего и обеспечение того, чтобы любые меры воздействия на несовершеннолетних правонарушителей были всегда соизмеримы как с особенностями личности правонарушителя, так и с обстоятельствами правонарушения (п. 5 Минимальных стандартных правил ООН, касающихся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинских правил), принятых 10 декабря 1985 г. Генеральной Ассамблеей ООН (далее – Пекинские правила)).

Во всех случаях, за исключением мелких правонарушений, до вынесения компетентным органом власти окончательного решения необходимо тщательно изучить окружение и условия, в которых живет несовершеннолетний, или обстоятельства, при которых было совершено правонарушение, с тем чтобы содействовать вынесению компетентным органом власти разумного судебного решения по делу (правило 16) [2].

Таким образом, подчеркивается важность изучения не только обстоятельств совершения общественно опасного деяния, но множества других факторов и обстоятельств, сопутствующих и предшествующих совершению деяния несовершеннолетним лицом. Считаем, что данная задача не должна лежать исключительно на следователе и суде.

Пекинские правила в п. 1.6 предусматривают необходимость систематически развивать и координировать службы правосудия в отношении несовершеннолетних в целях повышения и поддержания на должном уровне квалификации персонала этих служб, включая их методы, подходы и отношение. В данном пункте использовано достаточно размытое понятие «службы правосудия в отношении несовершеннолетних». Из содержания самих Пекинских правил можно сделать вывод, что в эти службы входят не только специализированные суды, но и специальная полиция, трибуналы, советы, комиссии, социальные центры и т.д. Таким образом, в Пекинских правилах подчеркивается необходимость создания целой системы специализированных органов, а не только судов.

Поскольку модели ювенальной юстиции в разных странах весьма отличаются, то международными актами лишь задается общее направление в ее развитии. Так, в разделе IV Замечаний общего порядка № 10 (2007) «Права детей в рамках отправления правосудия в отношении несовершеннолетних» (далее – Замечания общего порядка №

10 (2007)) Комитет по правам ребенка ООН говорит о необходимости создания в государствах-участниках специальной службы пробации с хорошо подготовленным персоналом [3].

В п. 40 этого документа «Гарантии справедливого судебного разбирательства» говорится о необходимости подготовки специалистов, которые должны быть хорошо информированы об особенностях физического, психологического, психического и социального развития ребенка, и особенно подростка [3]. Данная норма рассматривает деятельность таких специалистов как гарантию справедливого судебного разбирательства. Необходимо отметить, что их участие не ограничено определенными следственными действиями, как это сделано в Уголовно-процессуальном кодексе Республики Беларусь, когда специалист – педагог (психолог) может участвовать лишь в допросе несовершеннолетнего. В данном документе речь идет не об отдельных и самостоятельно действующих специалистах, а о создании целой службы.

Э.Б. Мельникова указывает, что такая служба представляет собой орган, действующий наряду с судом, причем в рамках судебного процесса [4, с. 115]. Его функции нельзя назвать альтернативными деятельности суда, так как они не заменяют правосудие, а дополняют его [5, с. 107]. На наш взгляд, именно в этом выражается основная задача специальных социальных служб.

Среди данных органов наибольший интерес в смысле происшедших модернизаций ювенальной юстиции представляют вспомогательные неюридические службы, которым передаются дела для ответов на те или иные вопросы в рамках судопроизводства. Указанные службы существуют в уголовном судопроизводстве по делам несовершеннолетних большинства стран, где есть соответствующие суды. Они либо находятся при суде, либо действуют в рамках каких-либо ведомств. Данным службам переданы функции изучения и оценки признаков личности подростков, а также дачи рекомендаций судам по выбору наиболее эффективного режима исполнения назначенной меры воздействия [5, с. 111].

На сегодняшний день наиболее распространены два вида таких служб: служба пробации, которая непрерывно сопровождает несовершеннолетнего, совершившего преступление и находящегося в социально-опасном положении, с момента возбуждения уголовного дела, рассмотрения его в суде и в период исполнения наказания за счет улучшения жизненной ситуации подростка, и помощник судьи с функцией социального работника, который составляет на несовершеннолетнего целое досье – «карта социального сопровождения».

Совершенно очевидно, что участие в уголовном процессе таких социальных служб направлено на улучшение качества правосудия по делам в отношении несовершеннолетних. Данная цель достигается за счет составления полного социального и психологического портрета подсудимого, определением источников и степени социальной неприспособленности несовершеннолетнего, внесением предложения, касающиеся применения к нему соответствующих мер воспитательного или исправительного характера. Таким образом, руководствуясь международными рекомендациями, каждое отдельное государство создает наиболее приемлемую ему систему органов ювенальной юстиции, составной частью которой являются и специальные социальные службы.

Использованные источники:

1. *Мартинovich, И. И. Создание ювенальной юстиции в Беларуси – требование времени / И. И. Мартинovich // Перспективы создания ювенальной юстиции в Республике Беларусь: сб. ст. и материалов; под ред. Г. М. Леоновой. – Минск: «Тесей», 2004. – С. 6–15.*

2. Минимальные стандартные правила, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних (Пекинские правила): Утв. Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН от 29 ноября 1985 г. №40/33 // Консультант Плюс: Версия Технология ПРОФ'2012 [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр». – М., 2012.
3. Права детей в рамках отправления правосудия в отношении несовершеннолетних: Замечания общего порядка № 10 (2007) от 25 апреля 2007 г. // Организация Объединенных Наций. Права человека. Управление Верховного комиссара по правам человека [Электронный ресурс]. – 2012 – Режим доступа: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.10_ru.pdf–Дата доступа: – 20.09.2012.
4. Мельникова, Э. Б. Правосудие по делам несовершеннолетних: история и современность / Э. Б. Мельникова; отв. ред. Ф. М. Решетников. – М.: Наука, 1990. – 118 с.
5. Мельникова, Э. Б. Ювенальная юстиция / Э. Б. Мельникова. – М.: Дело, 2001. – 270 с.

Назарова Ольга Александровна,
студентка 2–го курса юридического факультета
Гродненского государственного университета им. Янки Купалы

ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ОСНОВАНИЙ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СОУЧАСТНИКОВ И ВЫДЕЛЕНИЮ ФОРМ СОУЧАСТИЯ В ПРЕСТУПЛЕНИИ

Изучение преступности как социального явления показывает, что в большинстве случаев наиболее опасные посягательства совершаются не в одиночку, а путем объединения усилий нескольких лиц, сообща ставших на путь нарушения закона. Ф. Г. Бурчак констатирует, что вопрос о понятии соучастия, несмотря на многочисленную литературу, относится к числу спорных. Почти каждый автор, касавшийся проблемы соучастия, предлагал свое, пусть немного да отличающееся от других определение соучастия [2, с.92]. Таким образом, на протяжении многих лет соучастию в преступлении уделялось большое внимание в науке уголовного права, однако и до настоящего времени вопрос о понятии соучастия нельзя назвать окончательно решенным.

Существует несколько взглядов на саму юридическую природу института соучастия. Основные позиции можно свести к двум основополагающим:

1) признание акцессорного (несамостоятельного, придаточного) характера соучастия;

2) признание соучастия как самостоятельной формы преступной деятельности.

Так, М. И. Ковалев, построивший свою работу «Соучастие в преступлении» на концепции акцессорности соучастия, пишет: «Собственно говоря, то, что мы называем акцессорной природой соучастия, не составляет чего-то органически целого» [3, с.101]. Однако не все в теории акцессорности соучастия отвергается большинством ученых. Ф. Г. Бурчак считает, что «можно говорить об акцессорности соучастия, если под ней понимать зависимость организатора, подстрекателя и пособника от степени осуществления исполнителем преступного намерения» [6, с.71]. А. П. Козлов также рассматривает одну из главных проблем соучастия — его акцессорную природу.

Вторая проблема — структура виновности в соучастии — может быть разрешена на двух уровнях:

- а) виновное участие каждого в достижении результата;
- б) дифференциации виновности при функциональных связях.

Последняя проблема, рассматриваемая с точки зрения А. П. Козлова, касается общественной опасности соучастия в преступлении. Господствующая точка зрения заключается в том, что соучастие не всегда повышает общественную опасность содеянного.

На наш взгляд, на фоне существующей доктрины соучастия, правы те, кто признают соучастие явлением, всегда повышающим общественную опасность преступления, поскольку при соучастии вырабатывается чувство поддержки со стороны других лиц, преступления становятся более дерзкими и результативными в силу сплоченности поведения соучастников, повышается реальность сокрытия преступления.

Существуют также спорные мнения о формах соучастия, что обусловлено в основном различием в критериях деления соучастия в преступлении на формы или виды. Зачастую некоторые «формы соучастия» можно встретить в работах ученых как «виды соучастия». Все суждения юристов по данному вопросу можно свести к двум основным точкам зрения. Сторонники одной из них предлагают различать соучастие без предварительного соглашения и соучастие с предварительным соглашением. В понимании последней формы они расходятся: одни включают в нее организованную группу и преступное сообщество (А.А. Пионтковский), другие считают эти разновидности самостоятельными формами соучастия (А.Н. Трайнин). Приверженцы второй точки зрения признают формами соучастия совиновничество, соучастие в тесном смысле слова и преступное сообщество (Ф.Г. Бурчак, М.И. Ковалев).

А. Н. Трайнин выделял следующие три формы соучастия: без предварительного сговора (простое соучастие), с предварительным соглашением и соучастие особого рода. В основу приведенной классификации автор положил характер и степень субъективной связанности соучастников, а назначение таковой он усматривал в установлении различной социальной опасности каждой из форм соучастия. Потом он дополнил данную им классификацию четвертой формой — организованной группой [4, с.61].

А. А. Пионтковский соучастие как родовое понятие подразделяет на соучастие без предварительного соглашения и соучастие с предварительным соглашением, которое в свою очередь может быть простым соучастием, организованной группой и преступной организацией или бандой. В свою очередь, все эти формы соучастия, по А. А. Пионтковскому, могут иметь место не только при соучастии в тесном смысле слова, но и при совиновничестве [2, с.66-67]. Похожее подразделение соучастия дает М. И. Ковалев [3, с.200].

Ф. Г. Бурчак рассматривает соучастие в широком и в узком (тесном) смысле. Такой же точки зрения придерживается и Н.А. Бабий. В широком смысле соучастие охватывает все случаи, когда два или более лица умышленно совместно совершают одно преступление, независимо от того, в какой форме эта деятельность проявляется. Соучастие в широком смысле охватывает три формы: соисполнительство (так называемое простое соучастие), соучастие особого рода и соучастие в узком (тесном) смысле (так называемое сложное соучастие). Соучастие же в узком (тесном) смысле охватывает лишь одну из форм умышленной совместной деятельности нескольких лиц, когда между отдельными соучастниками существует распределение ролей, когда функции их в совершении одного преступления различны [6, с.68].

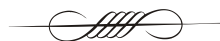
В соответствии с Уголовным кодексом Республики Беларусь можно выделить следующие формы соучастия:

1. простое соучастие или преступная группа лиц (соисполнительство, совиновничество) (ст. 17 Уголовного кодекса Республики Беларусь), которая может быть с предварительным сговором и без предварительного сговора;
2. организованная группа (ст.18 УК Республики Беларусь);
3. преступная организация (ст.19 УК Республики Беларусь).

В соответствии с Уголовным кодексом Республики Беларусь выделяют специальные виды организованной группы: бандитизм (ст.286), незаконное вооруженное формирование (ст.287), группа заговорщиков, объединившихся с целью захвата государственной власти (ст.357), общественное объединение или религиозная организация, посягающие на личность, права и обязанности граждан (ст.193).

Использованная Источники:

- 1) Бабий, Н. А. Уголовное право Республики Беларусь. Общая часть : учебник / Н. А. Бабий. — Минск : ГИУСТ БГУ, 2010. — 663 с.
- 2) Бурчак Ф.Г. Соучастие: социальные, криминологические и правовые проблемы. Киев, 1986.
- 3) Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. М. , 1962.
- 4) Трайнин А.Н. Учение о соучастии М., 1986.
- 5) Козлов А. П. Соучастие: традиции и реальность. — СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. — 362 с.
- 6) Бурчак Ф.Г. Учение о соучастии по советскому уголовному праву. Киев, 1969.
- 7) Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999 г.: одобр. Советом Республики 24 июня 1999 г.: текст Кодекса по состоянию на 6 апреля 2012 г.- Минск: Амалфея, 2012. – 177с.

Ніколаєнко Анна Миколаївна,
*курсант 3-ого курсу факультету з підготовки фахівців міліції громадської безпеки
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ТАКТИКА ДОПИТУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що сучасний стан боротьби зі злочинністю та прийняття нового КПК України вимагає розробки нових аспектів організації розслідування, зокрема щодо провадження окремих слідчих дій. Одним із найпоширеніших серед них є допит як спосіб одержання інформації, який має величезне доказове значення.

Допит – це слідча дія, яка має на меті одержання інформації про обставини розслідуваного злочину від свідків, потерпілих, підозрюваних і обвинувачених [с. 146; 1]. Близько половини матеріалів кримінальних справ складають показання свідків, потерпілих, обвинувачених і підозрюваних, що певною мірою обумовлює значимість цієї дії, за допомогою якої отримуються дані, що сприяють розкриттю і розслідуванню злочинів. Отже, підвищення рівня та якості розслідування злочинів певною мірою пов'язане з удосконаленням методів роботи в діяльності слідчого при допиті. Останнє обумовлено наступним:

- 1) посиленням організаційних засад підготовки, вчинення та приховування злочинів, і зростанням професіоналізму злочинців;
- 2) відмовою в суді від раніше даних показань, небажанням (перш за все пов'язаним зі страхом) громадян брати участь в розслідуванні;
- 3) організаційно-кадровими та іншими недоліками системи розслідування (рівень підготовки, плінність кадрів, стан матеріально-технічного забезпечення і т. п.).

Враховуючи викладене вище можна відзначити, що вдосконалення діяльності зі збирання й використання інформації в процесі розкриття й розслідування злочинів набуває все більшої актуальності. З безлічі аспектів даної проблеми слід виділити:

1) по-перше, необхідність подальшого розвитку наукових основ організації й тактики розслідування злочинів у відповідності з положеннями Конституції України, яка проголосила, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3), та низкою інших положень, спрямованих на реалізацію такого ставлення до громадянина України (ст. 29, 30, 32, 63 та ін.);

2) по-друге, забезпечення відповідності засобів і методів боротьби зі злочинністю її стану і суттєво зміненому характеру.[2, с.184]

Але місце та значення допиту у забезпеченні якості та результативності розслідування визначається не стільки кількісними показниками, скільки умінням слідчого грамотно побудувати і провести допит, тобто рівнем професійної майстерності слідчого. Різний соціальний і професійний статус допитуваних, особливості їх психіки потребують від слідчих знань психології, які зумовлюють характер спілкування та тактику проведення допиту. Проте, вивчення практики свідчить, що багато слідчих, особливо тих, хто не має достатнього досвіду слідчої роботи, не володіють широким арсеналом тактичних засобів проведення допиту, що має неабияке значення для вирішення задач розслідування в складних слідчих ситуаціях.

Мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивних показань, які відображують їх дійсність. Для отримання від допитуваного правдивих, достовірних та повних показань необхідно застосовувати такі тактичні прийоми:

- встановлення контакту з особою, яка допитується;
- аналіз показань у процесі допиту з метою встановлення їх достовірності, правдивості, повноти та позиції допитуваного;
- психологічний вплив у процесі допиту, який повинен безпосередньо бути направленим на встановлення брехні та отримання правдивих показань.

Необхідно зазначити, що ефективність допиту підозрюваного та обвинуваченого залежить від того, в якому психологічному стані вони знаходилися, а також від визнання ними своєї вини у скоєнні злочину, від готовності дати правдиві показання. Слідчий повинен тактично послабити чи нейтралізувати негативний психологічний стан та посилити чи підтримати позитивний.

Але на практиці дуже часто зустрічаються випадки, коли підозрюваний чи обвинувачений взагалі не бажають давати показання. Тактичними прийомами під час такого допиту є наступні:

- переконання обвинуваченого або підозрюваного у помилковості обраної ними позиції;
- використання факту дачі показань співучасниками обвинуваченого, якщо такі є у справі;
- використання протиріч між інтересами допитуваних осіб.

Таким чином, ми тезисно розглянули проблеми щодо тактики допиту і запропонували своє бачення щодо їх вирішення. Серед проблем варто вказати на такі як зростання професіоналізму злочинців, посилення організаційних засад підготовки, вчинення та приховування злочинів, а також небажанням громадян брати участь в розслідуванні, відмовою в суді від раніше даних показань. На нашу думку, це одні із найскладніших проблем, з якими стикається слідчий в ході допиту, однак їх можливо і необхідно долати за допомогою вказаних тактичних прийомів.

Використані джерела:

1. Лузгин И.М. *Методологические проблемы расследования.* / И.М. Лузгин.- М.: Юридическая литература, 1973.- с. 216

2. Бахін В.П. Татика слідчої діяльності поняття сутність, зміст/ Науковий Вісник. Національної академії внутрішніх справ України.- 1998. -№2. -с.217-225. -Бібліографія: 224-225 с.

*Ноздрін Дмитро Олександрович,
ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ПРОТИДІЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ СИНТЕТИЧНИХ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

На сьогодні незаконні виробництво, обіг, збут та вживання синтетичних наркотиків утворюють проблему світового рівня, що загрожує особистості, а звідси – цілим народам і державам. Боротьба з цим соціальним злом потребує ефективних та скоординованих дій, оскільки разом з тероризмом, корупцією, воно гальмує розвиток особистості, прагнення до вдосконалення, розвитку і благополуччя. Вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу – від вивчення історії походження та розповсюдження синтетичних наркотичних засобів до впливу цих речовин на мозок, центральну нервову систему, дослідження їх руйнівного характеру на особистість людини. За цих обставин слід згадати, що спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН з всесвітньої проблеми наркотиків, яка відбулася 8-10 липня 1998 р., закликала держави та міжнародну спільноту до співробітництва і нарощуванню зусиль по боротьбі з попитом, виробництвом та незаконним обігом синтетичних наркотиків та зв'язаної з ними організованою злочинністю.

Актуальність цієї проблеми на теренах України сьогодні ні у кого не викликає сумнівів. Вона обумовлена цілим рядом факторів: соціальних, економічних, психологічних тощо. Протягом останніх 5 років відмічається стійка тенденція до збільшення кількості злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. В Україні у 2008 р. було зареєстровано 42707 злочинів у сфері незаконного наркообігу, у 2009 р. – 45655, у 2010 р. – 47717, у 2011 р. – 58106, у 2012 р. – 57435. Середньорічний приріст зареєстрованих злочинів складав приблизно 6,6%. Їх збільшення спостерігається в Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі й в усіх областях, зокрема: Рівненській – на 63,4%, Полтавській – 41,7%, Миколаївській – 41,4% [1, с. 18].

Частка злочинів у сфері незаконного наркообігу у структурі всієї злочинності в Україні становить в середньому 14,8 8%. Рівень наркозлочинності (на 10 тис. населення) у 2012 р. складав 25,0. Питома вага осіб, які скоїли злочини у сфері незаконного наркообігу досягла 14,4 % від загальної кількості осіб, які скоїли злочини. Найпоширенішими є злочини, пов'язані з незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 Кримінального кодексу України), частка злочинів цієї категорії в їх загальній кількості становила 62,0%. Разом тим слід зазначити, що зросла й кількість зазначених злочинів, вчинених з метою збуту, а також фактів незаконного збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК), їх частка у числі злочинів цієї категорії складала 25,1%. Збільшилася кількість злочинів, пов'язаних: з організацією або утриманням місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів та психотропних речовин.

Наркоманія – соціальна патологія. Сьогодні спеціалісти не відчувають вагання в оцінці наркологічної ситуації – розповсюдження наркоманії в нашій державі, яке прийняло епідемічний характер, охопило практично всю територію, особливо південну частину держави і, що визиває особливу тривогу, утворився кримінальний ринок наркотиків на рівні організованих злочинних угруповань.

Наркоманія порушує відтворення робочої сили. Переважна частина зареєстрованих наркоманів – молодь. За оцінками експертів реальна чисельність наркоманів може досягти 450 тис. осіб віком від 10 до 18. Від наркотиків зростає смертність серед підростаючого покоління. За даними Мінохорониздоров'я за останні 10 років доля наркоманів серед школярів зросла у 6–8 разів, а смертність серед цієї групи виросла в 40 разів. Враховуючи, що значна частина наркоманів не доживає до 30 років, можна стверджувати, що ця вікова група не дасть потомства.

Взагалі, злочинності, як «живому», соціальному явищу притаманне суттєве пристосовуваність до умов існування суспільства, перетворення її на професійну та організовану. Примітно, що за переконанням науковців, злочинність розвивається та закріплюється тоді і там, де має місце хаос у суспільному житті при відсутності політичної волі з нею боротися [2, с. 11]. Тільки за період 2008-2012 роки правоохоронними органами держави виявлено 521 організоване злочинне угруповання, що діяли у сфері незаконного обігу наркотиків, до складу яких входило 10217 осіб. Доводиться констатувати, що на тлі інтелектуалізації і професіоналізації злочинності дедалі більше поширюються кваліфіковані зазіхання, що забезпечують максимальний прибуток. Це стосується не тільки злочинів у сфері економіки, а й злочинів загальнокримінальної спрямованості та незаконного наркообігу [3, с. 24; 4, с. 29]. Посилилися зухвалість і агресивність злочинців, їх зневага до життя і здоров'я оточуючих.

В сучасній науковій літературі розглядаються основні терміни «протидія», «боротьба», «контроль», «попередження», «профілактика» та «запобігання» злочинності. Багато в чому погляди вітчизняних науковців на теоретичному рівні збігаються із позиціями зарубіжних вчених. На сьогодні в європейських країнах упроваджується комплексний (інтеграційний) підхід, який поєднує запобіжні й репресивні заходи, що позначаються терміном «протидія».

Опираючись на викладені факти, можна з усією впевненістю стверджувати, що протидія органів внутрішніх справ злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів є ключовим питанням і національної безпеки, і зберігання нації. На наш погляд, все це вимагає теоретичного осмислення і наукового вирішення ряду актуальних проблем практичної реалізації шляхів вдосконалення оперативно-розшукової діяльності.

Використані джерела:

1. *Аналіз стану правопорядку України МВС України. Головний штаб, 2012. – 34с.*
2. *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011-2015 роки: Розпорядження КМУ від 13 вересня 2010 р. - N 1808-р.*
3. *Закон України “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю” // Відомості Верховної Ради України. – 1993. - № 35.*
4. *Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР.*

*Підлісна Вікторія Миколаївна,
студентка 4-го курсу Кам'янець-Подільського відділення Київського
фінансово-економічного коледжу Національного університету
Державної податкової служби України*

ЗАХОДИ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ВПЛИВУ НА ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В ІСТОРІЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У ХХІ століття Україна вступила незалежною, суверенною державою з власною національною правовою системою, в якій провідне місце займає кримінально-виконавче законодавство.

В Основному законі України задекларовано, що порядок і умови реалізації кримінальних покарань та кримінально-виконавчої політики базується виключно на законодавчих актах України (Ст. 92) [1].

Треба зазначити, що багато науковців у різний час зробили помітний внесок у вчення про покарання та один із його різновидів – позбавлення волі. Зокрема, можна назвати роботи В. П. Аргамонова, В. М. Анісімкова, М. Г. Деткова, О. І. Зубкова, В. С. Єпанешнікова, М. П. Мелентєва, О. Ф. Філімонова, В. О. Уткіна.

У вітчизняній кримінально-правовій науці слід виділити роботи О. М. Джужі, В. П. Захарова, О. Г. Колб, А. Х. Степанюка, В. М. Трубнікова, І. С. Яковця та інших вчених правознавців.

Метою статті є ретроспективний аналіз норм пенітенціарного законодавства Російської імперії, виправно-трудового законодавства УРСР, чинного кримінально-виконавчого законодавства в контексті застосування засобів дисциплінарного впливу щодо осіб, які порушували (порушують) встановлений порядок відбування покарання в місцях позбавлення волі.

Як справедливо зазначає В.С. Єпанешніков: «Історія застосування засобів впливу на засуджених – це передусім історія виправно-трудового (кримінально-виконавчого) законодавства, а його розвиток визначався, водночас, з соціально-економічними умовами, станом та завданням процесу виконання покарання як складової боротьби зі злочинністю» [2, с. 12].

Нормативно-правовим актом, який регламентував процедуру виконання покарань у цих виховно-виправних закладах було «Загальне положення про засуджених до ув'язнення в гамівному та робочому домі».

За порушення умов відбування покарання ув'язнені у гамівному та робочому домі, згідно Статті 501 Положення, підлягали наступним заходам дисциплінарного впливу: покаранню різками до десяти ударів; заточенню до темної кімнати на одну добу; заточенню до темної кімнати на строк від двох до десяти діб; триманню на хлібі та воді від двох до трьох діб; позбавлення гарячої їжі на строк від однієї до трьох діб; оголошення догани.

Наступним кроком у сфері правової регламентації застосування заходів дисциплінарного впливу на засуджених до позбавлення волі став «Статут про тримання під вартою в тюрмі і при поліції» від 19 квітня 1842 р. [3, с.230].

У циркулярі Головного тюремного управління від 28 листопада 1888 р. зверталась увага начальників місць ув'язнення на таке: «У кожному тюремному закладі має бути заведена особлива книга, в яку заносяться всі стягнення, що накладаються на ув'язнених з поясненням того проступку, який вчинив засуджений»[4, с.301].

Більш жорстокі заходи дисциплінарного впливу застосовувались тюремною адміністрацією до ув'язнених, які відбували покарання в каторжних тюрмах, зокрема, до вказаної категорії осіб застосовувались: тілесні покарання, збільшення терміну

перебування у загоні осіб, які виправляються строком до 1 року; заточення до одиночної камери строком на 20 діб.

28 грудня 1915 р. Міністерством юстиції Російської імперії була затверджена Загальна тюремна інструкція, чинність якої поширювалась на місця ув'язнення цивільного відомства: каторжні тюрми; виправні арештантські відділення; губернські та повітові тюрми [5].

Фундаментальний науковий потенціал теорії дореволюційного пенітенціарного права суттєво вплинув на радянське виправно-трудове законодавство. Виправно-трудовий кодекс Української РСР, який набрав чинності у 1925 році, містив главу 9 «Заходи дисциплінарного впливу у виправно-трудових установах».

З метою активізації боротьби зі злісними порушниками режиму відбування покарання та їх ізоляції від інших засуджених у системі місць позбавлення волі почали формуватись штрафні ізолятори.

23 грудня 1970 р. Верховною Радою УРСР було прийнято Виправно-трудовий кодекс, який вступив в дію з 1 червня 1971 р.

Статтею 67 цього Кодексу легітимно визначалась система заходів стягнення, які застосовувались до осіб позбавлених волі.

Реформа системи кримінально-виконавчого законодавства України на початку ХХІ ст. обумовила необхідність модернізації заходів дисциплінарного впливу на осіб, позбавлених волі, що знайшло відображення у частині 1 статті 132 Кримінально-виконавчого кодексу.

У зазначеній нормі з'явився новий вид дисциплінарного стягнення – дисциплінарний штраф у сумі до двох мінімальних розмірів заробітної плати.

Дисциплінарний штраф накладається за постановою начальника установи тільки у разі вчинення засудженим злісного порушення порядку відбування покарання, визначеного статтею Кримінально-виконавчого кодексу України.

Отже, проаналізувавши еволюцію системи заходів дисциплінарного впливу на засуджених до позбавлення волі, необхідно зробити наступні висновки:

1. Першим нормативним актом, який передбачав комплекс заходів дисциплінарного характеру щодо ув'язнених, було «Загальне положення про засуджених до ув'язнення в гамівному та робочому домі».

2. З поступовим розвитком системи пенітенціарного законодавства Російської імперії модернізувалась процедура застосування дисциплінарних стягнень.

3. Радянська виправно-трудова система певною мірою акумулювала в собі елементи дисциплінарної практики, які застосовувались у тюремному законодавстві дореволюційної Росії.

4. Сучасна система заходів дисциплінарного впливу на осіб, позбавлених волі не є бездоганною та потребує подальшого законодавчого врегулювання, а це в свою чергу передбачає необхідність впровадження відповідних науково-практичних розвідок.

Використані джерела:

1. Конституція України: за станом на 1 січня 2012р. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Преса України, 2012. – 80с.
2. Епанешников В.С. Дисциплинарные меры воздействия на осуждённых к лишению свободы как институт исправительно-трудового права: Автореф. дис....на соиск. учен.степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. – «Уголовное право, криминология; исправительно-трудовое право» / В.С.Епанешников. – М.: Академия МВД РФ, 1993. – 24с.
3. Соцький Ю.Ф. Інструкція наглядачеві губернського тюремного замку 1831 р. – джерело кримінально-виконавчого права України / Ю.Ф. Соцький // Вісник Запорізького

юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. - №3. – С.228 – 233.

4. Сборник циркулярных распоряжений и инструкций по тюремной части, изданных Министерством внутренних дел с 1859 по 1879 годы. – С. Пб. : Издание Главного тюремного управления, 1880. – 673с.

5. Познышев С.В. Очерки тюремоведения / С.В. Познышев. – М.: Печатная А.М.Снегирева, 1916. – 296с.

Плечун Микола Андрійович,

студент 3-го курсу юридичного факультету

Запорізького національного університету,

Узунова Оксана Василівна,

доцент кафедри кримінального права та правосуддя

Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент

МІСЦЕ РЕЛІГІЙНИХ НОРМ ПРИ ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Залежно від взаємозв'язку церкви і держави чільне місце в системі державно-правового регулювання суспільних відносин належить церкві з її системою релігійних норм. На сучасному етапі розвитку суспільства релігія посідає досить важливе місце в житті людини. Релігійні норми регулюють досить широке коло суспільних відносин в тому числі і норми кримінального права. Роль релігійних норм у кримінальному праві полягає насамперед в їх впливі на правову природу формування та практику застосування покарань.

Важливим для розуміння релігійних норм є їх правильне визначення.

На думку Кириченко В.М. релігійні норми - це правила поведінки віруючих людей, які встановлені різними віросповіданнями і містяться в релігійних джерелах. Ця група соціальних норм зафіксована у священних книгах християн, іудеїв, мусульман, буддистів тощо (Біблії, Торі, Корані, Ведах). Норми релігії регулюють відносини віруючих у межах церкви або іншої релігійної організації та порядок відправлення ними релігійних культів. В свою чергу, Ведернікова Ю.А. стверджує, що релігійно-правова норма - акт-документ, що містить церковний канон або іншу релігійну норму, санкціоновану державою для надання їй загальнообов'язкового значення, та забезпечується нею.

Якщо аналізувати релігійні норми закріплені у Біблії, то можна знайти їх відображення у Кримінальному кодексі України (далі – КК України). Першу письмову згадку про злочин можна зустріти у Біблії. Так, у першій Книзі Мойсея встановлювалася заборона дій, які є небезпечними для людини, а саме: на вживання плодів з «дерева пізнання добра і зла», за порушення якої відповідно застосовувалося певне покарання - смерть (Буття, 2:17). Зміст гріха є схожим зі змістом тлумачення поняття «злочин» і містить формальну ознаку - протиправність, бо гріховні діяння є чітко визначеними і передбачені релігійною нормою. Наявність вини в біблійній нормі теж виступає як кваліфікуюча ознака злочинного діяння і поділяється на навмисну та необережну, що відповідно є підставою для застосування різних за ступенем тяжкості покарань.

Основоположні біблійні принципи також знайшли своє відображення у кримінальному законодавстві. Біблійному принципу «не вбий» відповідає зміст статті 115 КК України, яка також визначає вбивство як найтяжчий злочин і передбачає

покарання за його вчинення. Аналогічно можна провести паралель між принципом «не кради», якому відповідає стаття 185 «крадіжка»; принципу «не обманюй ближнього» відповідають положення статей 190 «шахрайство» й 192 «заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою»; принципу «не чини неправду в суді» відповідають статті 372 «притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності», 373 «примушування давати показання», 375 «постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови»; принципу «не свідчи неправдиво в суді» відповідають статті 383 «завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину» і 384 «завідомо неправдиве показання».

В КК України змістовна суть гуманності покарань виражена в тому, що покарання не може мати на меті завдання фізичних страждань засудженому або приниження його людської гідності (ч. 3 ст. 50). Основою ж змісту покарання є позбавлення засудженого певних благ - волі, майна та примушування його до деяких дій чи втрат. Призначення покарання повинно базуватися на всебічному вивченні усіх обставин вчинення злочинного діяння. Біблійний підхід до призначення покарання не враховує обставин справи, а бере до уваги внутрішній морально-духовний стан злочинця. У такому випадку сила цього принципу спрямована всередину людини і здійснює вплив на її душевний та духовний стан, спонукаючи до свідомого визнання гріха, тобто людина через усю свою систему відчуттів та переживань має дати дійсну оцінку своїм діям і визнати їх протиправність, адже через каяття і прощення, як стверджує М. Патеї-Братасюк, лежить шлях до народження нової людини [5, с. 314]. Тільки після цього можливе помилування, і як правило, людина не краде та не вбиває не через закон, а через свою внутрішню моральну конституцію [6, с. 153], яка і надає гарантії у виправленні подальшої поведінки злочинця.

Аналізуючи положення Біблії та кримінального законодавства можемо зробити висновок, що норми закріплені у Біблії мали велике значення при формуванні кримінальних кодексів. Не зважаючи на те, що Україна не належить до світських держав, релігійні норми впливають на формування її норм кримінального права. Так як релігійні норми передбачені у Біблії є основоположними, то закріплення їх у КК України робить ці норми загальнообов'язковими. Тому керуючись вищенаведеним можна зробити висновок, що релігійні норми є основоположними при формуванні змісту кримінального права.

Використані джерела:

1. Патеї-Братасюк М.Г. *Філософія права: навч. посіб.* / М.Г. Патеї-Братасюк. - Тернопіль, 2006. - 344 с.
2. Папаян Р.А. *Християнские корни современного права* / Р.А. Папаян. - М., 2002. - 416 с.

Попович Олександр Васильович,
здобувач Національної академії прокуратури України

ІНСТИТУТ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА РЕФОРМАМИ ПЕТРА І

Кінець XVII – початок XVIII століття характеризується постійним реформуванням всіх сфер суспільної діяльності, які не оминали і кримінальне судочинство. Таку ситуацію слід пояснювати намаганнями Петра І віднайти

оптимальну модель як кримінального судочинства, та його інститутів так і державного ладу в цілому.

Так, 21 лютого 1697 року Указом „Про відміну в судних справах очних ставок, про їх заміну розпитуванням та розшуком, про свідків, про їх відвід, про присягу, про покарання лжесвідків та про митні збори” [3, с. 278-279] в державі повністю скасовується змагальний процес та запроваджується тотальна розшукова модель процесу. Указом від 10 березня 1702 року „Про скасування в містах Губних старост і сищиків і про визначення до наказів Дворян по виборам, у великих містах по чотири, а в малих по два Дворянина, для засідання в приказних Хатах разом з Воєводами, та вирішення будь-яких справ за спільним вироком” [4, с. 189-190] встановлювалося не тільки колегіальне управління повітом, а й відбувалася заміна у судових справах губних старост на воєвод, яким повинні були допомагати виборні дворяни.

В подальшому, у 1711 році Російська Імперія повертається до поняття сищика, який проводив розшук тятей і розбійників самостійно чи посилав від себе, для розшуку даних осіб. Згідно Указу Сенату від 12 жовтня 1711 року „Про безперешкодний розшук, переслідування сищиками злодіїв, розбійників та їх спільників” [4, с. 745] досудове провадження покладалося вже виключно на сищиків. Тобто знову відбувається повернення до досудового сиску та керівництва ним сищиком.

Як бачимо, Петром I вівся пошук оптимальної моделі досудового провадження, наслідком якого стало прийняття 30 березня 1716 року „Військового статуту” з додатком під назвою „Коротке зображення Процесів чи Судових тяжб” [5, с. 382-411]. Згідно з „Коротким зображенням” в основі судового процесу стоїть суддя, який особисто провадить все слідство, при чому початок кримінального провадження мало виключно позовний характер [8, с. 709]. У зв’язку з прийняттям цього акту у кримінальному процесі взагалі зникло розмежування досудового розслідування та судового розгляду справи [2, с. 605]. Таким чином керівництво слідством по кримінальним справам знову починає здійснювати суддя, який за своєю посадою чинить розшук.

Проте в подальшому відбувалося повернення до процесуального керівництва воєводами, зокрема Сенатським Указом від 31 січня 1719 р., Майор Лихарев, який очолював гвардію, направлявся в Сибір, для проведення слідства над Сибірським Губернатором Гагарінім. На підставі „Інструкції або Наказу Воєводам” 1719 року [5, с. 624-632], обов’язок проводити дізнання (переслідування „гулящих людей”) було покладено на воєвод.

Водночас згідно із Інструкцією „Польовим та гарнізонним команд офіцерам, відправлених для пошуку драгунів, солдат, матросів та рекрутів, які втекли, а також для викоренення злодіїв, розбійників та їх пристаноутримувачей” від 24 грудня 1719 року [5, с. 773-775] організація розшуку та затримання злочинців покладалася на командирів полків.

Остаточо затвердив розшукову форму процесу Указ від 5 листопада 1723 року „Про форми суду” [7, с. 147-150], який був підписаний імператором з метою пришвидшення процесу та збільшення активної діяльності суду. Ф.М. Дмитрієв вказує, що розшук став чимось середнім між судом та допетровським розшуковим процесом, а з вступом в силу Указу „Про форми суду” взагалі заборонялося розмежовувати суд та розшук [1, с. 538, 540].

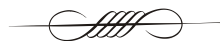
Варто додати, що 12 січня 1722 року Петро I своїм Указом створює органи прокуратури Російської імперії [6, с. 479-480]. М.О. Чельцов-Бебутов характеризує початкову модель органів прокуратури вказує, що знаходячись при окремих установах та здійснюючи нагляд за законністю їх діяльності, прокурори не мали своєї сфери діяльності. Поза компетенцією прокурорів було кримінальне переслідування як особливий акт урядової влади. Прокурори спостерігали за провадженням кримінальних справ таким же чином, як і за усіма іншими справами, які вели інші установи [8, с. 700-

701]. Саме тому говорити про активну участь прокурора у досудовому провадженні тим більш про процесуальне керівництво навряд чи можливо, адже розслідування обставин справи повністю знаходилося під прерогативою суду.

Крім того М.О. Чельцов-Бебутов, аналізуючи діяльність органів прокуратури, та співвідносячи її з діяльністю фіскалів, охарактеризував її як часткове керівництво прокурорами за „обвинувальною” діяльністю фіскалів [8, с. 683]. Проте, не погоджуючись з даним вченням та аналізуючи повноваження прокурора в той час, звернемо увагу, що Петро I вживає саме поняття „дивитися” за виконанням фіскалами своїх повноважень [6, с. 544-545]. А тому в жодному разі не можна стверджувати про існування процесуального керівництва в той час прокурором, адже це є саме наглядовою діяльністю.

Використані джерела:

1. Дмитриев Ф. М. История судебных инстанций и гражданского апелляционного судопроизводства от судебника до учреждения о губерниях / Дмитриев Ф. М. – М. : Типография А.И. Мамонтова и К, 1899. – 588 с.
2. Памятники русского права: Законодательные акты Петра I, первая четверть XVIII в.. Вып. 8 / Авторы Сост.: Дурманов Н.Д., Иванов С.С., Софроненко К.А., Чистяков О.И., Под ред.: Софроненко К.А. – М. : Госюриздат, 1961. – 667 с.
3. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том III. 1689 – 1699 гг. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 694 с.
4. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том IV. 1700 – 1712 гг. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 890 с.
5. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том V. 1713 – 1719 гг. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 782 с.
6. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том VI. 1720 – 1722 гг. Издательство: Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. СПб. 1830. – 817 с.
7. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. Том VII. 1723 – 1727 гг. – СПб. : Тип. II Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. – 933 с.
8. Чельцов-Бебутов М. А. Курс криминально-процессуального права. Очерки по истории суда и уголовного процесса в рабовладельческих, феодальных и буржуазных государствах / Чельцов-Бебутов М. А. – СПб : Ровена; Альфа, 1995. – 846 с.

Редько Вікторія Петрівна,
студентка відділення магістратури юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права

ПОКАЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У процесуальній літературі можна зустріти дуже різні, а часто й суперечливі, підходи стосовно розуміння поняття джерел доказів в цілому, а також і показань як джерел доказів – зокрема. У літературі цілком обґрунтовано стверджується, що будь-яке процесуальне джерело доказів є насамперед певною процесуальною формою за

допомогою якої відомості про факти залучаються до сфери кримінального судочинства. З цього приводу цікавою є позиція Ф.Н. Фаткулліна, який вважає, що під джерелами доказів потрібно розуміти, як процесуальну форму, завдяки якій фактичні дані, що виступають як докази, залучаються до сфери процесуального доказування, так і носіїв цієї фактичної інформації [3, с. 129].

КПК України 1960 р. передбачав такі процесуальні джерела доказів: показання свідка, показання потерпілого, показання підозрюваного, показання обвинуваченого, висновок експерта, речові докази, протоколи слідчих і судових дій, протоколи з відповідними додатками, складені уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та інші документи. В КПК України 2012 р. закріплено такий перелік джерел доказів: показання, речові докази, документи, висновок експерта. Таким чином, законодавець замість чотирьох окремих процесуальних джерел - показання свідка, показання потерпілого, показання підозрюваного, показання обвинуваченого – передбачив єдине джерело доказів – показання. Ст. 95 КПК України 2012 р. визначає, що показання - це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження. Відповідно до цієї правової норми, правовий режим показань мають також і показання експерта, чого в КПК 1960 р. не було. Спробуємо проаналізувати, наскільки досконалі є новітні законодавчі визначення.

У ст. 97 КПК України 2012 р. передбачено, що показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи. Є. А. Доля відзначає, що показання свідка – це усне повідомлення осіб, які не притягуються як обвинувачені чи підозрювані у даній справі, про факти та обставини, що мають значення для кримінальної справи, і сприймалися ними особисто чи з слів інших осіб та одержані під час допиту в установленому законом порядку [1, с. 56]. Доволі спірним є питання про доказове значення показань з чужих слів. Наприклад, Ф.Н. Фаткуллін вважає, що показання свідка, котрий повідомляє про подію з слів інших осіб, мають невелике доказове значення [3, с. 133]. Такі показання можуть бути використані для встановлення першоджерела доказів. Зовсім інша ситуація складається, якщо показання з чужих слів можуть бути покладені в основу прийняття конкретного процесуального рішення у справі. Відомості, що їх повідомляє свідок, про особистість підозрюваного, обвинуваченого, їх поведінку в побуті, стосунки з потерпілим нерідко здатні відіграти певну роль при розслідуванні злочину або визначенні міри покарання підсудному.

С. М. Стахівський вважає, що до предмета показань свідка необхідно віднести відомості про особистість інших свідків, їх стосунки з обвинуваченим, потерпілим, або, наприклад, стосунки експерта чи перекладача з обвинуваченим. Ці відомості набувають особливого значення при вирішенні питання про відвід перекладача чи експерта, допомагають з'ясувати причину суперечностей в показаннях окремих осіб, їх можливу зацікавленість у вирішенні справи. Зміст свідоцьких показань можуть складати відомості довідкового характеру, які є необхідними для з'ясування істотних фактів, їх перевірки та оцінки. Наприклад, про існуючу в конкретній фірмі, установі чи на підприємстві систему обліку або звітності [1].

Варто зауважити, що в ст. 97 КПК України 2012 р. передбачено цілий ряд обмежень стосовно використання показань з чужих слів. Наприклад, суд зобов'язаний враховувати: 1) значення пояснень і показань, у випадку їх правдивості, для з'ясування певної обставини і їх важливість для розуміння інших відомостей; 2) інші докази щодо зазначених вище питань, які подавалися або можуть бути подані; 3) обставини надання первинних пояснень, які викликають довіру щодо їх достовірності; 4) переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень; 5) складність спростування пояснень, показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані; 6)

співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка надала ці показання; 7) можливість допиту особи, яка надала первинні пояснення, або причини неможливості такого допиту.

Наведене вище є підставою для висновку, що законодавча регламентація показань як джерел доказів потребує подальшого вдосконалення та більшої конкретизації, з особливою це стосується показань з чужих слів. Підставою для цього є потреба створення надійних гарантій прийняття законних та обґрунтованих рішень в кримінальному судочинстві.

Використані джерела:

1. Доля Е.А. *Использование в доказывании результатов оперативно-розыскной деятельности* / Е. А. Доля. – М. : Спарк 1996. – 111 с.
2. Стахівський С.М. *Теорія і практика кримінально-процесуального доказування* / С. М. Стахівський. – К. : Нац. академія внутр. справ України, 2005. – 272 с.
3. Фаткуллин Ф.Н. *Общие проблемы процессуального доказывания* / Ф.Н. Фаткуллин. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1976. – 207 с.

Рубцова Лариса Федоровна,
студентка 1-го курса магистратуры юридического факультета
Саратовского государственного университета им. Н. Г. Чернышевского

ПРОБЛЕМЫ ПРИНУДИТЕЛЬНОГО ТРУДА КАК УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ ПО РОССИЙСКОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ

Действующий сегодня УК РФ (по состоянию на 18 октября 2012 года) содержит несколько видов уголовного наказания, предполагающих наличие в себе как минимум, определенной части элемента принудительного труда. В частности: ст. 49 УК РФ «Обязательные работы», ст. 50 УК РФ «Исправительные работы», ст. 53.1 УК РФ «Принудительные работы» - отличаются подобными характеристиками.

Под обязательными работами российский законодатель в УК РФ понимает выполнение осужденным в свободное от основной работы или учебы время бесплатных общественно полезных работ. Исправительные работы, в соответствии с нормами УК РФ, назначаются осужденному, имеющему основное место работы, а равно не имеющему его. Осужденный, имеющий основное место работы, отбывает исправительные работы по основному месту работы. Осужденный, не имеющий основного места работы, отбывает исправительные работы в местах, определяемых органами местного самоуправления по согласованию с уголовно-исполнительными инспекциями, но в районе места жительства осужденного. Из заработной платы осужденного к исправительным работам производятся удержания в доход государства в размере, установленном приговором суда, в пределах от пяти до двадцати процентов. Принудительные работы, согласно УК РФ, заключаются в привлечении осужденного к труду в местах, определяемых учреждениями и органами уголовно-исполнительной системы. Принудительные работы назначаются на срок от двух месяцев до пяти лет. Из заработной платы осужденного к принудительным работам производятся удержания в доход государства, перечисляемые на счет соответствующего территориального органа уголовно-исполнительной системы, в размере, установленном приговором суда, и в пределах от пяти до двадцати процентов.

За пределами границ настоящего исследования остаются вопросы допустимости замены обязательных работ, исправительных работ, принудительных работ иными видами наказаний в связи со злостным уклонением (применительно к обязательным работам и исправительным работам) и уклонением (применительно к принудительным работам) от отбывания указанного вида работ. Действующее сегодня российское национальное уголовное право – допускает подобную замену. Однако, процесс сопоставления процедуры такой замены с принципом определенности уголовного наказания, по причине своей сложности и большого объема, требует особого, отдельного углубленного самостоятельного исследования. Здесь следует в полной мере согласиться с мнением М.А.Кауфмана, считающего, что праву в целом, и уголовному праву в частности присуще и такое качество, как неопределенность [1, с. 58].

Сегодня актуальным предполагается максимально полное включение в структуру действующего УК РФ норм, соответствующих, в частности, Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод. В связи с этим, возможно поддержать точку зрения С.В.Шошина, предлагающего особое внимание обратить на содержание статьи 4 указанной Конвенции, ратифицированной Российской Федерацией [2, с. 515]. В части 1 статьи 4 этой Конвенции констатируется, что никто не должен содержаться в рабстве или подневольном состоянии [3, с. 3].

Содержание статьи 8 Международного пакта о гражданских и политических правах от 19 декабря 1966 года, ратифицированного Президиумом Верховного Совета СССР 18 сентября 1973 года, свидетельствует о том, что «никто не должен принуждаться к принудительному или обязательному труду». В соответствии с ч. 3 статьи 1 Федерального закона «О международных договорах Российской Федерации» от 15 июля 1995 г. № 101-ФЗ (в редакции от 01 декабря 2007 г.), действие указанного выше международного договора распространяется на Российскую Федерацию, как на государство – продолжателя СССР.

В процитированной норме статьи 8 Международного пакта о гражданских и политических правах от 19 декабря 1966 года термином «принудительный или обязательный труд» не охватывается такая «работа или служба, которую, как правило, должно выполнять лицо, находящееся в заключении на основании законного распоряжения суда, или лицо, условно освобожденное от такого заключения».

Конвенция №29 Международной организации труда (МОТ) о принудительном или обязательном труде от 28 июня 1930 года (№13) под значением термина «принудительный или обязательный труд» понимает следующее: «всякую работу или службу, требуемую от какого-либо лица под угрозой какого-либо наказания, для которой это лицо не предложило добровольно своих услуг».

Эта конвенция была ратифицирована Президиумом Верховного Совета СССР 4 июня 1956 года. Следовательно, пункт 2 статьи 2 данной Конвенции не включает в понятие «принудительный или обязательный труд» всякую работу или службу, требуемую от какого-либо лица вследствие приговора, вынесенного решением судебного органа [4, с. 111]. Здесь необходимо сделать примечание, что указанное мнение З.А.Николаевой касается лишь лиц, осужденных на территории РФ к реальному лишению свободы приговором суда.

Сложно считать в полной мере соответствующей требованиям Конвенции №29 Международной организации труда (МОТ) о принудительном или обязательном труде современную российскую практику применения национального уголовного законодательства, связанную с принудительным трудом. Сейчас в случае злостного уклонения от исполнения обязательных работ, исправительных работ, такие виды уголовного наказания в РФ могут быть заменены судом реальным лишением свободы. В случае уклонения от исполнения принудительных работ, такой вид уголовного наказания в современной РФ судом может быть заменен реальным лишением свободы.

Для выработки целесообразного варианта развития российской национальной политики в сфере уголовного права, уголовного наказания, в современных условиях актуальным является проведение тщательной научной исследовательской деятельности указанной проблематики.

Использованные источники:

1. Кауфман М.А. Нормативная неопределенность в уголовном законодательстве // Журнал российского права. №10 (154).- М.: «Норма», 2009.- 146 с.
2. Шошин С.В. Отдельные аспекты совершенствования соотношения политики и уголовного права в условиях современной Российской Федерации // Уголовное право: истоки, реалии, переход к устойчивому развитию. Материалы VI российского конгресса уголовного права (26-27 мая 2011 г.). Отв. ред. В.С.Комиссаров. – М.: «Проспект», 2011.- 888 с.
3. Б.а. Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. (Рим, 4 ноября 1950 г.). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales. Official version. (Русская версия).- Страсбург: Совет Европы, 1993.- 69 с.
4. Николаева З.А. Правовое регулирование труда осужденных к лишению свободы (международно-правовой аспект) // Правоведение. 1992. №4. – С.Пб: Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1992. – 125 с.

Савчук Татьяна Анатольевна,
старший преподаватель кафедры административного права
Академии управления при Президенте Республики Беларусь

ДОМАШНИЙ АРЕСТ В УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И УКРАИНЫ

Новеллой Уголовно-процессуального кодекса Украины 2012 г. (далее – УПК Украины) является введение в систему мер пресечения домашнего ареста, который известен белорусскому законодателю с момента принятия Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь 1999 г. (далее – УПК Республики Беларусь).

УПК Украины (ч. 1 ст. 181) определяет сущность домашнего ареста через установление запрета подозреваемому, обвиняемому оставлять жилье круглосуточно или в определенный период суток. УПК Республики Беларусь (ч. 1 ст. 125) предусматривает, что эта мера пресечения состоит в изоляции подозреваемого, обвиняемого от общества без содержания его под стражей, но с применением ряда правоограничений. В числе последних закон называет запреты выхода из жилища полностью или в определенное время, телефонных переговоров, отправления корреспонденции и использования средств связи, общения с определенными лицами, применение электронных средств контроля, возложение обязанностей отвечать на телефонные звонки контролирующего должностного лица, звонить по телефону или лично являться в определенное время к такому лицу, а также установление наблюдения за подозреваемым или обвиняемым или его жилищем, охрану его жилища (п. 1 – 6 ч. 2 ст. 125 УПК Республики Беларусь). Таким образом, ч. 1 ст. 181 УПК Украины сводит домашний арест лишь к запрету выхода в отличие от белорусского закона. Между тем в ч. 5 ст. 194 УПК Украины содержится перечень обязанностей, которые могут быть возложены на подозреваемого или обвиняемого судом при применении любой меры

пресечения, не связанной с содержанием под стражей, в том числе и домашнего ареста. Среди них есть и тождественные белорусскому законодательству: обязанность прибывать к определенному лицу с установленной периодичностью, воздерживаться от общения с определенными лицами, носить электронное средство контроля.

Следует отметить новизну и прогрессивность такой обязанности, которая может быть возложена на подозреваемого (обвиняемого), как уведомление следователя, прокурора или суда об изменении места жительства и (или) места работы (п. 3 ч. 5 ст. 194 УПК Украины). В юридической литературе высказываются мнения о том, что лицо, находящееся под домашним арестом, не вправе работать или учиться [1, с. 16], изменять место жительства [2, с. 114] или место работы [3, с. 155]. Не разделяя цитируемые суждения, полагаем, что, во-первых, установление подобных запретов нарушает конституционные права граждан на свободу передвижения и выбора места жительства в пределах республики, свободу распоряжаться своими способностями к труду, выбирать профессию, род занятий и работу. Во-вторых, поскольку уголовно-процессуальное законодательство допускает наложение запрета выхода из жилища в определенное время, значит, данная мера пресечения может и, как показывает практика, зачастую применяется в отношении работающих обвиняемых. В США, например, на домашне арестованных часто возлагается обязанность трудоустроиться [4, с. 40], также поступил и украинский законодатель, предусмотрев возложение обязанности на подозреваемого (обвиняемого) приложить усилия к поиску работы или учебы (п. 7 ч. 5 ст. 194 УПК Украины). Думается, что названные обязанности не противоречат сущности домашнего ареста и могут быть успешно заимствованы белорусским законодателем. Из 246 опрошенных нами следователей, прокуроров и судей 74 % указали на возможность применения домашнего ареста в отношении лиц, которые работают или учатся.

Заслуживает внимания п.5 ч. 5 ст. 194 УПК Украины, предусматривающий возложение обязанности на подозреваемого или обвиняемого не посещать места, определенные следственным судьей или судом. Думается, что в качестве таких мест могут выступать жилища участников уголовного процесса в рамках одного и того же уголовного дела; места проведения массовых (в т.ч. спортивных и культурно-зрелищных) и культурно-досуговых мероприятий (например, дискотеки, ночные клубы, торгово-развлекательные центры); культурно-просветительные учреждения; объекты общественного питания (кафе, рестораны), где осуществляется продажа и распитие спиртных напитков. Исходя из того, что основной составляющей домашнего ареста является запрет выхода из жилища, дополнительное установление запрета на посещение определенных мест, по нашему мнению, будет обеспечивать изоляцию лица, к которому применена эта мера пресечения. В контексте определения термин «изоляция» означает «чувство психологической отделенности, отчужденности от других людей» [5, с.147]. Изолировать – значит лишить соприкосновения, связи с кем-либо или чем-либо [6, с. 293]. Представляется, что домашний арест, представляя собой «мягкую» форму изоляции, наиболее предпочтителен, как для подозреваемого (обвиняемого), поскольку он не попадает в криминальную среду, не страдает его физическое и психическое здоровье, не теряется связь с окружающей средой, так и для государства, так как при домашнем аресте подозреваемого или обвиняемого содержит его семья или он сам. Выбор формы изоляции, т.е. установление определенных запретов и (или) обязанностей, зависит от усмотрения должностного лица, применяющего эту меру пресечения, исходя из личности подозреваемого, обвиняемого, характера совершенного преступления, его поведения до, во время и после совершения преступления, а также других обстоятельств, связанных с уголовным делом.

Вышеизложенное позволяет говорить о том, что развитие уголовно-процессуального законодательства Украины и Республики Беларусь идет по пути поиска оптимальных возможностей по расширению прав и законных интересов

поздовреваемых и обвиняемых, использованию мер пресечения, способных заменить такую распространенную меру пресечения, как заключение под стражу.

Использованные источники:

1. Багаутдинов Ф. Новая мера пресечения в УПК РФ – домашний арест / Ф. Багаутдинов // *Законность*. – 2002. – № 10. – С. 14–16.
2. Овчинников, Ю.Г. Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе. Науч.-метод. пособие / Ю.Г. Овчинников. – М.: Издательство «Юрлитинформ», 2006. – 192 с.
3. Русман, Г.С. Судебный контроль за применением мер пресечения в виде заключения под стражу, домашнего ареста: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Г.С. Русман. – Челябинск: РГБ, 2007. [Электронный ресурс]. – 220 с.
4. Дворянсков И.В. Применение альтернативных видов наказания в Западной Европе, США и России (сравнительно-правовое исследование) / И.В. Дворянсков, В.В. Сергеева, Д.Е. Баталин. – М.: РОО «Центр содействия реформе уголовного правосудия», Penal Reform International, 2004. – 90 с.
5. Немов Р.С. Психологический словарь / Р.С. Немов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2007. – 559 с.
6. Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов / РАН. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. Отв. ред. Н.Ю. Шведова. – М., 2008: Издательский центр «Азбуковник». – 1175 с.

Скулиш Віталій Євгенович,
професор спеціальної кафедри Національної академії Служби безпеки України,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВПЛИВ КОРУПЦІЇ НА ПОШИРЕННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

У порівнянні з 90-ми роками минулого століття, які запам'яталися пересічним громадянам масовою активізацією діяльності злочинних угруповань насильницького спрямування, рекетом, вбивствами на замовлення, поширенням шахрайства з фінансовими ресурсами, контрабанди, нелегальної міграції й торгівлі людьми, організована злочинність в Україні якісно змінилася. Ці зміни обумовлені утвердженням все більш організованих форм злочинної діяльності, її зосередженням переважно у сфері економіки, легалізацією окремих проявів злочинного промислу та активним використанням, завдяки корумпованим зв'язкам, можливостей офіційних владних структур.

Втім, основною метою організованої злочинності було і залишається отримання надприбутків, а усі інші прояви цього явища похідні, спрямовані на захист власних інтересів злочинців, забезпечення особистої безпеки, недоторканості та примноження капіталу.

Основними причинами існування та поширення організованої злочинності в Україні є економічна і політична нестабільність суспільства, високий рівень правового нігілізму, що охопив значні верстви населення, та надзвичайне поширення корупції.

Так, за даними індексу сприйняття корупції, який складається впливовою міжнародною організацією Transparency International, Україна у загальносвітовому

рейтингу опустилася на 152 місце, поділяючи його із Таджикистаном. Серед країн Європи за показниками поширення корупції та хабарництва Україна посідає 24, передостаннє місце, а в рейтингу економічних свобод перебуває на останньому місці у Європі та 164 місці в світі зі 179 країн, у яких проводилися дослідження. Корумповані відносини в Україні все більше витісняють правові і етичні взаємовідносини між людьми, з аномалії перетворюючись на норму поведінки. Цей негативний чинник серйозно поглиблює кризу довіри до держави, її владних структур, судової системи, зводить нанівець їх авторитет, сприяючи значному послабленню принципу верховенства закону і загрожуючи національній безпеці України.

Суспільна небезпечність корупції у контексті організованої злочинності полягає у тому, що вона є умовою існування останньої, складовим чинником її стратегії і тактики, захисним механізмом. Корумповані чиновники сприяють не тільки безпеці організованої злочинної діяльності, а й створюють режим найбільшого сприяння для протиправних комерційних операцій та усувають перешкоди, коли доводиться мати справу з державними установами. Все це дозволяє організованій злочинності не афішувати свою діяльність та уникати зайвої уваги і реакції як з боку офіційних державних органів, так і засобів масової інформації та громадськості.

Видатки на підтримання корумпованих зв'язків розглядаються лідерами організованої злочинності як необхідний і надзвичайно прибутковий вклад капіталу. Завдяки йому тандем, що формувався з представників організованої злочинності і корумпованих чиновників, майже легально намагається контролювати чимало аспектів державного життя і навіть впливати на нього, причому досить законними зовні методами, лобіюючи через офіційні виконавчі структури свої особисті інтереси, видаючи їх за державні чи національні.

Про органічний зв'язок корупції та організованої злочинності свідчить також той факт, що найвпливовіші міжнародні організації, формулюючи рекомендації підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, особливу увагу приділяють протидії корупції. Наприклад, у Рамковій Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності від 21 липня 1997 року безпосередньо при визначенні цього поняття вказується на те, що корупція є одним із трьох основних засобів (два інші – насильство і залякування), які дають можливість лідерам організованої злочинності отримувати прибуток, контролювати території, зовнішні та внутрішні ринки, продовжувати свою злочинну діяльність і проникати в легальну економіку [1, с. 70].

Констатуючи тісний зв'язок корупції та організованої злочинності їх не слід розглядати як одне ціле або як обов'язковий структурний елемент один одного. Корупція, як і організована злочинність, можуть розглядатися і як самостійні соціальні явища. Так, організоване злочинне угруповання чи організація цілком можуть існувати і без корумпованих зв'язків, але їх відсутність суттєво ускладнює функціонування таких злочинних формувань і навіть унеможлиблює вчинення окремих видів злочинів. Це свідчить про взаємний вплив і взаємозалежність корупції й організованої злочинності, їх переплетіння, про те, що вони живлять один одного та сприяють взаєморозвитку [2, с. 70-74].

Але наявність корумпованих зв'язків для організованих злочинних формувань і зв'язок корумпованого чиновника з такими формуваннями – це оптимальна, з точки зору досягнення злочинного результату і безпеки функціонування, формула існування двох явищ, що розглядаються. Організована злочинність зацікавлена у відповідних корумпованих зв'язках у владних структурах для відстоювання своїх інтересів, забезпечення сприятливих умов для протиправної діяльності й уникнення відповідальності за вчинені злочини, а корупція, у свою чергу, зацікавлена у можливостях організованих злочинних угруповань (фінансових, організаційних та ін.).

Результати проведених кримінологічних досліджень дозволяють дійти висновку, що поширення корупції неодмінно призводить до зростання організованої злочинності,

а якісний і кількісний розвиток останньої неодмінно тягне за собою збільшення кількості корупційних правопорушень і підвищення небезпечності їх характеру. Можна стверджувати, що у своєму розвитку корупція й організована злочинність ідуть на зустріч одне одному і неодмінно зустрічаються на певному етапі свого розвитку, а зустрівшись, інтегрують свої зусилля, суттєво збільшуючи існуючий злочинний потенціал. Цей рух є вигідним для обох сторін і далеко не завжди ініціатива в ньому належить організованим злочинним угрупованням [3, с. 7-14].

Як свідчать результати правозастосовної практики, окремі представники органів державної влади, місцевого самоврядування та правоохоронних органів самі шукають контактів з кримінальними елементами, щоб дорожче продати свої послуги [4, с. 188-190]. У свою чергу, проникнення представників організованої злочинності до органів влади і місцевого самоврядування сприяє формуванню олігархічних кланів, що є потужним імпульсом для тотального корумпування владних структур.

Підсумовуючи викладене відзначимо, що питання про вплив корупції на поширення організованої злочинності є важливим не лише з теоретичної точки зору, а має і прикладний характер. З'ясування цього аспекту впливає на розуміння сутності як корупції, так і організованої злочинності, а отже і на визначення стратегії і тактики протидії їм, розроблення й реалізацію правоохоронними органами системи заходів для виявлення і документування конкретних проявів корупції та протиправної діяльності членів організованих злочинних угруповань.

Використані джерела:

1. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію // Упоряд.: М. І. Камлик, Є. В. Невмержицький, Л. М. Доля та ін. – К.: Школяр, 1999. – 440 с.
2. Зубов Ю. Щодо зв'язку між організованою злочинністю та корупцією / Ю. Зубов // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – № 12. – С. 70-74.
3. Мельник М. І. Корупція й організована злочинність: проблема співвідношення / М. І. Мельник // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2001. – № 3. – С. 7-14.
4. Кальман О. Взаємозв'язок організованої злочинності та корупції у сфері економіки / О. Кальман // Вісник Академії правових наук. – Х., 1997. – № 4. – С. 188-190.

Смовж Тетяна Сергіївна,
студентка 4-го курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є БАНКІВСЬКА КАРТКА

На сучасному етапі розвитку банківської системи великого розповсюдження набуло користування платіжними картками. Відповідно до п. 1.27 ч.1 ст. 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» (далі – Закон) платіжна картка визначається як спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій,

передбачених відповідним договором. Даний платіжний засіб є власністю емітента і надається ним клієнту у користування відповідно до умов договору (п. 15.2 ст. 15 Закону), тобто держатель картки має право лише на ініціювання здійснення певних операцій.

Але при всіх перевагах використання пластикових карток, існує декілька значних недоліків, пов'язаних із втратою картки в результаті незаконного заволодіння та\або використання даного платіжного засобу чи його реквізитів. Так, зокрема, існує проблема із визначенням потерпілого від даного злочину, та проблема щодо кваліфікації дій винної особи. Розглянемо кожну з даних проблем.

Для того, щоб визначити потерпілого від даного злочину, потрібно проаналізувати дві можливі ситуації: 1) особа відразу дізналась про втрату картки і повідомила про це відповідну банківську установу; 2) особа не знала про незаконні дії з відповідним платіжним засобом або з якихось причин не змогла повідомити про втрату відповідного платіжного засобу. В п. 6.4 «Положення про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням» (далі – Положення) зазначено, що користувач зобов'язаний негайно повідомити емітента про втрату спеціального платіжного засобу в порядку та формі, установлених договором. Емітент, в свою чергу, після надходження повідомлення та\або заяви про втрату картки зобов'язаний негайно зупинити здійснення операцій з використанням цього спеціального платіжного засобу. І зокрема, в п. 6.9 Постанови зазначено, що банк несе відповідальність за платіжні операції, які здійснено з використанням цього платіжного засобу після подання відповідної заяви. Емітент також зобов'язаний відшкодувати клієнту суму такої операції, та, за необхідності, відновити залишок коштів на рахунку до того стану, у якому він був перед виконанням відповідної операції. Тобто, можна зробити висновок, що в даному випадку потерпілим буде безпосередньо банк-емітент, оскільки він несе відповідну матеріальну шкоду, завдану такими незаконними діями.

Друга ситуація характеризується тим, що особа не знає про втрату картки, або, з якихось причин, вчасно не повідомляє про втрату картки. Одна з ситуацій виникає тоді, коли, наприклад, використовують тільки реквізити картки, а сама картка при цьому знаходиться у держателя. В такому випадку клієнт не може вчасно повідомити банк, про незаконні операції з картою. В п. 14.6 ст. 14 Закону зазначено з цього приводу, що емітент не несе відповідальності за переказ коштів, ініційований до отримання відповідного повідомлення за допомогою цього спеціального платіжного засобу, якщо інше не передбачено договором. Особа, звісно, може в судовому порядку оскаржити рішення банку про відмову у поверненні відповідних незаконно використаних коштів, але процес доказування в такий ситуації дуже складний, і, зазвичай, закінчується винесенням рішення не на користь потерпілого. Отже, в такий ситуації потерпілим буде вже не банк, а особа, держатель платіжного засобу.

Щодо проблеми кваліфікації дій винної особи, то в даній ситуації також може бути декілька варіантів. На мою думку, все буде залежати від того, яким чином особа використовувала матеріальні ресурси, які належать користувачу пластикової картки. Так, цікавим є вирішення даної проблеми Постановою Пленуму Верховного Суду Російської Федерації «Про судову практику у справах про шахрайство, привласнення і розтрату». Зокрема в п. 13 даної Постанови зазначено, що якщо особа викрадає чужі грошові кошти шляхом використання попередньо отриманої незаконним шляхом банківської картки через банкомат, тобто без участі уповноваженої особи відповідної банківської установи, то її дії слід кваліфікувати за відповідною частиною Кримінального Кодексу статті, яка передбачає покарання за крадіжку. Якщо ж викрадення грошових коштів, які знаходяться на рахунках в банку, відбувається шляхом обману чи зловживанням довірою відповідної уповноваженої особи банківської, торгової або сервісної установи (наприклад у випадках, коли, використовуючи банківську картку для оплати товарів в торговому центрі, особа

ставити підпис на чекові на покупку замість законного володільця картки), то дії такої особи слід кваліфікувати як шахрайство.

Я вважаю таку позицію цілком обґрунтованою, оскільки, відповідно до ст. 190 Кримінального Кодексу України (далі – КК України), шахрайством є незаконне заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою. В даному випадку, обман буде мати місце, якщо винна особа видаватиме себе перед працівниками відповідних установ за іншу особу, а саме держателя картки, з метою розрахунку за певні послуги, товари тощо. Якщо ж ініціювання здійснення такої операції, як видача готівки, буде здійснюватися через банкомат, то тут фактично матиме місце таємне викрадення чужого майна, злочин, передбачений відповідною частиною ст. 185 КК України.

Отже, проаналізувавши відповідні ситуації із визначенням особи потерпілого від даного злочину, а також положення відповідної постанови, приходжу до висновку, що дані орієнтири є беззастережними, і кваліфікація дій винної особи буде залежати лише від способу використання отриманої незаконним шляхом банківської картки.

Використані джерела:

1. *Кримінальний Кодекс України від 1.09.2001// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст.131.*
2. *Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5.04.2001// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 29, ст.137.*
3. *Постанова Правління Національного банку України «Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів» від 30.04.2010 N 223// Офіційний вісник України від 19.07.2010 — 2010 р., № 52, стор. 30, стаття 1747, код акту 51921/2010.*
4. *Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации «О судебной практике по делам о мошенничестве, присвоении и растрате» № 51 от 27.12.2007 [Електронний ресурс www.suprcourt.ru]*

Тимошенко Людмила Володимирівна,
студентка 4-го курсу юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Невтішна статистика говорить нам про загрозливо високий рівень домашнього насилля. 30-40% викликів, що надходять до міліції, стосуються домашнього насилля. Більше 50% населення України потерпали від насилля в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% зазнавали насилля у дитячому віці [4]. Жінки потерпають більше від домашнього насилля, ніж від пограбувань, зґвалтування незнайомими та в автомобільних катастрофах, разом узятих. Жертвами стають жінки та діти, як найнезахищеніші верстви населення. До того ж, насилля, що вчиняється над жінками, носить не тільки фізичний (побої, мордування), але і сексуальний характер (зґвалтування). Згідно із результатами опитування громадської думки 2009 р., 1% українців стикалися із сексуальним насильством [4]. В. Вегнер ще у 1951 році наголошував на загрозливій тенденції до зросту частки зґвалтувань жінок їх чоловіками в загальній кількості злочинів цього виду [1, с.40]. Від 15% до 71% жінок повідомили про перенесене фізичне і сексуальне насильство з боку чоловіка чи партнера. Проте, не

зважаючи на масовість та гострий характер цієї проблеми, не було і досі розроблено ефективних засобів для боротьби з даним видом злочинів.

В чому ж причина виникнення домашнього насилля над жінками?Ця тема є предметом дослідження у багатьох науковців і досі не було виділено жодних чітких критеріїв. Це можна пояснити, перш за все, глибокою «особистісністю» цих злочинів, тобто ключову роль грає сама особа злочинця, її психологічний стан. Проте, при аналізі літератури можна виділити такі основні причини домашнього насилля:

1. Традиційно другорядна роль жінки в суспільстві [6,с.45];
2. Гендерні стереотипи;
3. Традиційне виховання, при якому агресивна поведінка чоловіка розглядається як єдиний спосіб вирішення існуючих проблем [3,с.21];
4. Внутрішні психологічні причини (комунікативна некомпетентність, нерозв'язані психологічні проблеми, агресивність).

При аналізі причин ,можемо зробити висновок, що ця проблема здебільшого соціальна, має глибоке історичне коріння. В літературі, публіцистиці можемо зустріти думку, що серед причин домашнього насилля слід також виділяти алкоголізм. Не можу погодитись з цією думкою, оскільки алкоголізм є фоновим явищем, що стає каталізатором до вчинення діяння, супутнім явищем. В практиці поширені випадки, коли чоловік наносив систематично дружині тілесні ушкодження середньої тяжкості, будучи в абсолютно тверезому стані. Алкоголь в даному випадку може лише посилити агресію, але він не є першопричиною[2, с.52].

Україна, як правова держава, діяльність якої ґрунтується на принципі верховенства права, на законодавчому рівні встановлює захист від домашнього насилля. Це не тільки встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності, але й розробка системи засобів протидії домашньому насиллю. Проаналізувавши норми Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001, серед засобів протидії можна виділити:

- Попередження
- Взяття на облік
- Захисний припис
- Стягнення коштів на утримання[5]

Проте дані засоби боротьби не є ефективними, оскільки відсутній адекватний механізм

до їх реалізації. З метою вдосконалення засобів боротьби з домашнім насиллям та поліпшення кримінальної ситуації в Україні **пропоную:**

А) Підтримати на державному рівні жіночий рух, створити рівні умови для чоловіків та жінок на ринку праці, у суспільно-політичному житті, що дозволить створити нове психологічне сприйняття жінки як рівної особистості.

Б) Потрібно визнати, що проблема домашнього насилля над жінками, зважаючи на її масштаби, вже вийшла за рамки особистих стосунків у сім'ї і є суспільною, а тому потребує уваги держави для її вирішення. Важливим є організація відповідних досліджень та опитувань з метою інтеграції їх у навчання та тренування соціальних працівників, працівників правоохоронних органів , лікарів, медперсоналу, викладачів.

В) Однією з труднощів в боротьбі з домашнім насиллям є його висока латентність. Саме тому необхідно встановити тісний зв'язок між громадськістю та правоохоронними органами, забезпечити співпрацю міліції з недержавними організаціями, які проводять для проведення тренінгів з кризових ситуацій та насильства у родині.З метою подолання замовчування жертвами факту насилля працівники сфери охорони здоров'я мають регулярно питати пацієнтів про домашнє насильство незалежно від видимих ознак.

Г) Запустити програми електронного спостереження, спрямовані на агресорів та жертв домашнього насильства.

Використані джерела:

1. Б.Л. Гульман *Сексуальные преступления*/Харьков.:ИМП «Рубикон»,1994.- 268с.
2. *Домашнє насильство в Україні* / Викон.ком.: Дорсі Д., Мадж Дж. – Minneapolis : Правозахисники Міннесоти, 2000. – 52с.
3. *Домашнє насильство. Як захистити себе* / Авт.:Марія Шкарлат, Суслов Руслан. – Київ : Інтерграфік, 2001.-72с
4. Дослідження проводилось на замовлення Програми рівних можливостей та прав жінок в Україні впродовж листопада-грудня 2009 року за національно репрезентативною вибіркою. Було опитано 1800 респондентів у віці від 18 років і старше.// Режим доступу: http://gender.undp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=81:ten-unknown-facts-about-domestic-violence-in-ukraine-a-joint-euundp-project-releases-new-poll-results&catid=1:programmes-news&Itemid=37&lang=ua
5. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III // Відомості Верховної Ради України -2002 р.,- № 10,- стаття 70.
6. *Запобігання домашньому насильству і торгівлі жінками* : Підручник з проведення тренінгів / WinrockInternational. – Київ, 2001.-256с

Туктарова Ирина Николаевна,
доцент кафедри правосуддя и процессуального права
Саратовского государственного социально-экономического университета,
кандидат юридических наук,
Паршин Николай Михайлович,
соискатель кафедры уголовного права, криминологии и уголовно–
исполнительного права Белгородского юридического института МВД России

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УГОЛОВНО-ПРАВОВЫХ НОРМ, ОБЕСПЕЧИВАЮЩИХ ПОЛОВУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Актуальными вопросами, вызывающими острую дискуссию специалистов в настоящее время становятся проблемы предотвращения новых проявлений педофилии. Обострение этих проблем отражается в сведениях уголовной статистики и данных, полученных оперативными службами правоохранительных органов, которые попадают в СМИ. Достаточно часто обсуждаются факты насильственного и ненасильственного вступления в половые отношения взрослых лиц с несовершеннолетними, состоящими с ними в родственных связях. Однако в действующем российском уголовном законодательстве не существует самостоятельной нормы, предусматривающей ответственность за кровосмешение (инцест).

Следует обратить внимание на зарубежный опыт решения данной проблемы, так как уголовная ответственность за инцест предусмотрена Уголовными кодексами большинства европейских стран – Германии, Франции, Испании, Швейцарии и др. В УК ФРГ указанный состав носит название «сожительство между родственниками» (раздел 12, ст.173); в УК Франции – «сексуальное посягательство на несовершеннолетнего в возрасте не более пятнадцати лет» (отдел 5, ст. 227-26); в УК Швейцарии – «кровосмешение» (раздел 6, ст.213); в УК Испании – «сексуальное злоупотребление с использованием своих родственных связей» (глава 2, ч.2 ст.182).

Полагаем, что в целях борьбы с этим негативным явлением в современном обществе и с целью предупреждения использования несовершеннолетних для удовлетворения сексуальных потребностей взрослых, обязанных по закону или по родству воспитывать и заботиться о них, целесообразно российскому законодателю включить в главу 18 УК РФ самостоятельный состав, предусматривающий уголовную ответственность за такого рода действия. Необходимость и своевременность криминализации рассматриваемого негативного поведения не вызывает сомнений.

В результате вовлечения несовершеннолетних в инцестные половые отношения наносится серьезный ущерб их нравственному, психическому и нормальному половому развитию. Особенно опасны такие деяния, когда насилие исходит от человека, обязанного защищать и охранять физическое и психическое здоровье подростка, его нравственное и нормальное половое развитие, от взрослого, которому он доверяет.

Новую норму целесообразно и логично расположить не после ст.134 УК РФ, где предусмотрена ответственность за действия сексуального характера без применения насилия, а после насильственных половых преступлений, предусмотренных ст.ст.131 и 132 УК РФ. Понуждение к действиям сексуального характера, предусмотренное ст.133 УК РФ, тоже является насильственным преступлением, однако насилие и угрозы в данном составе отличаются по своей имущественной природе от физического и психического насилия в составах ст.ст. 131 и 132 УК РФ. Месторасположение предлагаемой нами статьи 132¹ УК РФ обосновывается тем, что новая норма включает в себя два самостоятельных деяния – насильственные и ненасильственные действия инцестного характера. Объединение в одной норме подобных действий не ново, этот прием достаточно широко используется в законодательной технике, например в ст.ст. 150, 151, 166, 230, 240, 330 УК РФ и др.

Редакция предлагаемой ст.132¹ УК РФ выглядит следующим образом:

«1. Половое сношение, мужеложство, лесбиянство или иные действия сексуального характера с родным или приемным ребенком, либо с иным родственником по восходящей или нисходящей линии, либо с лицом, находящимся под его опекой или попечительством, с использованием своей родительской власти или иных родственных связей по восходящей или нисходящей линии, совершенные лицом, достигшим восемнадцатилетнего возраста, с лицом, заведомо не достигшим шестнадцатилетнего возраста, – ...

2. Деяния, предусмотренные частью первой настоящей статьи, совершенные с лицом, заведомо не достигшим двенадцатилетнего возраста, либо совершенные с применением насилия или угрозой его применения к потерпевшему или к другим лицам либо с использованием беспомощного состояния потерпевшего, – ...

3. Деяния, предусмотренные частями второй и третьей настоящей статьи, совершенные группой лиц, группой лиц по предварительному сговору или организованной группой, либо соединенные с угрозой убийством или причинения тяжкого вреда здоровью, а также совершенные с особой жестокостью по отношению к потерпевшему или к другим лицам, – ...

4. Деяния, предусмотренные частями второй и третьей настоящей статьи, если они повлекли по неосторожности смерть потерпевшего, причинение тяжкого вреда здоровью, психическое расстройство, беременность, заражение ВИЧ–инфекцией или венерическим заболеванием или иные тяжкие последствия для потерпевшего, ...».

Санкции новой статьи, по нашему мнению, должны соответствовать санкциям ст. 134 УК РФ за ненасильственные деяния и санкциям ст. ст.131 и 132 УК РФ за насильственные посягательства на несовершеннолетних. Размер наказания за аналогичное преступление в зарубежных кодексах варьируется от трех до десяти лет лишения свободы, причем, только за ненасильственные сексуальные действия.

Название статьи должно точно отражать ее содержание. Неудачным на наш взгляд, является расхождение названия ст.134 УК РФ и перечня альтернативных

действий, указанных в диспозиции нормы, где «иные действия сексуального характера» отсутствуют. Новый состав предлагаем назвать «сексуальные злоупотребления в отношении несовершеннолетних с использованием родственных связей», что позволит включить в круг субъектов преступления не только близких родственников и кровных родителей, но и опекунов, попечителей, отчимов и других членов семьи.

Необходимость внесения нового состава в главу 18 УК РФ оправдана тем, что объектом, как и у большинства половых преступлений, является именно половая свобода несовершеннолетних и половая неприкосновенность малолетних, то есть их сексуальная безопасность и их нормальное половое развитие.

Необходимость и своевременность криминализации такого негативного антиобщественного поведения подтверждается падением моральных и нравственных ценностей и достаточной распространенностью в последнее время этого общественно опасного для несовершеннолетних и общества в целом деяния.

Полученные данные подчеркивают актуальность отражения непосредственно в уголовном законе выделенных нами общественно опасных деяний и необходимость дальнейшего совершенствования норм российского уголовного законодательства, регламентирующих ответственность за посягательства на нормальное половое развитие несовершеннолетних и малолетних.

Феськов Иван Владимирович,
*студент 4-го курса Института прокуратуры и следствия
Национального университета «Одесская юридическая академия»*

СТЭНФОРДСКИЙ ТЮРЕМНЫЙ ЭКСПЕРИМЕНТ: ОСМЫСЛЕНИЕ РОЛЕВОГО ОПЫТА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕФОРМАЦИИ ЛИЧНОСТИ

Дефективность пенитенциарной системы стала данностью, ее проблемы, сложившаяся система внутритюремных взаимоотношений, зачастую обоюдосторонний (надзиратель-заключенный) неприемлемый и жестокий характер, ставят массу вопросов перед представителями ряда отраслей науки и знаний. Но названия и функции любых организаций не имеют смысла без людей в них работающих, либо связанных с ними иным образом, с их умом, волевыми, деловыми качествами, и, самое главное особенностями психики, и поведенческих механизмов. Целью настоящей работы является выяснить каково внутреннее психологическое качество людей пришедших работать в исправительную систему, мотивы движущие ими во время исполнения профессиональных обязанностей, и удовлетворяет ли задекларированным целям сложившаяся пенитенциарная система, не преобладает в ней репрессивное начало, ради которого она и создавалась вплоть до начала развития теоритических идей французского Просвещения.

Стэнфордский тюремный эксперимент — психологический эксперимент, который был проведен в 1971 году американским психологом Филиппом Зимбардо. Эксперимент представляет собой ролевое психологическое исследование реакции человека на ограничение свободы, на условия тюремной жизни и на влияние навязанной социальной роли на поведение.

Добровольцы играли роли охранников и заключенных и жили в условной тюрьме, устроенной в подвале факультета психологии. Заключенные и охранники быстро приспособились к своим ролям, и, вопреки ожиданиям, стали возникать по-настоящему опасные ситуации. В каждом третьем охраннике обнаружили садистские наклонности, а заключенные были сильно морально травмированы, и двое раньше

времени были исключены из эксперимента. Эксперимент был закончен раньше времени, так как вышел из-под контроля (пять дней вместо запланированных двух недель).

Основным вопросом настоящей работы ставится – способна ли личность сотрудника пенитенциарной системы своей волей выбирать «морально-правовые» стандарты поведения или же она жертва-заложник Среды-системы, которая диктует свой собственный стиль поведения, формируя целесообразный для «нее» тип личностных качеств из готового «человеческого материала» (антрополого-социальный подход, исключающий возможность свободного волевого выбора человека). Темой многих литературных и религиозных памятников прошлого и настоящего была власть страстей над «средней» личностью, животного и человеческого, инстинктивного и творчески-осмысленного (самовластного) в психике *Homo sapiens*, т.е. того определяющего поведенческого фактора человеческой деятельности, который проявляет хорошие либо дурные наклонности индивидуума, как их понимает морально-нравственное убеждение общества. Когда структура психики человека разумного превратилась в объект самостоятельного научного исследования (к примеру опыты Павлова кон. XIX – нач. XX вв.), удалось назвать компоненты ее составляющие. Это инстинкты (безусловные «программы», предназначенные для выживания вида – половой инстинкт (размножение, «похоть»), сохранения энергии (лень), удовлетворения естественных потребностей (еда, процессы выделения), инстинкт самосохранения (храбрость, трусость), любопытства), условные рефлексy (приобретенные автоматизмы)), разум-интеллект («узкое» понимание – способность уяснения задачи, выборки возможных вариантов, принятия и воплощения решения в жизнь, процесс обработки информации), интуиция, как способность восприятия информации Свыше, либо «из себя». Упорядоченность указанных компонент в психике отдельной личности, как и различных групп порождает различные строи психики. В случае Стэнфордского тюремного эксперимента можно заметить стадно- (группа «заключенных») стайное (группа «охранников») поведение, с произошедшим отсюда «качеством» событий 1971 г. И исходя из указанной точки зрения «тюрьма» - как специфическое место, является лишь своеобразным «катализатором» психологических наклонностей человека.

Стэнфордский эксперимент поразителен тем, что он показал как быстро может произойти превращение из студента в жестокого садиста-охранника или страдающую жертву-заключенного. Вывод как всегда упирается в несовершенную человеческую природу, в морально-этический стержень правоохранителя, его нравственные убеждения, которые являются следствием философской категории свободы выбора, которая словно лакмусовая бумага и проявит его психологическую суть во взаимоотношениях с окружающими.

Воля личности, сложившийся под воздействием воспитания и самовоспитания характер являются средствами преодоления и подчинения себе окружающих обстоятельств, если же проявляется слабоволие и безволие, человек становится действительной жертвой и заложником Системы, в которую он попал...

Отдельным вопросом встает вопрос соответствия тюрем тем целям ради которых они созданы. Действительно ли они несут функцию исправления, либо основой и для превенции (общей, частной), справедливого возмездия является лишь элемент кары, затмевающий собою все остальное, ломающий человеческую сущность, пробуждающий наихудшие стороны людской натуры. То есть нужны ли нам тюрьмы, и если нужны то какие? Сумеют ли они выполнить возложенную миссию исправления преступников, предупреждения новых преступлений, при соответствующем решении Законодателя перевоспитания заключенных...

Разрешение проблемы лежит в области построения специальной системы воспитания сотрудников пенитенциарной системы, и даже глубже в изменении системы

господствующего образования, повышения престижа работы в указанных структурах, специальных условиях и испытаниях при приеме на работу.

Стенфордский эксперимент показал насколько быстро человек способен сменить свою социальную роль, проявлять жестокость по отношению к тем, кто зависим от него, опутывать массой изощренных условностей себя и окружающих, тем самым свидетельствуя о своей моральной неустойчивости, нравственном релятивизме, размытости убеждений. Виновата ли в этом система тюрьмы, со всеми ее «прелестями»? Она собственносоздавалась такими же людьми, которые в полной мере проявили свой творчески-волевой потенциал, и так же, умом, трудом и волей людей способна к изменению...

Форитор Тереза Михайлівна,
*студентка 2-го курсу магістратури юридичного факультету
Київського національного університету ім.. Т.Шевченка*

ДЕ-ЮРЕ ТА ДЕ-ФАКТО ОЧНОЇ СТАВКИ ПОТЕРПІЛОГО ТА ВИННОГО

Суспільство зараз проживає досить складний період. Цьому сприяє фінансова нестабільність більшості людей; проблеми, які породжують наступні агресивні прояви до інших людей. Такі фактори часто призводять до вчинення злочинів заради утвердження себе у соціумі (окремі особи саме так можуть лише індивідуалізуватися, а інші можуть і вбачати сенс свого майбутнього життя), для поліпшення свого фінансового благополуччя (особи, які не бажають чесним шляхом заробляти кошти і вчиняють крадіжки, окремі махінації, навіть вбивства для подальшого заволодіння матеріальними благами). Це все пов'язано із порушенням прав, заподіянням тілесних ушкоджень, моральної та матеріальної шкоди потерпілому.

Актуальність даної роботи полягає в тому, що на даному етапі розвитку науки досить часто досліджуються права потерпілого, способи захисту його прав, слідчі дії, в яких він може бути задіяний, але спільної єдності думок все ж таки не досягнуто. В цій роботі автор хоче звернути увагу на таку слідчу дію як очна ставка, в якій потерпілий має зустрітися на одночасному допиті разом із винною особою. Головна проблема може полягати в тому, що потерпілий може зазнавати тиск щодо невизнання ситуації, яка трапилася, та не звинувачення винного у скоєнні окремих дій.

Предметом даної роботи буде визначитися сама очна ставка, як вона закріплена в законодавстві і як реалізується на практиці.

Питання про потерпілого, його права та їх захист досліджували й описували у своїх працях багато науковців, авторів. Серед них можна визначити таких як Коваленко Є.Г., Маляренко В.Т., Абламський С.Є., Герасимчук О.П., Максимішин Н., Бабунич В., Савченко В., Черноус Ю.М., Швець О.Л. та багато інших.

Проект Кримінального процесуального кодексу України досить гуманно поставився до особи потерпілого і закріпив Главу про потерпілого та його представника. П.4ч.2ст.56 закріпив право брати участь у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії під час досудового розслідування [1].

Очна ставка являє собою слідчу дію, під час якої допитуються одночасно дві особи – потерпілий та винна особа (підозрюваний чи обвинувачений) для виявлення всієї правди ситуації, як був вчинений злочин, його мета, чи є співучасники, або й інші факти, які відіграють важливу роль в розслідуванні даного злочину.

Очній ставці передуює один важливий фактор – особи, які будуть приймати в ній участь повинні бути попередньо допитані. Тим самим, слідчий, знаючи їхні погляди, свідчення та поведінку, сформував їхній психологічний стан відносно створеної ситуації. Коли ж потерпілий зустрінеться з винною особою (в більшості випадків це буде вже знайома йому людина, з якою він стикався з ним в інших взаємовідносинах, або ж це буде людина, яку він взяв під час вчинення злочину), тоді винуватець буде психологічно прив'язим, оскільки постраждала особа дійсно знає правду раніше вчиненого злочину і буде відповідати на питання, керуючись тими фактами, які були в реальності, а друга особа, захищаючи себе й для подальшого уникнення покарання) повинна буде їх оспорювати. Проте не кожна людина сильна духом, щоб витримати тиск правди. Це все буде виявлятися в його поведінці - зміна теми відповіді, можливе тремтіння голосу, різкі рухи, зміна настрою, прояв агресивності та інші...

Під час очної ставки потерпілий може в будь-який момент відмовитися від дачі показань. Герасимчук вважає, що варто передбачити право потерпілого клопотати перед слідчим про проведення очної ставки за його участю (якщо він раніше давав показання) або між іншими двома раніше допитаними особами [2, с.3].

Як зазначає О.Л.Швець, очна ставка має високу силу впливу на людей. Ця дія визначається передусім впливом одного її учасника на іншого, причому він може відігравати і позитивну, і негативну роль для встановлення істини. Недобросовісний учасник очної ставки найчастіше не обмежується викладенням своїх показань, а прагне схилити іншу особу до зміни показань на свою користь. Добросовісний же учасник справляє на особу, яка дає неправдиві показання, позитивний вплив як особистим прикладом, так і фактичною інформацією [3, с.178].

Де-юре, добросовісний потерпілий впливає на недобросовісного підозрілого/обвинуваченого своєю інформацією для виявлення істини. Або ж добросовісний підозрілий/обвинувачений впливає своєю інформацією для виявлення неправдивості фактів, які наводить недобросовісний потерпілий. В будь-якому випадку особа не буде відповідати за злочин, який вона не вчиняла.

Де-факто, на добросовісну особу можливий вплив третіх осіб для викривлення істини і подальшого уникнення винною особою відповідальності. Тобто, якщо винною особою є підозрюваний чи обвинувачений і на волі залишилися його прибічники, вони можуть шантажувати потерпілого, погрожувати його життю та здоров'ю, або ж його сім'ї для того, щоб він не давав показань (відмовився від раніше даних) і тим самим винна особа залишилася без покарання. Інша ситуація - винним є так званий потерпілий, який добивається покарання над невинною особою - під слідством визнана підозрюваною або ж обвинуваченою. Тут вплив також може здійснюватися шантажем, наприклад, розпорою над його рідними, якщо не візьме на себе відповідальність за даний злочин.

Слідчий в таких ситуаціях зобов'язаний слідкувати за поведінкою допитуваних, звертати увагу на найменші дрібниці (підморгування, пильний погляд, жести рук) – вони можуть допомогти в наступному «складанні портрету» винної особи. Під час очної ставки не повинні задаватися питання, які можуть мати в собі відповідь. Бажано запитувати швидко, щоб винна особа не змогла обдумувати свої відповіді, і в певний момент виказала правдиву інформацію. Досить цікавою буде очна ставка між учасниками, де потерпілим буде та особа, яка сама спровокувала даний злочин.

Отже, практично очна ставка може надати не ті результати, які очікували слідчі. Було б доцільно законодавчо закріпити саму тактику проведення очної ставки, щоб максимально унеможливити порушення процесу і самих прав допитуваних осіб. На теоретичному рівні відоме коло питань, які не можна задавати на допиті, проте було б доцільно визначити їх законодавчо. При їх порушенні, слідчий повинен бути покараним за навідну постановку питання. Звісно було б краще, щоб взагалі люди жили мирно, не вчиняли злочини і не було потреби у визнанні осіб потерпілими, підозрюваними чи обвинуваченими.

Використані джерела:

1. *Проект Кримінального процесуального кодексу України // ВВР України. – 13.04.2012. - №4651-VI.*
2. *Герасимчук О.П. Диспозитивні засади участі потерпілого у слідчих діях на досудовому розслідуванні // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. - №10 (1). – С. 01-06.*
3. *Швець О.Л. Тактика припинення та викриття неправди під час провадження очної ставки // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. - №3 (46). – С.175-181.*

Христюк Ганна Миколаївна,
*студентка 4-го курсу юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права*

ПРИНЦИП ПУБЛІЧНОСТІ ТА ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Кримінальне судочинство здійснюється на основі відображених у законодавстві принципів – фундаментальних ідей, що у найзагальнішій формі виражають його суспільне призначення, спрямованість та завдання. Серед них важливе місце займає й принцип публічності.

Положення нового КПК України містять низку відмінностей у порівнянні із КПК 1960 р., у тому числі це стосується й нормативного регулювання принципу публічності у кримінальному судочинстві. З метою виявлення однотипності та різниці у правовому регулюванні, позитивних та негативних моментів нового кримінально-процесуального законодавства проведемо паралелі між закріпленням відповідної правової засади судочинства у КПК 1960 р. та КПК 2012 р.

Реалізуючи публічне начало кримінального судочинства (принцип публічності), суд, прокурор та органи розслідування у кожному випадку виявлення ознак злочину зобов'язані, незалежно від позиції зацікавлених осіб порушити кримінальну справу (розпочати провадження - за КПК 2012 р.), вжити всіх передбачених законом заходів до встановлення події злочину, осіб, винуватих у його вчиненні, а так само до їх покарання чи застосування інших заходів кримінально-правового впливу.

Однак, як ст. 27 КПК 1960 р., так і глава 36 КПК 2012 р. містять суттєві обмеження держави в особі її органів, що стосується про здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, а отже, є відступом від основоположного принципу кримінального судочинства – принципу публічності. Це справи, які несуть у собі незначну суспільну небезпеку, характеризуються м'якістю покарання і передбачають процедуру примирення сторін та закриття на підставі цього провадження [6, с.5].

Новеллою КПК 2012 року є зміна форми процесуального документа у справах приватного обвинувачення, що є підставою початку досудового розслідування.

Так, ст. 27 КПК 1960 р. передбачає перелік складів злочинів справи за якими порушуються не інакше, як за скаргою потерпілого. Водночас ст. 477 КПК 2012 року вказує, що кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого щодо зазначених складів злочину. Однак, ні КПК 1960 р., ні КПК 2012 р. у ст. 32 та ст. 3 відповідно

(«визначення понять») не містять роз'яснення відповідних термінів та різниці їх форми та порядку подання.

З цією метою звернемось до тлумачного словника української мови, відповідно до якого, заява — документ, який містить прохання особи або установи щодо здійснення своїх прав або захисту інтересів.[3, с. 150] Скарга — звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, об'єднань громадян, підприємств, посадових осіб та окремих громадян [3, с.786]

Тому, на нашу думку, беручи за основу тлумачення понять відповідних процесуальних документів, більш вдалою та доречною підставою до початку кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є подання скарги (а не заяви), що більшою мірою відповідає завданню кримінального провадження визначеного у ст. 2 КПК 2012 р., а саме: захист особи, суспільства, законних інтересів учасників кримінального провадження тощо.

Окрім цього КПК 2012 р. значно розширив межі інституту приватного обвинувачення. Так, за КПК 1960р. відповідний інститут охоплює злочини, передбачені ст. 125 КК (умисне легке тілесне ушкодження), ч.1 ст. 126 КК (побої), а також справи про злочини, передбачені ст. 203-1 (незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва), ч. 1 ст. 206 (протидія законній господарській діяльності), ст. 219, 229, 231 - 232-2, а також ст. 356 КК (самоправство). Тоді як КПК 2012 р. у ч.1 ст.477 містить перелік 41 складу злочинів, провадження за якими здійснюється у формі приватного обвинувачення, зокрема ст. 135 КК (залишення в небезпеці без обтяжуючих обставин), ст. 154 (примушування до вступу в статевий зв'язок), ст. 162 КК (порушення недоторканості житла без обтяжуючих обставин) тощо. Склади злочинів, передбачених ст. 27 КПК 1960 р., мають місце й у ст. 477 КПК 2012 р.

На нашу думку, відповідний відступ від публічного характеру кримінального судочинства є доцільним, адже таким чином обмежується втручання держави у приватне життя громадян.

Розширюючи коло складів злочинів, по яких провадження здійснюється у формі приватного обвинувачення, КПК водночас його умовно обмежує встановлюючи вимогу стосовно суб'єкта подання відповідної заяви про злочин та суб'єкта вчинення даного суспільно-небезпечного діяння. Так, згідно з ч.2 ст. 477 такими суб'єктами є чоловік (дружина), це зокрема стосується злочинів, передбачених ст. 122 КК (умисної середньої тяжкості тілесне ушкодження за обтяжуючих обставин), ст. 128 КК (необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження), ч.1 ст. 130 КК (свідоме поставлення іншої особи в небезпеку зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя людини) та інші.

Провадження по злочинах, передбачених ч. 3 ст. 477 КПК 2012р., а саме : ст. 185 КК (крадіжка), ст. 186 (грабіж), ст. 189 (вимагання) тощо може бути розпочате за заявою чоловіка (дружини), інших близьких родичів чи членів сім'ї потерпілого, потерпілим-найманим працівником за завдану шкоду його власності. З метою уточнення відповідного кола суб'єктів, наділених правомочністю подачі відповідної заяви, звернемось до ст. 3 КПК 2012 р., відповідно до якої близькими родичами та членами сім'ї є чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Надання диспозитивного характеру щодо ініціювання кримінального провадження за вказаними складами злочинів, на нашу думку, є доцільним та обґрунтованим і зумовлене, насамперед, особою суб'єкта вчинення відповідного суспільно-небезпечного діяння та потерпілої особи, що пов'язані, родинними, сімейними чи трудовими відносинами.

Принцип публічності має місце в межах інституту приватного обвинувачення. Так, згідно ч. 2 ст. 27 КПК 1960 р. якщо справа про злочин, зазначений у ч. 1 ст. 27 КПК має особливе громадське значення, а також у виняткових випадках, коли потерпілий у такій справі через свій безпорадний стан, залежність від обвинуваченого чи з інших причин не може захистити свої законні інтереси, прокурор порушує справу і за відсутності скарги потерпілого. КПК 2012 р. не містить такого положення, що безумовно є негативним моментом і не дозволить здійснювати належний захист прав, свобод та законних інтересів громадян.

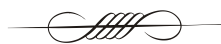
КПК 1960 р. у ст. 27 передбачає окрему категорію справ, так званого приватно-публічного обвинувачення, це зокрема справи щодо суспільно-небезпечного діяння, передбаченого ч.1 ст.152 КК (зґвалтування), які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого, але закривати їх за примиренням потерпілого з обвинуваченим, підсудним не можна. Провадження щодо цих справ здійснюється за правилами публічного, а не приватного обвинувачення. КПК 2012 р. не виділяє окрему категорію справ приватно-публічного обвинувачення й відносить відповідний склад злочину до тих, провадження щодо яких здійснюється у формі приватного обвинувачення.

Новизною та безумовною перевагою КПК 2012 р. є виокремлення в окрему главу норм, що передбачають порядок укладення угод про примирення, зокрема й у справах приватного обвинувачення. КПК 1960 р. також передбачав можливість примирення потерпілого з обвинуваченим, підсудним, однак не зазначав жодних вимог до форми, змісту та порядку укладення відповідної угоди (домовленості).

Отже, об'єднання в КПК 2012 р. у окрему главу норм правового регулювання кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, розширення меж даного інституту та визначення порядку укладення угод про примирення є безперечною перевагою у правовому регулюванні випадків відступу від принципу публічності як стрижневого принципу кримінального судочинства.

Використані джерела:

1. *Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. // ВВР. – 1961. - №2.- Ст.15.*
2. *Кримінально-процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р № 4651-VI*
3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови // Уклад. і голов. редак. В.Т. Бусел.-К.; Ірпінь: ВТ „Перун”. 2001р. -1440 с.*
4. *Новий КПК та його відповідність основним засадам (принципам) кримінального судочинства / Єфремов С. // Юридичний вісник України. – 2012. №16. – 21-27 квітня. – с. 6-7.*
5. *Переваги та недоліки нового КПК / Баганець О. // Юридичний вісник України. – 2012. №10. – 10-16 березня. – с. 6-7.*
6. *Потерпілий потребує не співчуття, а належного захисту / Свиридов Б. // Юридичний вісник України. – 2012. №9. – 3-9 березня. – с. 5.*

*Хруленко Інна Сергіївна,
ліцеїст 10-го класу історичного профілю
Хмельницького обласного спеціалізованого ліцею – інтернату
поглибленої підготовки в галузі науки*

НАСИЛЬСТВО НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ГОСТРЕ СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ЮРИДИЧНИЙ ЗАХИСТ НЕПОВНОЛІТНІХ

Темою дослідження є аналіз проблеми насильства над дітьми та форм захисту неповнолітніх від насильства. Метою роботи стало виявлення психологічних особливостей поведінки дитини під впливом жорстокого ставлення та визначення законодавчої бази щодо захисту неповнолітніх від насильства. Проблема жорстокого ставлення та насильства над неповнолітніми не є новою для нашого суспільства, хоча тривалий час не хотіли визнавати її існування. А звідси, актуальність не викликає сумніву і вимагає пошуку механізмів, що були б здатні розв'язати цю проблему.

Насильство є фактором примусового контролю, який практикує одна людина над іншою. Найчастіше насильство проявляється в сім'ї. Насильство в сім'ї впливає на життя дітей та підлітків: третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї. Діти матерів, що зазнали знущань, у 6 разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, а 50% таких дітей мають схильність до вживання наркотиків та алкоголю. Одна третина підлітків зазнає насилля в інтимних стосунках.

Різне погіршення соціальних умов, рівня життя, збільшення кількості неблагополучних сімей породжує конфліктогенне середовище, що дає поштовх жорстокості у ставленні до дітей.

Ставлення до дітей є певним показником духовного розвитку та соціальної зрілості суспільства. Нажаль, насилля було і залишається елементом сімейного життя. Хоча законодавство України гарантує жінкам і дітям захист від нього, фактично, на практиці, і правоохоронні органи, і громадськість, побутове насилля трактує часто як «приватну справу», що не потребує юридичного втручання.

Насильство – це фізичний або психологічний вплив однієї людини на іншу, що порушує конституційне право людини на особисту недоторканість.

Жорстокість по відношенню до дитини – це навмисне нанесення дорослими фізичних та психологічних травм дитині. Виділяють наступні види жорстокого поводження з дітьми: фізичне знущання над дитиною, сексуальна напруга над дитиною, психічне насилля та занедбаність дитини. Все це спричиняє шкоду фізичному здоров'ю, важкі психічні та соціальні наслідки, депресії, фобії, наркотична та алкогольна залежність, та навіть самогубство.

Законодавство гарантує кожній дитині широкі права та свободи. Основним міжнародним документом є Конвенція ООН «Про права дитини». Основними правовими джерелами України щодо захисту прав дитини є Конституція України, Сімейний кодекс України, Кримінальний кодекс України, ЗУ «Про охорону дитинства», ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї», ЗУ «Про попередження насильства в сім'ї» та інші акти.

В Україні діють служби у справах дітей, органи опіки та піклування, притулки для неповнолітніх, заклади охорони здоров'я та освіти та інші.

Вивчаючи дану тему я дізналася про існування таких громадських організацій, які займаються попередженням насильства над дітьми, як: «Побач. Почуй. Скажи», «Дитина-свідок», «Брудний дотик».

Із всього вищезазначеного можна зробити такий висновок, що ми живемо у світі, однією із характерних ознак якого є насильство, а ставлення до дитини є його основним показником. Наше суспільство, що донедавна характеризувалося як суспільство без агресії, без жорстокого насилля до дітей вочевидь зіткнулося із даною проблемою. Не

потрібно забувати про те, що діти – це наше майбутнє. І яким буде це майбутнє, залежить тільки від нас.

Чорний Руслан Леонтійович,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Національна академія Служби безпеки України

ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ У ЗАКОНІ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Проблеми термінології законодавства є одними з найактуальніших на сучасному етапі його розвитку. Насамперед це стосується закону про кримінальну відповідальність. Від чіткості норм Особливої частини КК України залежить не лише питання щодо віднесення того чи іншого діяння до злочинних, а й законність визнання особи винною та призначення їй відповідного покарання. На жаль, понятійний апарат Кримінального кодексу України містить чимало положень, які можна віднести до категорії двозначних. За своєю природою так звані «оціночні поняття» є явищем доволі складним і суперечливим. З одного боку вони мають певні позитивні якості, оскільки є зручними у використанні і своєю компактністю дозволяють наділяти закон повнотою, гнучкістю і динамізмом. З іншого – привносячи у правозастосовний процес певну невизначеність, утруднюють дотримання головних принципів законності і справедливості при відправленні правосуддя [1, с. 4]. У зв'язку з цим, В.О. Навроцьким пропонувалося передбачити у КК України самостійний розділ, положення якого мали б розкривати зміст понять і визначень, застосованих у ньому. Оскільки зазначені пропозиції не знайшли сприйняття у вітчизняного законодавця, обов'язок тлумачення тих чи інших положень норм закону про кримінальну відповідальність, у тому числі передбачених ст. 112 КК України, покладено на науку кримінального права.

У більшості наукових праць під посяганням на життя державного чи громадського діяча розуміється вбивство чи замах на вбивство зазначених осіб [2, с. 92; 3, с. 124; 4, с. 27; 5, с. 99]. Поряд з цим, мають місце й інші позиції, відповідно до яких терміном «посягання на життя» охоплюються також заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинило смерть потерпілого [6, с. 700]. На думку В. Мальцева вказане поняття охоплює погрозу вбивством, застосування насильства й пошкодження майна [7, с. 14]. У свою чергу С.В. Бородин у фундаментальному монографічному дослідженні, присвяченому злочинам проти життя, зазначає, що у нормах Особливої частини закону про кримінальну відповідальність посягання на життя означає лише замах на вбивство, а не закінчений злочин [8, с. 396 – 397].

Найбільш переконливою вважаємо першу з наведених позицій. Так, очевидним є те, що у назві та диспозиції ст. 112 КК України йдеться саме про життя державного або громадського діяча. Отже, заподіяння потерпілому тілесних ушкоджень, погроза вбивством і тим більше знищення і пошкодження майна не охоплюється вказаною нормою. Більш того, перелічені дії утворюють самостійний склад злочину, передбачений ст. 346 КК України, об'єктивну сторону якого поряд із зазначеними діяннями, утворюють також викрадення або позбавлення волі потерпілого. Водночас, зауваження С.В. Бородина, на перший погляд, є досить вдалим, оскільки витікають, насамперед, з етимологічного значення слова «посягання» (намагання завдати певної шкоди кому-небудь). Таким чином, цілком логічним має видатися

висновок про те, що спричинення смерті не повинно охоплюватися диспозицією ст. 112 КК України.

На нашу думку, остаточне вирішення цього питання повинно відбуватися через призму декількох аспектів. По-перше, головна причина розмаїття поглядів на проблему полягає у її розгляді без врахування вчення про об'єкт злочину, а саме, напрацьованих теорією кримінального права уявлень про його родовий та безпосередній об'єкти. Окрім цього, законодавець не випадково зазначив, що посягання на життя державного чи громадського діяча вчиняється саме «у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю». Таким чином, передбачаючи кримінальну відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча законодавець головним чином намагався поставити під охорону суспільні відносини щодо забезпечення діяльності усіх гілок влади та політичних партій. І лише додатковим об'єктом розглядуваного діяння суспільні відносини щодо охорони життя людини – державного чи громадського діяча у зв'язку із їх державною чи громадською діяльністю.

По-друге, чинний Кримінальний кодекс містить низку норм, якими передбачено кримінальну відповідальність за посягання на життя особи у зв'язку із виконанням нею певних повноважень: ст. 348 (Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного охорону або військовослужбовця); ст. 379 (Посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя); ст. 400 (Посягання на життя захисника чи представника особи у зв'язку з діяльністю, пов'язаною з наданням правової допомоги); ст. 443 (Посягання на життя представника іноземної держави). При цьому під посяганням, у диспозиціях відповідних статей, розуміється вбивство чи замах на вбивство потерпілого. З наведеного постає цілком логічне питання, чому у ст. 112 законодавцем зроблено виключення із правила. Вбачається що це юридико-технічна помилка, яку слід усунути. Протилежний підхід, на нашу думку, суперечитиме загальній логіці закону, а також породжуватиме нові дискусії, у тому числі щодо поняття посягання на життя осіб, перелічених в інших нормах Особливої частини КК України.

З урахуванням викладеного пропонується у диспозиції ст. 112 Кримінального кодексу України слово «посягання» замінити словами «вбивство або замах на вбивство». Проте, внесення зазначених змін не знімає усіх питань й носитиме лише фрагментарний характер, оскільки залишатиме поза увагою проблему, яка витікає з етимологічного значення терміну «посягання» [8, с. 396 – 397]. Тому враховуючи, що неточність назв статей закону про кримінальну відповідальність створює труднощі у практичній діяльності та здатна завадити з'ясуванню змісту ознак складу злочину [5, с. 88], видається за доцільне у назвах статей 112, 348, 379, 400 та 443 Кримінального кодексу України слова «посягання на життя» замінити словами «вбивство або замах на вбивство».

Наприкінці слід зазначити, що питання, які були розглянуті в межах цієї статті, свідчать про наявність у законі про кримінальну відповідальність певних суперечливих та недосконалих положень. Запропоновані варіанти усунення цих прогалин повинні бути сприйняті вітчизняним законодавцем, оскільки загалом орієнтують не на часткові зміни до ст. 112 КК України, а на системне удосконалення низки положень КК України, узгодження між собою термінів, вжитих при конструюванні тих чи інших складів злочинів із запровадження єдиного підходу при нормативному закріпленні суспільно небезпечних діянь проти життя і здоров'я осіб у зв'язку з виконанням ними певних видів діяльності.

Використані джерела:

1. Питецкий, В.В. Применение оценочных признаков уголовного закона: Учеб. пособие [текст] / Питецкий В. В. / Краснояр. гос. ун-т. – Красноярск: КГУ, 1996. – 110 с.
2. Дьяков, С.В. Преступления против основ конституционного строя и безопасности государства: уголовно-правовое и криминологическое исследование / – СПб. [текст] Дьяков С.В. / : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2009. – 267 с.
3. Картавцев, В.С. применение норм уголовного кодекса в деятельности Службы безопасности Украины : науч.-практ. пособие [текст] / В.С. Картавцев, А.Ф. Бантышев ; под общ. ред. Г.В. Новицкого. – К. : Науч. изд. Отдел НА СБ Украины, 2010. – 286 с.
4. Курс уголовного права : В 5-ти т. / Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Юрид. фак.; Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. - М. : Зерцало-М, 2002 – _____. – 21 см. – (Учебник для вузов). Т. 5: Особенная часть / [Голоднюк М. Н., Зубкова В. И., Комиссаров В. С. и др.]; Под ред. Г. Н. Борзенкова, В. С. Комиссарова. – 2002. – IX, 502 с.
5. Горедик, А.С., Лобанова, Л.В. Преступления против правосудия – СПб. : [текст]
6. / Горедик, А.С., Лобанова, Л.В. / Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 491 с.
7. Уголовное право : Общая и Особенная части : учебник для вузов / [Акоев К. Л. и др.] ; [под общ. ред. М. П. Журавлева, С. И. Никулина]. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Норма, 2007. – 801 с.
8. Мальцев В. Уголовно-правовая охрана должностных лиц и раждан в связислужебной и общественной деятельностью. // Законность. – 1996. - № 1. – С. 14 – 18.
9. Бородин, С.В. Преступления против жизни. – СПб. [тест] / Бородин С.В. / : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 467 с.

Чужеземец Алина Сергеевна,

студентка 4-го курса юридического факультета

Гродненского государственного университета имени Янки Купалы

ОСУЖДЕНИЕ БЕЗ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ КАК ФОРМА РЕАЛИЗАЦИИ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

Перед наукой уголовного права стоит ряд теоретических и практических задач по гуманизации законодательства в области назначения наказания за совершенные преступления. Немаловажным является рациональное применение всех видов наказаний, предусмотренных Уголовным кодексом Республики Беларусь.

Сталкиваясь с возрастающим числом правонарушений, государства склонны реагировать на это ужесточением уголовной политики и, прежде всего, расширением применения тюремного заключения к возможно большему числу граждан, преступивших закон. В результате такие меры приводят к увеличению количества заключенных, росту рецидива, криминализации личности, разрыву социально полезных связей и другим неблагоприятным последствиям, связанным с изоляцией осужденного от общества при исполнении наказания в виде лишения свободы.

Наказание в виде лишения свободы основано на презумпции того, что лицо, совершившее преступление, ценит личную свободу превыше всего, и угроза помещения в тюрьму является фактором, сдерживающим преступность. На практике же подобный сдерживающий эффект достаточно минимален. Более того, опыт показывает, что

тюремное заключение оказывает негативное воздействие как на лиц, совершивших преступление, так и на общество в целом, потому что для осужденных тюрьмы являются зачастую «школой преступности», а недостаточно развитая система реабилитации и адаптации после освобождения также не способствует возвращению в общество.

Исследованию института альтернативных видов уголовных наказаний в юридической литературе уделялось значительное внимание. Существенный вклад в разработку концептуальных положений назначения и исполнения отдельных видов рассматриваемой группы наказаний внесли исследования целого ряда авторов: Г.А. Алексеевой, И.А. Бушуева, С.В. Бородина, В.И. Гуськова, С.И. Дементьева, А.И. Зубкова, В.Д. Иванова, Ю.А. Кашубы, Л.Г. Крахмальника, А.С. Михлина, М.П. Мелентьева, П.Г. Пономарева и других ученых.

Вместе с тем, большинством из них осуждение без применения наказания рассматривалось как освобождение осужденного от наказания, а не как самостоятельная форма реализации уголовной ответственности. Существенный вклад в развитие альтернативных наказанию мер воздействия был внесен в последние годы XX столетия. Разработанная белорусской школой уголовного права (В.М. Хомич) нормативная концепция уголовной ответственности, которая нашла отражение в принятом в 1999 г. Уголовном кодексе Республики Беларусь, позволила сформулировать более широкое функциональное содержание данного вида ответственности. Наряду с осуждением она включает и такие формы реализации как осуждение с условным неприменением наказания, осуждение с отсрочкой исполнения наказания, осуждение без назначения наказания [1, с.68].

Так, в статье 79 Уголовного кодекса Республики Беларусь говорится «если в процессе судебного рассмотрения уголовного дела в отношении лица, совершившего впервые преступление, не являющееся тяжким или особо тяжким, будет признано, что вследствие длительного безупречного поведения после совершения преступления это лицо доказало свое стремление к законопослушному поведению и с учетом характера и степени общественной опасности совершенного преступления, личности виновного его дальнейшее исправление возможно без применения наказания, но в условиях осуществления за ним профилактического наблюдения, суд может вынести такому лицу обвинительный приговор без назначения наказания»[4, с.60].

Закон прямо запрещает применение осуждения без назначения наказания к лицам, осуждаемым за тяжкое или особо тяжкое преступление.

Из общего числа осужденных лиц в 2011 г. ст. 79 Уголовного кодекса была применена лишь в отношении 268 лиц, что составляет 0,4%. В судебной практике нередко в качестве основного повода для неприменения наказания служит несовершеннолетие виновного, так как психика несовершеннолетнего обладает рядом особенностей, сознание находится в стадии формирования. Степень общественной опасности лица подчас определяется в некоторой мере и его поведением после совершения преступления. Если виновный проявляет активное раскаяние, принимает меры для ликвидации или уменьшения причиненного вреда, является с повинной, то это в ряде случаев может свидетельствовать о том, что для его исправления нет необходимости в реальном отбывании наказания [2].

Осуждение без назначения наказания - самостоятельная форма уголовной ответственности, важнейшим элементом которой выступает факт осуждения.

Возможность применения осуждения без назначения наказания должна основываться на данных, характеризующих личность виновного, условиях и образе его жизни.

Применение данного вида наказания требует от суда при вынесении приговора соблюдения определенной процедуры, которая касается как обоснованности

применения данной меры уголовной ответственности, так и разъяснения ее сути осужденному.

Думается, что было бы обоснованным расширить круг преступлений, за совершение которых можно было бы применять осуждение без применения наказания и предоставить суду возможность выносить обвинительный приговор без назначения наказания и в отношении лиц, впервые совершивших тяжкое преступление, не сопряженное с посягательством на жизнь и здоровье человека. В этом случае обвиняемый должен добровольно возместить причиненный ущерб, передать в собственность государства принадлежащие ему орудия и средства совершения преступления.

Использованные источники:

1. Барков, А.В. Концептуальные основы уголовного кодекса Республики Беларусь 1999 года / А.В. Барков // Юстиция Беларуси. -1999.-№4.- С.67-71.
2. Концепция совершенствования системы мер уголовной ответственности и порядка их исполнения: указ Респ. Беларусь, 23 окт. 2010 г. № 672 // Консультант Плюс: Беларусь. [Электронный ресурс] / ООО «ЮрСпектр», Нац. Центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2012.
3. Постановление Пленума Верховного Суда Республики Беларусь от 30 сентября 2010 г. N90 применении судами мер уголовной ответственности, предусмотренных ст.ст. 77–79 УК [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=S21000009&p2={NRPA}> – Дата доступа: 12.09.2012.
4. Уголовный кодекс Республики Беларусь: принят Палатой представителей 2 июня 1999г.: одобр. Советом Респ. 24 июля 1999 г.: текст Кодекса по состоянию на 12 февр. 2010 г. – Минск: Амалфея, 2012. – 352 с.

Шевченко Едуард Васильович,
здобувач Національної академії прокуратури України

СТАНОВЛЕННЯ СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В ПЕРШІ РОКИ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

Розглядаючи становлення стадії виконання судових рішень після Жовтневої революції 1917 року, зазначимо, що даний період часу можна охарактеризувати тим, що нова влада намагається зруйнувати все старе, та побудувати своє нове. У зв'язку з чим видається велика кількість нормативно-правових актів, що стосувалися різних сфер людського життя. Дані акти стосувалися і намаганням внести зміни в інститут виконання судових рішень, проте стосувалися вони більше змін щодо суб'єктів виконання. На підтвердження даної думки наведемо зміст Декрету Ради Народних Комісарів від 15 грудня 1917 року „Про суд” [3, с. 30-32], за яким всі окружні суди, судові палати, і правлячий сенат з усіма департаментами ліквідовувалися. В подальшому, на підставі Декрету Ради Народних Комісарів „Про Революційний Трибунал Друку від 28 січня 1918 року” [3, с. 42-43] суб'єктом виконання рішень Революційного Трибуналу Друку став Комісаріат у справах друку Ради Робочих, Солдатських і Селянських Депутатів.

З приходом до влади радянського уряду встановлювалася нова система кримінального провадження, початковим актом для кримінального процесу стала Постанова Народного Секретаріату України „Про введення народного суду” від 4 січня

1918 року [4], якою була скасована вся судова система разом із тогочасними судовими виконавцями – приставами (ст. ст. 1, 2), що існувала на той момент та запроваджена система народних судів, рішення таких судів згідно ст. 13 вважалися остаточним та підлягали негайному виконанню. Також було передбачене право дострокового звільнення осіб за рішенням народних судів (ст. 20). Інших питань стадії виконання судових рішень зазначений акт не передбачав.

Подальший розвиток виконання судових рішень стосується прийняттям Декрету № 2 „Про суд” [3, с. 43-50], у відповідності до ст. 33 якого, існувала можливість не виконувати судові рішення, шляхом надання права вимагати перегляд справ, по яким рішення чи вироки прийняті до 25 жовтня 1917 року.

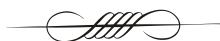
Після прийняття Декрету Ради народних комісарів України „Про суд” від 14 лютого 1919 року [2], було встановлено право суду, який переглядає справу зупиняти набрання вироку законної сили.

„Тимчасовим положенням про народні суди та революційні трибунали” затверджене 20 лютого 1919 року [1], для сприяння революційним трибуналам, вводилися посади трибунальних виконавців (п. 4 ч. 1 ст. 4), їх діяльність була пов’язана з приведення вироку до виконання, а також для виконання спеціальних доручень революційного трибуналу. Рішення судів приводилися до виконання негайно після спливу строку на його оскарження.

Аналізуючи даний період часу та перші нормативно-правові акти радянської влади, зазначимо, що суттєвого внеску у розвиток інституту виконання судових рішень вони не внесли, а навпаки ліквідували весь здобуток своїх попередників (особливо це стосується положень Статуту кримінального судочинства 1864 року), про що прямо відзначалося в численних актах, які були нами дослідженні.

Використані джерела:

1. *Временное положение о народных судах и революционных трибуналах от 20 февраля 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 15. – Ст. 161.*
2. *Декрет Совета народных комиссаров Украины „О суде” от 14 февраля 1919 г. // Собрание узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. – № 11. – Ст. 141.*
3. *История советской прокуратуры в важнейших документах. – М. : Юридическое издательство Министерства юстиции СССР, 1947 – 543 с.*
4. *О введении народного суда: Постановление Народного Секретариата Украинской Республики от 4 января 1918 г. // Вестник Украинской Народной Республики (орган ВУЦИК). – 1918. – № 5.*

Шевчук Віктор Михайлович,
доцент кафедри криміналістики Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТРУКТУРИ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Тактична операція, як системне утворення має свою структуру, що відбиває внутрішню її побудову й характер взаємозв'язків між компонентами. Як зазначалось у спеціальній літературі, структура — це душа змісту [4, с. 187-188], властивість системного об'єкта, спосіб його існування [3, с. 144-146]. «Без знання структури, — підкреслив А. В. Дулов, — не можна розробити модель тактичної операції, а найретельніша побудова моделі визначає успіх у розв'язанні тактичного завдання, що виникло у процесі розслідування» [1, с. 91]. Тому формування структури тактичної операції, визначення її компонентного складу, з'ясування специфіки зв'язків між ними є необхідною умовою розроблення цілісної концепції тактичних операцій, успішного запровадження їх ідей у судово-слідчу практику.

Разом із тим проблема побудови структури тактичної операції сьогодні у криміналістиці залишається недостатньо дослідженою. Більше того, у криміналістичних джерелах у зв'язку з неоднаковим розумінням їх сутності наводяться різні описання її структури (В. П. Бахін, А. В. Дулов, Є. П. Іщенко І. М. Комаров, М. О. Марочкін, М. В. Салтевський, В. І. Шиканов та ін.).

На наш погляд, структура тактичної операції може бути досліджуваною в динаміці і статичі, а в ній самій виокремлено два взаємозв'язаних блоки – атрибутивний і функціональний. Перший розкриває морфологічну, композиційну будову тактичної операції, наявність відповідних компонентів у їх статичному розташуванні; другий характеризує специфіку зв'язків між компонентами при реалізації операції, тобто розкриває її динамічний складник. Такий підхід повною мірою кореспондує з філософською уявою щодо структури як форми відбиття не лише компонентів (склад, побудова, розташування, порядок), а й характеру взаємодії їх сторін і властивостей. При цьому розглядається структура функціональна, алгоритмічна, технічна й організаційна [2, с. 16-17].

До атрибутивного блоку доцільно включити такі компоненти: суб'єкти (учасники) — засоби — ресурси. Саме ця тріада є найбільш усталеною до будь яких різновидів тактичних операцій і розкриває їх внутрішню побудову. Суб'єкти (учасники) — це особи, які безпосередньо беруть участь у підготовці, забезпеченні і здійсненні тактичної операції. До них у першу чергу належить слідчий як обов'язковий учасник і керівник здійснення операції, а також можуть входити оперативні працівники, дільничі інспектори, спеціалісти-криміналісти, судові медики, фахівці інших галузей знань та ін. Засоби тактичної операції: (а) слідчі дії; (б) інші процесуальні дії; (в) оперативно-розшукові заходи; (г) перевірочні заходи (ревізійні, контрольні); (д) допоміжні (організаційно-підготовчі, технічні) дії та ін. Ресурси тактичної операції — це передусім кадри, технічні, транспортні та інші засоби, які є в розпорядженні слідчого і якими він може скористатись, а також наявність часу з урахуванням невідкладності її проведення.

Новий Кримінально-процесуальний кодекс України, на відміну від чинного, зовсім по іншому надає визначення засобів розслідування, а відтак і засобів тактичної операції. По-перше, в ньому відсутня диференціація між слідчими і розшуковими діями, вони об'єднуються, входять до компетенції слідчого, прокурора, в провадженні яких знаходиться кримінальна справа, і обидва спрямовані на отримання доказів. По-друге, поряд із гласними (якими ці дії були завжди) з'являються негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових), відомості про факт та методи

проведення яких не підлягають розголошенню (ст. 246 Нового КПК України). При цьому більшість з цих негласних слідчих (розшукових) дій співпадає із заходами переліченими у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», що буде призводити до конкуренції законодавчих актів і породжувати зайві правові колізії, зокрема щодо визнання правового статусу отриманої інформації. Так, згідно з положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» отримана в ході провадження оперативно-розшукових заходів інформація не має доказового значення, тоді як за Новим КПК України результатом проведення негласних слідчих (розшукових) дій є отримання доказів. Видається, що з цими та іншими проблемами будуть стикатися слідчі органи при застосуванні Нового Кримінально-процесуального кодексу України.

Функціональний блок розкриває специфіку реалізації тактичної операції, її розвиток і включає 6 послідовних взаємозв'язаних етапів: а) аналіз та оцінку слідчої ситуації; б) постановку тактичного завдання й визначення мети тактичної операції; в) прийняття рішення про її проведення; г) створення моделі тактичної операції і програми її реалізації; д) її проведення; е) оцінка досягнутих результатів.

Отже, визначення структури таких операцій як форми віддзеркалення внутрішньої будови й порядку функціонування її компонентів-складників, оптимальне наповнення і вміле формування її архітекτονіки є важливою й необхідною умовою успішного застосування тактичних операцій.

Використані джерела:

1. Дулов А. В. *Тактические операции при расследовании преступлений* / А. В. Дулов. — Минск: Изд-во БГУ, 1979. — 128 с.
2. Ладанюк А. П. *Основы системного анализа: навчальний посібник* / А. П. Ладанюк. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 176 с.
3. Спицнадель В. Н. *Основы системного анализа : учеб. пособие* / В. Н. Спицнадель. — Спб.: Изд. дом «Бизнес-пресса», 2000. — 326 с.
4. Тюхтин В. С. *Отражение, системы, кибернетика* / В. С. Тюхтин. — М.: Наука, 1972. — 256 с.

Шошин Сергей Владимирович,

доцент кафедры уголовного, уголовно-исполнительного права и криминологии
Саратовского государственного университета имени Н.Г.Чернышевского,
кандидат юридических наук, доцент

ИННОВАЦИОННЫЙ ПОДХОД К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ПОРЯДКА ВОЗОБНОВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВА ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ, ВСТУПИВШИМ В ЗАКОННУЮ СИЛУ, НА ТЕРРИТОРИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ, В СВЯЗИ С НОВЫМИ ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМИ

28 июня 2012 года Конституционный Суд Российской Федерации вынес определение №1248-О «По жалобе гражданина Хорошенко Андрея Анатольевича на нарушение его конституционных прав пунктом 5 статьи 403, частью четвертой статьи 413 и частями первой и пятой статьи 415 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации». Хотя в резолютивной части указанного определения Конституционного Суда РФ сказано о том, что жалоба заявителя признана не

подлежащей дальнейшему рассмотрению в заседании Конституционного Суда РФ, тем не менее, инновационным представляется подход его авторов к возможности возобновления производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств, нашедший свое выражение в п. 6 определения.

Кратко фабула произошедшего состоит в следующем: Гражданин А.А.Хорошенко, осужденный приговором Пермского областного суда от 13 октября 1995 года к смертной казни, замененной впоследствии в порядке помилования на пожизненное лишение свободы, 15 июня 2003 года обратился в Комитет по правам человека с сообщением о нарушении Российской Федерацией его прав, закрепленных пунктами 1 и 3 статьи 2, пунктами 1 и 2 статьи 6, статьей 7, пунктами 1-4 статьи 9, пунктом 1 статьи 10, пунктами 1, 2 и подпунктами «а» - «е», «g» пункта 3 статьи 14, пунктом 1 статьи 15 и статьей 26 Международного пакта о гражданских и политических правах, по результатам рассмотрения которого 29 марта 2011 года Комитет по правам человека, действуя в соответствии с пунктом 4 статьи 5 Факультативного протокола к Международному пакту о гражданских и политических правах, принял Соображения, констатирующие нарушение Российской Федерацией прав А.А.Хорошенко, закрепленных статьей 6 Международного пакта о гражданских и политических правах в совокупности с его статьями 7, пунктами 1-4 статьи 9, пунктом 1 и подпунктами «а», «b», «d», «g» статьи 14.

Исходя из этого, Комитет по правам человека, руководствуясь подпунктом «а» пункта 3 статьи 2 Международного пакта о гражданских и политических правах, пришел к выводу, что Российская Федерация обязана обеспечить А.А.Хорошенко эффективное средство правовой защиты, включая проведение полного и тщательного расследования по обвинениям в пытках и жестоком обращении и возбуждение уголовного преследования против тех, кто несет ответственность за такое обращение с ним, повторное судебное разбирательство при соблюдении всех гарантий в соответствии с Пактом, предоставление надлежащего возмещения, включая компенсацию и принятие мер для недопущения подобных нарушений в будущем. Комитет по правам человека также просил Российскую Федерацию опубликовать названные Соображения и установил срок (180 дней), в течение которого хотел бы получить от нее информацию о мерах, принятых в целях их исполнения.

Полагая, что Соображения Комитета по правам человека, как содержащие указание на проведение повторного судебного разбирательства, при соблюдении всех гарантий в соответствии с Международным пактом о гражданских и политических правах, являются в РФ основанием для отмены или изменения вынесенного в отношении него приговора, А.А.Хорошенко подал соответствующие заявления. Указанные заявления были поданы им в Генеральную прокуратуру Российской Федерации, а затем – в Верховный Суд РФ. По этим заявлениям он получил ответы с отказами.

В результате вынесения указанного определения Конституционным Судом РФ, не исключается возможности возобновления производства по уголовному делу ввиду новых обстоятельств на основании соображений Комитета по правам человека, принятых по результатам изучения индивидуальных сообщений и содержащих адресованное Российской Федерации предложение о проведении повторного судебного разбирательства.

Применительно к практике деятельности Комитета по правам человека в российской юридической печати известны случаи публикации результатов исследования, в частности, проблем толкования исчерпанности «доступных внутренних средств правовой защиты»[1, с. 75], наличие которых предопределяет результат рассмотрения обращения Комитетом.

Довольно хорошо разработанный алгоритм деятельности российского правоприменителя после вынесения Европейским Судом по правам человека не

соответствует структуре деятельности российских компетентных органов после вынесения Соображений Комитетом по правам человека.

Сегодня в аспекте анализа процесса глобализации следует совершенствовать российское национальное законодательство, связанное с принятием необходимых мер реагирования после принятия Комитетом по правам человека необходимых документов. Ориентиром в данном вопросе, например, может явиться УПК Литвы. Ст. 456 УПК Литвы регламентирует процедуру возобновления такого уголовного дела, в ст. 457 УПК Литвы говорится о наличии права подать заявление о необходимости такого возобновления производства по уголовному делу[2, с. 373].

Следует согласиться с мнением Бляхмана Б.Я., отмечающего, что естественные права и свободы должны быть предоставлены каждому, независимо от того, где и в каком государстве он проживает. Их содержание не может быть определено исключительно государством[3, с. 30].

В процессе выработки предложений по совершенствованию, как минимум, российского национального законодательства, большую роль должны сыграть ученые. Только с полноценным использованием научного потенциала отдельные пережитки прошлого, порой встречающиеся в российском законодательстве, смогут стать только лишь достоянием истории юридической мысли. Конечно, особую роль в указанном вопросе должны сыграть и законодатели. Совместная целенаправленная деятельность сегодня может дать положительный результат.

Использованные источники:

1. Шукюров Э.А.О., Кокорев П.Б. *Международно-правовой способ защиты прав, свобод и законных интересов российских граждан // Социология и право.- СПб: Санкт-петербургский университет управления и экономики, 2011. № 3. – 86 с.*
2. Шошин С.В. *Уголовный процесс в период глобализации. (Criminal Procedure in the Period of Globalization)// Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksui – 10 metų - Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakultetas, 2012.- (10-летие уголовно-процессуального кодекса Литовской Республики.- Вильнюс: Вильнюсский университет, юридический факультет, 2012.- 464 с.*
3. Бляхман Б.Я. *Международные правовые институты как основа юридической защиты прав человека // Вестник Омского университета. Серия: Право.- Омск: Омский государственный университет им. Ф.М.Достоевского, 2008. № 2.- 68 с.*

Щербань Ілона Геннадіївна,

*студентка 1-го курсу магістратури юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИП ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Актуальність обраної мною теми дослідження обумовлена тим винятково важливим значенням, яке надається принципу презумпції невинуватості у функціонуванні всієї системи кримінального судочинства. Необхідність застосування презумпцій у праві пояснюється наявністю у них праворегулювальних властивостей, оскільки їх застосування сприяє стабільності, пришвидшенню та спрощенню процесу правового регулювання. З теоретичної точки зору, під презумпцією невинуватості в кримінальному процесі зазвичай розуміють положення, що особа, підозрювана або

обвинувачена у вчиненні злочину, вважається невинуватою доти, доки її винуватість не буде доведена у визначеному законом порядку й встановлена вироком суду, що набрав законної сили. Тому постає необхідність здійснення комплексного дослідження загальнотеоретичних та практичних проблем, що існують при реалізації даного принципу, і виявлення певних недосконалостей його законодавчої регламентації.

Здійснюючи аналіз зазначеної вище проблематики, варто звернути увагу на те, що на сьогодні в Україні існують певні проблеми із законодавчим формулюванням даного принципу. Так, багатьма науковцями вказується на певні недосконалості, формулювання даного принципу в Конституції України (ч. 1 ст. 62 КУ), а саме: «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [1; 17], майже аналогічна конструкція даного принципу міститься в ч. 1 ст. 17 нового КПК України 2012 року, а саме: «особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили» [3; 24]. Порівнюючи ці два формулювання, вжиті українським законодавцем, можна виокремити такі недоліки: по-перше, як розуміти поняття «невинуватою у вчиненні злочину» і «невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення» зважаючи на прийняття нового КПК України, який передбачив можливість притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів та кримінальних проступків – зважаючи на норму, закріплену у Конституції України, то принцип презумпції невинуватості має поширюватися лише на випадки притягнення особи як підозрюваної у вчиненні злочину. По-друге, неоднозначно можна тлумачити і термін «кримінальне правопорушення». Чіткого визначення даного терміну немає у ст. 3 КПК («визначення основних термінів Кодексу»), зважаючи на положення ч. 2 ст. 3 КПК, можна припустити, що визначення даного терміну має міститись у спеціальних нормах КПК та в інших законах України. Але наразі чіткого формулювання даного поняття ані новий КПК України, ані «інші ЗУ» не містять, це, на мою думку, є недоліком в частині розуміння принципу презумпції невинуватості і має бути належним чином усунуто ще до набрання чинності КПК 19 листопада 2012 року з метою уникнення неоднозначності у судовій практиці та можливих зловживань державних органів.

Я вважаю, що необхідно врахувати пропозиції вчених-правників стосовно зміни формулювання даного принципу, враховуючи при цьому досвід провідних європейських країн (зокрема у КПК Франції замість слів «особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення» вжито слова «підозрювана особа чи та, щодо якої пред'явлено кримінальний позов», а замість слів «доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили» вжито слова « вважається невинуватою до тих пір, поки її винуватість не встановлена»). Звісно дослівно запозичити таке формулювання з КПК Франції не потрібно, але, тим не менш, варто врахувати при внесенні змін до чинного законодавства практику визнану у ряді європейських країн.

Стосовно неналежного стану дотримання принципу презумпції невинуватості в Україні було зауважено і Данським Гельсінським комітетом з прав людини, а саме: лише 0,2 % осіб, проти яких висунуто звинувачення прокуратурою, виправдовуються українськими судами. В реальному житті це означає відсутність презумпції невинуватості, а також те, що судова система не функціонує як неупереджений та незалежний контролер виконавчої влади.

Необхідно також навести позицію посла США в Україні Джона Теффта, який вважає, що успіх нового КПК України залежатиме від нового розуміння принципу презумпції невинуватості. На думку Дж. Теффта, наразі ігнорування принципу презумпції невинуватості в Україні має місце в двох випадках: під час рутинного

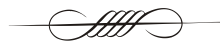
затримання людей, підозрюваних і / або звинувачених у скоєнні злочину, а також при проголошенні публічних заяв політиками і прокурорами ... про чийсь винність задовго до закінчення судового процесу.

Порушення Україною принципу презумпції невинуватості встановлено Європейським судом з прав людини. Зокрема, у рішенні від 10 грудня 2009 року у справі «Шагін проти України», Суд звертає увагу на те, що дотримання принципу презумпції невинуватості має бути здійснене не лише судом, але й іншими державними органами та посадовими особами. Звісно, Суд не виключає можливість надання інформації громадськості відповідними державними органами щодо перебігу розслідування у кримінальних справах, але робити це потрібно дуже обережно і обачно з метою недопущення формування думки стосовно наявності вини особи до її встановлення обвинувальним вироком суду [5; 3].

Отже, необхідність внесення змін до чинного законодавства, а також покращення діяльності правоохоронних органів і суду констатована і на міжнародному рівні. Але, на превеликий жаль, Україна дотепер не вжила належних заходів для належної реалізації принципу презумпції невинуватості.

Використані джерела:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР від 28 грудня 1960 року (з наступними змінами) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – №2. – Ст. 15.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Голос України. – 2012. – № 90-91.
4. Молдован А. В. Кримінальний процес України: Навч. посіб./А. В. Молдован, С. М. Мельник. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 368 с.
5. Рішення Європейського суду з прав людини проти України (порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) // Джерело в Інтернеті: <http://www.minjust.gov.ua/0/19618>.

Яскевич Елена Александровна,
студентка 4-го курса факультета управления
Академии управления при Президенте Республики Беларусь

К ВОПРОСУ О ПЕРСОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ПРИ НАРУШЕНИИ ЗАКОННОСТИ ПРИ ПРОИЗВОДСТВЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОГО СЛЕДСТВИЯ И ДОЗНАНИЯ

Современный этап развития белорусской государственности характеризуется активным реформированием правоохранительной системы, одним из этапов которого стало создание в Республике Беларусь Следственного комитета, в компетенцию которого входит производство предварительного следствия по уголовным делам [1].

В этой связи следственный аппарат был выделен из органов прокуратуры, что, в свою очередь, повлекло высвобождение прокуроров от большого объема ранее выполняемой работы по уголовному преследованию. Однако прокурорский надзор за соблюдением закона в ходе предварительного следствия по-прежнему остается приоритетным в деятельности органов прокуратуры. В этой связи особое внимание обращается на совершенствование данного вида деятельности прокуроров как наиболее

эффективного и действенного средства по соблюдению Конституции Республики Беларусь и исполнению Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь. Названное обстоятельство требует от прокуроров качественно нового подхода к организации надзора в ходе досудебного производства, при производстве предварительного следствия и дознания, отвечающего требованиям происходящих в республике новаций и преобразований. Несомненно, что не только прокурорские работники, но и государство и общество заинтересованы в том, чтобы прокурорский надзор был высокоэффективным. Как справедливо отметил Президент Республики Беларусь А.Г. Лукашенко, работу органов прокуратуры необходимо поднять на «качественно новый уровень, постоянно работать над укреплением авторитета прокурорской системы» [2, с. 3].

Очевидно, что образование Следственного комитета Республики Беларусь потребует от прокуроров активного формирования следственной практики, своевременного и решительного пресечения и устранения нарушений уголовно-процессуального закона органами предварительного следствия и дознания. Каждое процессуальное решение, вынесенное по уголовному делу, должно быть законным, обоснованным и мотивированным. Именно это предопределяет необходимость окончательно преодолеть сложившийся стереотип, согласно которому несущественными считаются некоторые «погрешности» процессуальных решений, если они, возможно, будут устранены к моменту окончания предварительного расследования.

Например, в 2011 г. при осуществлении надзора за предварительным следствием и дознанием прокурорами было отменено 962 незаконных постановления о возбуждении уголовных дел [3, с. 5]. Представляется, что это обусловлено низким качеством так называемых «доследственных» проверок, необъективностью оценки установленных в ходе проверки обстоятельств, которые повлекли вынесение незаконного постановления о возбуждении уголовных дел. В связи с этим особое внимание следует уделить надлежащему выполнению органами предварительного следствия и дознания требований ч. 1 ст. 18 Уголовно-процессуального кодекса Республики Беларусь о всестороннем, полном и объективном исследовании обстоятельств уголовного дела для устранения поверхностного подхода к собиранию доказательств и их оценке до направления дел в суд. При направлении уголовных дел в суд надзирающим прокурорам надлежит принципиально подходить к оценке достаточности и допустимости доказательств, наличия нарушений уголовно-процессуального закона, а также своевременно их устранять с помощью тех правовых средств, которые предоставлены прокурору законом.

Судебная практика показывает, что в течение 2010–2011 гг. судами признаны недопустимыми доказательства, полученные в результате проведения оперативно-розыскных мероприятий по 18 уголовным делам в отношении 25 лиц, что явилось основанием для постановления оправдательных приговоров. Характерными нарушениями при производстве оперативно-розыскных мероприятий являлись нарушения установленного порядка их проведения, документирования и передачи полученных результатов в органы предварительного расследования, использования технических средств, применения мер безопасности, а также создание элементов провокации при их проведении [3, с. 7]. Представляется, что указанные нарушения законодательства, регламентирующего оперативно-розыскную деятельность, являются следствием определенных упущений в организации оперативно-розыскной работы, а также отсутствия должного ведомственного контроля и прокурорского надзора за оперативными подразделениями.

Полагаем, что от всех прокуроров сегодня требуется принципиально жесткая и наступательная позиция в сфере использования надзорных полномочий как за оперативными органами и их должностными лицами, так и за органами дознания и

предварительного следствия. При этом преследуется единая цель – ни один виновный не должен уйти от уголовного преследования и привлечения к ответственности, что возможно при несомненном соблюдении уголовно-процессуального закона на всех стадиях уголовного судопроизводства. В то же время необходимым условием достижения такой цели является, на наш взгляд, усиление персональной ответственности непосредственно руководителей, осуществляющих ведомственный контроль и прокурорский надзор за соблюдением законности в ходе досудебного производства и принятие мер прокурорского реагирования в отношении лиц, допустивших подобные нарушения.

Вышеизложенное позволяет говорить о том, что усиление личной ответственности руководителей, осуществляющих ведомственный процессуальный контроль и прокурорский надзор за соблюдением законности при производстве предварительного следствия и дознания по уголовным делам и принятие мер прокурорского реагирования в отношении лиц, допустивших вынесение необоснованных и незаконных процессуальных решений по уголовным делам, по которым лица привлечены в качестве подозреваемых (обвиняемых), является необходимым условием улучшения качества расследования преступлений и, как следствие, повышения эффективности деятельности прокуратуры.

Использованные источники:

1. *Об образовании Следственного комитета Республики Беларусь: Указ Президента Респ. Беларусь от 12 сент. 2011 г., № 409 // Эталон-Беларусь [Электронный ресурс] / Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. – Минск, 2012.*
2. *Поднять работу органов прокуратуры на качественно новый уровень // Законность и правопорядок. – 2008. – № 1(5). – С. 3.*
3. *Куклис Н. И. Обеспечение законности при привлечении граждан к уголовной ответственности / Н.И. Куклис // Законность и правопорядок. – 2011. – № 4(20). – С. 4–7.*

ЗМІСТ

Акімов М. О. Відмежування злочинів, передбачених статтями 257 та 260 КК України: проблеми і шляхи вирішення.....	4
Андрущенко Ю. В. Значення судимості та її правові наслідки.....	6
Анисько М. А. Понятие и происхождение института смертной казни.	9
Бандуріна Я. Ю. Судова експертиза при розслідуванні контрабанди вогнепальної зброї та боєприпасів.....	11
Бурачевська К. О. Кримінально-правова відповідальність за заняття гральним бізнесом.....	13
Буркова Е. А. Состояние и динамика современной российской пенитенциарной преступности.....	15
Валовина М. А. Запобігання торгівлі та експлуатації дітей в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення.....	17
Вільчик Т. Б. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: проблеми практичного застосування.....	19
Возний В. І. Кримінально-правова характеристика об'єктивної сторони умисного пошкодження ліній зв'язку.....	22
Горностай А. В. Помилка в юридичних властивостях вчиненого діяння та її значення для кваліфікації вчиненого як замаху на злочин	24
Горох О. П. Конструювання санкцій як спосіб обмеження застосування норм про звільнення від відбування покарання з випробуванням.....	26
Гуменюк Ю. І. Щодо об'єкта завідомо незаконних затримання, приводу або арешту.....	27
Гуменюк О. Г. Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх.....	29
Дворецкая А. В. Прокурорский надзор за предварительным следствием в Республике Беларусь: новеллы законодательства.....	32
Дрофяк В. М. Правове регулювання кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх у законодавстві дореволюційної Росії....	34
Дудолодов Р. В. Окремі питання правового регулювання дотримання прав і свобод людини і громадянина в умовах попереднього ув'язнення.....	36
Жук М. Г. Совершенствование механизма антикоррупционной экспертизы в предупреждении и пресечении коррупционных	

преступлений.....	39
Захарчук В. М. Історико-правові аспекти відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки.....	41
Іванов А. В. До проблеми визначення податкової злочинності.....	43
Ільницька С. В. Окремі дискусійні питання об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч.1 статті 109 Кримінального кодексу України.....	45
Корнейко О. М. До питання оптимізації статті 161 Кримінального кодексу України.....	48
Крупенина Е. Э. Генеральная прокуратура Республики Беларусь как субъект реализации антикоррупционной политики государства.....	50
Крушинський С. А. Співвідношення пізнання і доказування у кримінальному судочинстві.....	52
Лапина И. А. Возможности современных комплексных экспертных методик в криминалистике.....	55
Лапунина Н. Н. Уголовная политика России в сфере наказания за преступления против свободы человека.....	57
Мазур А. П. Класифікація злочинів проти правосуддя та її прикладне значення.....	59
Макогонюк А. М. Профілактика злочину «умисне вбивство матір`ю своєї новонародженої дитини» (ст. 117 КК України).....	62
Малярчук Н. В. Проблеми правового статусу особи, яка звертається із заявою про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, кримінальне провадження якого здійснюється у формі приватного обвинувачення.....	64
Меланчук А. В. Особливості дисциплінарної відповідальності адвокатів у дореволюційній Росії та сучасній Україні.....	65
Нагорная Е. С. Международно-правовые стандарты деятельности специальных социальных служб в судопроизводстве по делам о преступлениях несовершеннолетних.....	67
Назарова О. А. Доктринальные подходы к определению оснований уголовной ответственности соучастников и выделению форм соучастия в преступлении.....	69
Ніколаєнко А. М. Тактика допиту: проблеми та шляхи їх вирішення..	71
Ноздрін Д. О. Протидія органів внутрішніх справ злочинам у сфері незаконного обігу синтетичних наркотичних засобів: теоретичні аспекти.....	73
Підлісна В. М. Заходи дисциплінарного впливу на засуджених до	

позбавлення волі в історії кримінально-виконавчого права України..	75
Плечун М. А., Узунова О. В. Місце релігійних норм при формуванні змісту кримінального права.....	77
Попович О. В. Інститут процесуального керівництва у кримінальному провадженні за реформами Петра І.....	78
Редько В. П. Показання як джерело доказів у кримінальному процесі	80
Рубцова Л. Ф. Проблемы принудительного труда как уголовного наказания по российскому законодательству.....	82
Савчук Т. А. Домашний арест в уголовно-процессуальном законодательстве Республики Беларусь и Украины.....	84
Скулиш В. Є. Вплив корупції на поширення організованої злочинності.....	86
Смовж Т. С. Особливості кваліфікації злочинів проти власності, предметом яких є банківська картка.....	88
Тимошенко Л. В. Домашнє насильство: проблеми та шляхи їх подолання.....	90
Туктарова И. Н., Паршин Н. М. Совершенствование уголовно-правовых норм, обеспечивающих половую безопасность несовершеннолетних.....	92
Феськов И. В. Стэнфордский тюремный эксперимент: осмысление ролевого опыта профессиональной деформации личности.....	94
Форитор Т. М. Де-юре та де-факто очної ставки потерпілого та винного.....	96
Христюк Г. М. Принцип публічності та його обмеження в умовах реформування кримінального судочинства України.....	98
Хруленко І. С. Насильство неповнолітніх як гостре соціальне явище та юридичний захист неповнолітніх.....	101
Чорний Р. Л. Посягання на життя державного чи громадського діяча: проблеми визначення у законі про кримінальну відповідальність.....	102
Чужеземец А. С. Осуждение без назначения наказания как форма реализации уголовной ответственности.....	104
Шевченко Е. В. Становлення стадії виконання судових рішень у кримінальному провадженні в перші роки радянської влади.....	106
Шевчук В. М. Проблеми дослідження структури тактичних операцій у криміналістиці.....	108
Шошин С. В. Инновационный подход к определению порядка возобновления производства по уголовным делам, вступившим в	

законную силу, на территории российской федерации, в связи с новыми обстоятельствами.....	109
Щербань І. Г. Принцип презумпції невинуватості у кримінальному судочинстві: проблеми теорії та практики.....	111
Яскевич Е. А. К вопросу о персональной ответственности при нарушении законности при производстве предварительного следствия и дознания.....	113

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ:

Збірник тез Міжнародної наукової конференції

«Одинадцяті осінні юридичні читання»

(м. Хмельницький, 23–24 листопада 2012 року):

у 4-х частинах

ЧАСТИНА ПЕРША:

Кримінальне право

Кримінологія

Кримінально-виконавче право

Кримінальний процес

Криміналістика

Судова експертиза

Підписано до друку 19.11.2012 року. Формат 60х90 ¹/₁₆.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний. Папір офсетний.

Умовн. друк. арк. 6,84

Наклад 95 прим. Зам. № 277.

*Комп'ютерне складання — Голова О. Г.
Відповідальний за випуск — Місінкевич Л. Л.*

Видавництво Хмельницького університету управління та права

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення

України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК №2105 від 21.02.2005 р.

29013, м. Хмельницький, вул. Театральна, буд. 8

Тел.: (0382) 71-75-91

Ел. адреса: nauka@univer.km.ua

www.univer.km.ua